

SLOVENSKÁ HUDBA VO VOJVODINE 2012
ZBORNÍK PRÁČ 8. KONFERENCIE
MUZIKOLÓGOV A HUDOBNÝCH ODBORNÍKOV
NOVÝ SAD 24. NOVBMBRA 2012

SLOVENSKÁ HUDBA VO VOJVODINE 2012

ZBORNÍK PRÁC 8. KONFERENCIE

MUZIKOLÓGOV A HUDOBNÝCH ODBORNÍKOV

NOVÝ SAD 24. NOVEMBRA 2012

CIRKEVNÁ HUDBA

VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV

OBSAH

Úvodom...	5
PhDr. JANA LENGOVÁ, CSc. <i>Cithara sanctorum</i> a jej hudobné kontexty v 19. storočí*	7
Prof. JÁN VLADIMÍR MICHALKO, ArtD. Minulosť, súčasnosť a budúcnosť cirkevnej hudby v Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku	25
MgA. JANKO SIROMA Organy v kostoloch dolnozemských Slovákov	33
Mgr. art. MILINA SKLABINSKÁ Aktivity cirkevných spevokolov Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Juhoslávii v medzivojnovom období zaznamenané v dobovej tlači.	51
JURAJ FERÍK ml. Kantorsko-levitské semináre Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Juhoslávii v rokoch 1961 – 1973	59
Mgr. SLAĐAN DANIEL SRDIĆ Slovenské evanjelické spevokoly v Banáte od založenia po súčasnosť	63
Mgr. JAROSLAV KOPČOK Slovenské evanjelické spevokoly v Báčke v súčasnosti	83
Mgr. JÁN ZAHOREC Spev a cirkevný spevokol v Pivnici	93
ANNA VALENTOVÁ Spev a cirkevný spevokol v Selenči	99
ĽUDMILA BEREDIOVÁ-STUPAVSKÁ Spev a cirkevný spevokol v Kysáči	103

Mgr. JASMINA KOTASOVÁ-MEDVEĎOVÁ Spev a cirkevný spevokol v Silbaši	109
Mgr. JÁN VIDA Slovenské evanjelické spevokoly v Srieme v súčasnosti	113
KATARÍNA VEREŠOVÁ Cirkevné spevokoly v Starej Pazove v minulosti a dnes	119
PaedDr. JURAJ SÚDI Mr. Ján Nosál, hudobný skladateľ a kantor rímskokatolíckej cirkvi v Selenči.....	127
FOTOGALÉRIA	131

ÚVODOM....

Odborné sústredenie tunajšej hudobnej verejnosti sa v rámci VIII. muzikologickej konferencie nieslo v znamení témy Cirkevná hudba vojvodinských Slovákov. Jeho prvoradým cieľom bolo osvetliť si témy späté s hudbou, ktorá je súčasťou cirkevných obradov a cirkevného života vôbec. Výzvu zúčastniť sa konferencie prijali niektorí odborníci a vedeckí pracovníci zo Srbska, ktorí sa ujali spracovať zatiaľ nedostatočne známe témy z tejto oblasti. Zároveň pozvanie zúčastniť sa konferencie prijal aj popredný slovenský pedagóg a organizátor Ján Michalko, ktorý po ukončení konferencie usporiadal aj organový koncert v novosadskom rímskokatolíckom kostole Mena Máriinho v Novom Sade.

Keď ide o tradičné cirkvi, uznané Republikou Srbsko, Slováci sú v najväčšej miere evanjelického vierovyznania a malým percentom aj rímskokatolíckeho. Slovákov však nachádzame aj v početných cirkevných denomináciách ako sú baptisti, metodisti a iní. Vzhľadom na prihlásené príspevky, na konferencii dominovali témy späté s evanjelickou cirkevnou hudbou, čo sa následne odzrkadľuje aj v zborníku.

Svojrázny prehľad skúmanej problematiky podal prof. Ján Michalko ArtD., ktorý sa zamerával na význam cirkevnej hudby pri bohoslužbách, respektíve pri naplňaní poslania, ktoré evanjelická cirkev mala v minulosti a má v súčasnosti. Jedinečný svojím obsahom je príspevok organistu Janka Siromu, ktorý urobil prehľad organov v slovenskom dolnozemskej prostredí, a popísal ich charakteristiky, ale aj dnešný stav týchto majestátnych nástrojov. V zborníku publikujeme aj príspevky, ktoré sa zaoberajú myšlienkou zveľaďovania zručností vojvodinských kantorov cez celé 20. storočie. Skúmajúc dobové zdroje nachádzame zaznamenané početné snahy ako organizovane pristupovať k tejto problematike.

Vzácnym segmentom je aj prehľad všetkých aktuálne pôsobiach spevokolov v báčskom a sriemskom regióne. Avšak okrem sústredenia na aktuálnu chvíľu, v niektorých prostrediach sa nám podarilo zabezpečiť aj hlbkové terénne výskumy, ktoré dokladajú vznik a pôsobenie spevokolov. Takto je spracovaná najmä Pivnica, Silbaš, Kysáč, Selenča v Báčke, ako aj Stará Pazova v Srieme. Prehľad spevokolov z Banátu je podaný komplexne a tak zahŕňa ich minulosť,

ako aj súčasnosť. Svojráznu raritou vojvodinského prostredia je aj prítomnosť trúbkárov v cirkevnej hudbe, dnes ich nachádzame v petrovskom zbore. Tento jav na pozadí nemeckej tradície popisuje aj Vladislav Ivičiak.

Vzhľadom na to, že rímskokatolícka cirkev v Selenči mala vo svojich radoch reprezentatívnu hudobnú osobnosť, akou bol Ján Nosál, v zborníku zverejňujeme jeho životopis a dielo, ktoré zhrnul PaedDr. Juraj Súdi.

Zborník z muzikologickej konferencie, ktorý Vám predkladáme, je svojím obsahom jedinečným zhrnutím doterajších poznatkov o niektorých aspektoch cirkevnej hudby prítomnej v societe vojvodinských Slovákov a ako taký predstavuje základ pre ďalšie výskumy v tejto oblasti. Mnohé cirkevné archívy, ako aj Celocirkevný archív v Starej Pazove, obsahujú početné pozorne ukladané doklady a materiály z našej minulosti, ktoré zúročené vedecko-výskumnými snahami môžu priniesť ešte mnohé ďalšie hodnotné poznatky z našich kultúrnych dejín. Rozvojom a posilňovaním vedecko-výskumných snáh, ako aj vkladáním do budúcich výskumných pracovníkov, ako spoločnosť iste prispejeme k vyššiemu povedomiu o bohatom kultúrnom dedičstve tak v rámci našej society, ako aj mimo nej.

Milina Sklabinská
riaditeľka Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov

PhDr. Jana Lengová, CSc.

CITHARA SANCTORUM A JEJ HUDOBNÉ KONTEXTY V 19. STOROČÍ*

Tradícia kancionála *Cithara sanctorum* (CS) tvorila vyše 350 rokov živú hodnotu slovenského evanjelického chrámového spevu. Stala sa základným kameňom slovenskej luteránskej hymnistiky so symbolickým významom a jej mimoriadne dlhé používanie predstavovalo jedinečný unikát v oblasti najmä západných slovanských literatúr.¹ Pravda, bolo to umožnené tým, že pevný, kamenný vieroučný základ, ktorým ju vybavil v prvom vydaní jej zostavovateľ Juraj Tranovský, sa stal jej mocnou vnútornou silou, ale nebránil tomu, aby sa korpus duchovných piesní rozrastal a obohacoval o nové piesne, takže oproti prvému vydaniu z roku 1636 so 414 piesňami² CS zmocnela na vysoký počet 1 006 (998+5+3) piesní v bratislavskom (prešpurskom) vydaní z roku 1795, 1 153 (1 041+112) piesní v budapeštianskom vydaní z roku 1897, resp. 1 305 (1 153+152) piesní v liptovskomikulášskom vydaní z roku 1949. Išlo o piesňové texty, počet nápevov bol ďaleko menší, v notovanom vydaní z roku 1636 sa nachádzalo okolo 160 nápevov (údaje u rôznych autorov sa rozchádzajú v roz-
pätí 158 – 162 piesní) a v 19. storočí sa počet pohyboval približne od 200 do 600 nápevov.

K TERMINOLÓGII DUCHOVNÁ PIESEŇ

Názov prvého vydania CS (Levoča 1636) zostal zachovaný v celej jej bohatej edičnej praxi až do 20. storočia vrátane, pravda, zmeny ortografie: *CITHARA SANCTORUM (PÍSNĚ DUCHOVNÍ) staré i nové, / kterýchž církev křesťanská / při výročních slavnostech a památkách, / jakož i ve všelikých potřebách svých obecných / i obzvláštních s mnohým prospěchem užívá: / k obecnému církve Boží vzdělání* (Tranoscius 1949). Obsahoval aj pojem *duchovní píseň*, dôležitý

1 * Príspevok vyšiel pôvodne v zborníku prác z vedeckej konferencie *Cithara sanctorum 1636 – 2006*, ktorý vydala Slovenská národná knižnica v Martine v roku 2008, zostavili Doc. PaedDr. Miloš Kovačka, PhD. a Mgr. Eva Augustínová. Konferencia sa konala pri príležitosti 370. výročia 1. vydania kancionála v dňoch 22. a 23. novembra 2006 v Liptovskom Mikuláši a Liptovskom Jáne. Príspevok zverejňujeme s láskavým súhlasom zostavovateľa. – Autorka je vedeckou pracovníčkou Ústavu hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied v Bratislave (SR).

BOBEK, Władysław: Tristoročná *Cithara sanctorum*. In: Tranovského sborník. Ed. Samuel Št. Osuský. Liptovský Sv. Mikuláš: Tranoscus, 1936, s. 220.

2 K tomu porov. ČAPLOVIČ, Ján: Vydania Tranovského kancionála. In: Tranovského sborník. Ed. Samuel Št. Osuský. Liptovský Sv. Mikuláš: Tranoscus, 1936, s. 181.

z hľadiska nášho skúmania. Vzhľadom na terminologickú rozkolísanosť, javí sa byť užitočné urobiť krátky exkurz do slovenského pojmoslovía piesňového žánru duchovnej lyriky v 19. a čiastočne aj v 20. storočí.

Je pozoruhodné, že v spisbe 19. storočia pojem *duchovná pieseň* v názve CS akoby zostal exkluzívne vyhradený iba pre samotný názov tejto vzácnjej bohoslužobnej piesňovej knihy, inde sa vyskytuje zriedkavo. Tradíciu pojmu duchovná pieseň zachováva aj nová piesňová príloha, zaradená do oboch evanjelických kancionálov v roku 1932: *Prídavok nových piesní duchovných ku Trnovského kancionálu*, resp. *Prídavok nových piesní duchovných ku Zpěvníku*. V slovenských evanjelických periodikách z druhej polovice 19. storočia, najmä v Cirkevných listoch, sa do roku 1918 ako stabilizované objavujú pojmy cirkevný spev, chrámový spev, nábožensko-cirkevný spev, cirkevné spevy, cirkevná hudba, ale pre označenie piesňového žánru prevažujú pojmy *nábožná pieseň*, prípadne *nábožná chrámová pieseň*, *chrámová pieseň* alebo *chorál*.

S termínom *cirkevná pieseň* sa stretávame viac-menej až koncom 19. storočia v príspevkoch Ľudovíta Izáka v súvislosti s pripravovanou reformou cirkevného spevu slovenských evanjelikov a. v. v bývalom Uhorsku. V tomto smere ešte aj Ľudovít Haan, autor prvého spisu o histórii CS (1873), zachováva dobový úzus a používa ako synonymá nasledovné pojmy, prirodzene, v češtine – *náboženská pieseň*, *nábožná pieseň* a *chrámová pieseň*³.

Ján Mocko, druhý náš významný starší hymnológ, narába síce tiež s viacerými pojmi – *posvätná pieseň*, *nábožná pieseň*, *duchovná pieseň* a *cirkevná pieseň*⁴, predsa len však je zrejmé, že dáva prednosť posledne menovanému pojmu cirkevná pieseň. Pre barokovo dlhý názov nenotovanej zbierky 146 piesní *Venec nábožných piesní uvitý z rozkošných kvietkov, vypestovaných mnohými vzdychami a slzami nábožných dávnych otcov* (Liptovský Sv. Mikuláš 1910) zvolil Ján Mocko ako zostavovateľ zaužívaný rozšírený pojem nábožná pieseň, v úvodnom slove tejto zbierky k dejinám evanjelického cirkevného spevu používanú terminológiu rozširuje aj o ďalšie, vyššie spomínané pojmy. Možno teda konštatovať, že to boli predovšetkým Ľudovít Izák a Ján Mocko, ktorí presadzovali pojem cirkevná pieseň. K jeho plnej akceptácii a k rozšíreniu v domácej muzikologickej literatúre 20. storočia však nedošlo⁵.

3 HAAN, Ľudovít: Cithara Sanctorum, její historia, její původce a tohoto spolupracovníci. Pessť: Wiktor Horňanský, 1873, passim.

4 MOCKO, Ján: Historia posvätnéj piesne slovenskej a historia kancionálu. Liptovský Sv. Mikuláš: Tranoscius, 1909.

5 Pojem cirkevná pieseň sa objavuje paralelne s pojmom duchovná pieseň napríklad v stati Bohoslužobná hudba ECAV na Slovensku (in: Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry 3. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 2002, s. 205 – 224) od autorov Ľudmily Michalkovej, Igora Tvrdoňa a Ivana Valentu.

V protiklade k týmto snahám sa v slovenskej lexikografickej⁶ aj špecializovanej⁷ hudobnohistorickej literatúre druhej polovice 20. storočia objavuje naopak iný trend, ktorý preferuje – v zhode s uzanciou kancionálovej tradície – pojem duchovná pieseň v dvojakom, v širšom a užšom zmysle, ako ho v maximálnej možnej stručnosti nájdeme definovaný v hudobnom terminologickom slovníku Jozefa Laboreckého, kde sa pod pojmom duchovná pieseň rozumie: „1. každá pieseň náboženského obsahu – 2. strofická pieseň v národnom jazyku, [ktorá] tvorí súčasť kresťanskej liturgie.“⁸ Vo vyššie uvedenom zmysle budeme pojem duchovná pieseň používať aj v našom príspevku. Podnet na úvahu dáva heslo pieseň v českom akademickom *Slovníku literární teorie*,⁹ kde sa pojmy duchovná a cirkevná pieseň chápu na rôznych úrovniach: duchovná pieseň označuje tematické zameranie, presnejšie zdroj či zameranie vyjadrovaného afektu, naproti tomu označenie cirkevná pieseň sa spája s funkcionálnym hľadiskom.

Treba ešte dodať, že v novšej českej muzikologickej literatúre je snaha špecifikovať pojmy duchovná pieseň (duchovní píseň) a kostolná pieseň (kostelní píseň),¹⁰ čo korešponduje s vyššie spomínanou Laboreckého diferenciáciou podľa bodu jeden a dva. So zreteľom na slovenské relácie však pojem kostolná pieseň nemá oporu ani v praxi, ani v odbornej spisbe.

6 Heslo duchovná pieseň sa nachádza v nasledovných encyklopédiách: Malá encyklopédia hudby (Bratislava 1969, s. 135 – 136), Encyklopédia Slovenska, zv. 1 (Bratislava: 1977, s. 600) a Encyclopaedia Beliana, zv. 3 (Bratislava: EÚ SAV, 2003, s. 590 – 591), pričom vo všetkých troch heslo cirkevná pieseň absentuje.

7 BURLAS, Ladislav: Duchovná píseň. In: Hudba na Slovensku v XVII. storočí. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1954, s. 52 – 95; RYBARIČ, Richard: Dejiny hudobnej kultúry na Slovensku I. Stredovek, renesancia, barok. Bratislava: Opus, 1984, najmä subkapitoly Začiatky duchovnej piesne, s. 31 – 33 a Duchovná pieseň v 15. – 18. storočí, s. 108 – 131; HULKOVÁ, Marta: Ľubický spevník. In: K prameňom hudby na Slovensku v 17. a 18. storočí. Musicologica Slovaca XII. Ed. Ladislav Kačic. Bratislava: Veda, 1988, s. 11 – 134; RUŠČIN, Peter: K otázkam vzájomných vplyvov reformačnej a katolíckej duchovnej piesne na Slovensku v 17. storočí. In: Slovenská liturgická hudba na nových cestách. Musicologica Slovaca et Europaea XX – XXI. Bratislava: Veda a ÚHV SAV, 2000, s. 11 – 65; Cantus Catholici a duchovná pieseň 17. storočia v strednej Európe. Zborník z konferencie, Bratislava 25. – 26. 9. 2002. Ed. Ladislav Kačic. Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2002; LENGOVÁ, Jana: K vianočnej duchovnej piesni v tradícii slovenských evanjelikov 19. storočia. In: Vianoce a hudba. Studia ethnomusicologica II. Ed. Hana Urbancová. Bratislava: ÚHV SAV a Ister Science, 2002, s. 102 – 119. Ako vidno z uvedenej literatúry, situácia v pojmosloví je analogická aj v katolíckej hudbe.

8 LABORECKÝ, Jozef: Hudobný terminologický slovník. Bratislava: SPN, b.r., s. 173

9 Píseň. [Heslo.] In: Slovník literární teorie. Ed. Štěpán Vlašín. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 273 – 274.

10 Porov. heslá duchovní píseň, kostelní píseň, in Slovník české hudební kultury. Eds. Jiří Fukač / Jiří Vysloužil. Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 170 – 171, 473 – 474; obe heslá sú spracované exaktne a pomerne obšírne, vrátane historického exkurzu. V spomínanej encyklopédii však heslo cirkevná pieseň (církevní píseň) absentuje.

CITHARA SANCTORUM A ZPĚVNÍK EVANJELICKÝ V 19. STOROČÍ

Kancionál CS bol živým organizmom, jeho vývojové premeny sa udiali najmä v 17. a 18. storočí. Obdobie 19. storočia bolo obdobím stabilizácie a upevňovania tradície. Nové prúdy náboženskej lyriky našli svoj výraz v novom slovenskom evanjelickom kancionáli *Zpěvníku evanjelickom* (ZE), ktorý vyšiel v roku 1842. Z terminologického aspektu je zaujímavé, že aj ZE analogicky k CS mal podtitul: *Písně duchovní staré i nové...* Zostavovatelia nového, v racionalistickom duchu koncipovaného ZE, superintendenti Pavol Jozeffy, Ján Seberini a redaktor Karol Kuzmány mali v úmysle – podľa Ruda Brtáňa – vytvoriť dielo sväté, ale praktické a cirkevno-národné, s čiastočným odklonom od tradície Tranovský – Sinapius – Krman – Hruškovíc, aby sa nahradila dovtedy používaná, už príliš objemná CS.¹¹ Výsledkom bol však kompromis. Základ piesňového korpusu ZE sa opieral o (čiastočne upravené) piesne z CS, nové piesňové texty tvorili približne dve tretiny obsahu, z verzologického hľadiska prevažoval v novej tvorbe sylabický verzifikačný systém. Pokiaľ na básnickej zložke ZE participovali významní súveki slovenskí básnici, hudobná zložka ZE sa opierala o zaužívané piesňové nápevy z CS aplikáciou odkazovej techniky na nápev (Jako:) a priniesla iba niekoľko nových melódií, čím príspevok ZE z hudobnej stránky možno hodnotiť ako nanajvýš skromný. Zaviesť nový ZE sa podarilo iba čiastočne, a tak nakoniec došlo k paralelnému používaniu oboch kancionálov. Sila tradície CS ako bohoslužobnej knihy bola priveľká, veď napríklad v rokoch 1800 – 1900 vyšla podľa Juraja Potúčka v 66 nenotovaných vydaniach.¹² Toto dualistické či dvojkancionálové obdobie, ktoré trvalo 150 rokov, od roku 1842 do vydania nového *Evanjelického spevníka* (1992) v slovenskom jazyku, sa týkalo len textovej zložky cirkevného spevu, hudobnej stránky sa tento dualizmus prakticky nedotkol: spievali sa rovnaké melódie, eventuálne ich varianty tak v cirkevných zboroch, ktoré prijali ZE, ako v cirkevných zboroch, ktoré zachovali CS, čím sa hudobná zložka stala dôležitým integrujúcim činiteľom slovenského evanjelického chrámového spevu.

DUCHOVNÁ PIESEŇ A CHRÁMOVÝ SPEV V 19. STOROČÍ

Úlohou duchovnej piesne bolo vzbudiť cit zbožnosti u veriacich a prispieť k celkovému pozdvihnutiu bohoslužby. Jej prvoradé vieroučné poslanie sformuloval Juraj Tranovský v predhovore prvého vydania CS (1636) nasledovne: „*Píseň k mnohému vzdělání slouží. Nebo církev v jednotě víry utvrzuje a*

11 BRTÁŇ, Rudo: K slovenskému baroku v Zpěvníku. In: Sborník Zpěvníka evanjelického, 1842 – 1942. Ed. Ján Oberuč. Bratislava: Štúrova evanjelická spoločnosť, Liptovský Sv. Mikuláš: Tranoscus, 1942, s. 334

12 POTÚČEK, Juraj: Súpis slovenských nenotovaných spevníkov, 1585 – 1965. Martin: Matica slovenská, 1967, s. 11 – 18. (Strojopis.)

*zbouřená srdce spokojuje.*¹³ Chrámový spev slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v 19. storočí sa vyznačoval niektorými charakteristickými znakmi, ktoré však nepredstavovali nejaké slovenské špecifikum, ale boli odrazom bežnej praxe a celkových dobových vývojových tendencií evanjelickej cirkevnej hudby v stredoeurópskom priestore.¹⁴

Pre slovenskú evanjelickú duchovnú pieseň tohto obdobia, prirodzene, v bibličtine ako kultovom jazyku slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi, bol z hudobného hľadiska priznančný vyrovnaný rytmus a pomalé tempo, v jednotlivých regiónoch či lokalitách sa s obľubou uprednostňovali domáce, regionálne a lokálne varianty nápevu. Pomalé tempo, postupné nivelizovanie rytmickej stránky duchovných piesní smerom k ekválnemu (vyrovnanému) rytmu sa vysvetľuje súvekými liturgicko-estetickými náhľadmi. Vyplyvalo z nich, že vážnosť religiózneho spevu si vyžaduje dôstojné, pomalé tempo a vylučuje používať trojdobé, príliš svetské metrum a bodkovaný rytmus. Starší princíp odkazu na nápev „Gako“, čiže spieva sa ako, patrili tiež k bežným prostriedkom existencie a šírenia aj slovenskej evanjelickej duchovnej piesne v 19. storočí. V niektorých prípadoch dochádzalo k migrácii nápevu a k transformácii piesní aj takým spôsobom, že k prekladu piesňového textu s pôvodnou melódiou sa pripojila iná melódia alebo nová pôvodná melódia. Rozvoj variantnosti nápevov podporovala predovšetkým skutočnosť, že CS v 18. aj 19. storočí vychádzala iba ako nenotovaný kancionál. Vďaka tejto skutočnosti sa bez obmedzení a korektív mohli rozvíjať regionálne a lokálne nápevové varianty a s tým súvisiace regionálne a lokálne osobitosti hudobnej tvorivosti. V zostavovaní organových partitúr a harmonizácii piesní sa prejavoval individuálny vkus, piesňové nápevy sa preberali z tlačенých a rukopisných partitúr s možnosťou ich úprav, prípadne sa zapisovali aj podľa predspevákov.

V liturgickej praxi bola duchovná pieseň sprevádzaná organom. Pokiaľ v prvej polovici 19. storočia ešte doznievala prax generálneho basu, prípadne s naznačením príslušných akordov, v druhej polovici 19. storočia sa vytvoril pre organový sprievod model štvorhlasnej homofonickej úpravy (harmonizácie) piesní s vyrovnaným rytmom (izometrika). Medzi jednotlivými strofami, ale aj veršami piesne sa hrávali medzihry, ktoré sa nazývali domácou dobovou terminológiou aj prechody alebo transície. Až ku koncu 19. storočia sa od medziveršových medzihier začalo upúšťať. Okrem toho sa hrávali aj predohry (prelúdiá), závery (kadencie) a dohry (postlúdiá). Rozvoj funkčnej tonality a

13 Cit. podľa MOCKO, Ján: Venec nábožných piesní. Liptovský Sv. Mikuláš: Tranoscius, 1910, s. 3.

14 K vývoju evanjelickej hudby v nemeckých krajinách v tomto období porov. najmä kapitolu Georga FEDERA: Verfall und Restauration. In: Geschichte der evangelischen Kirchenmusik. Ed. Friedrich Blume. Kassel etc.: Bärenreiter, 2. vyd., 1965, s. 215 – 269.

harmonického myslenia v svetskej hudbe prispieval tiež k synkréze modálneho a tonálneho myslenia v harmonizácii starších duchovných piesní s pôvodne modálnou štruktúrou, čo podporoval aj organový sprievod.

ORGANOVÉ PARTITÚRY A ICH ZOSTAVOVATELIA

V hudobnej zložke slovenského evanjelického cirkevného spevu sa v 19. storočí nadviazalo na organovú partitúru Adama Škultétyho *Melodyatura aneb Partytura* (Brno 1798), ktorá priniesla zápisy 508 evanjelických duchovných piesní s generálnym basom. Podľa samotného Adama Škultétyho jeho dielo obsahovalo všetky nápevy duchovných piesní z veľkého Kancionála, čiže z CS a z Funebrála, na základe čoho možno usudzovať, že aj korpus súvekých piesňových nápevov sa pohyboval okolo spomínaného počtu päťsto melódií. Ak dnes snáď prekvapí pojem „partitúra“ v názve diela, treba dodať, že v rakúskej a juhonemeckej oblasti sa v 17. storočí slovo „partitúra“ bežne používalo práve pre organové diela s generálnym basom.¹⁵ Adam Škultéty tak u nás založil tradíciu pomenovania tlačenej alebo rukopisnej zbierky evanjelických duchovných piesní pre organ najprv v úprave pre generálny bas a neskôr pre vypísaný štvorhlas, určenej na liturgické účely, ktorá sa až na výnimky zachovala až do konca 20. storočia. V tomto zmysle používame pojem partitúra aj v našom príspevku. Zachovávanie tejto tradície mohlo navyše prispieť k upevňovaniu náboženskej identity a historicity slovenského evanjelického spoločenstva.

V nemčine sa používalo pomenovanie Orgelbuch, resp. Choralbuch, v maďarčine najmä chorálkönyv.

Škultétyho partitúra si získala veľkú autoritu v slovenských evanjelických cirkevných zboroch. Prvý, kto prišiel s jej kritikou, bol v 70. rokoch 19. storočia

Ľudovít Haan a po ňom najmä Ľudovít Izák, ktorý však nezabudol ani objektívne poznamenať: „*Napriek všetkým nedostatkom Škultétyho partitúry mala ona a má svoje dobré stránky. Množstvo nápevov pohromade, zvlášť ale ľahký spôsob organovania spôsobili, že partitúra jeho sa rozšírila po všetkých stranách našej vlasti a až podnes* [t. j. v roku 1901 – pozn. J. L.] *v mnohých exemplároch sa zachovala. Ním sosbieraný bohatý materiál slúži až podnes vydavateľom za prameň.*“¹⁶

Dosiaľ nebol vypracovaný súpis ani tlačenej ani rukopisnej evanjelických organových partitúr na Slovensku, ktorý by nám umožnil prezentovať aspoň

15 Porov. Partitura. [Heslo]. In: Ref. 10, s. 681. Pojem partitúra v novodobom význame ako synchronný zápis diela najmä pre orchester alebo iný väčší vokálno-orchesterálny aparát sa v hudobnej praxi rozšíril vlastne až od 19. storočia.

16 IZÁK, Ľudovít: K histórii nápevov našich cirkevných piesní. In: Cirkevné listy, roč. 15, 1901, č. 12, s. 365 – 371, cit. podľa Príspevky k dejinám hudby na Slovensku v 19. storočí III. (=Dokumenty k dejinám slovenskej hudby 19.) Zostavil Juraj Potúček. Bratislava: ÚHV SAV, 1968, s. 52. (Strojopis.)

základné kvantitatívne ukazovatele. Naša štúdia je teda odrazom súčasného stavu poznania problematiky. Do roku 1918 sa v slovenských evanjelických cirkevných zboroch na území bývalého Uhorska používali okrem Škultétyho tieto tlačené organové partitúry: Altdörferova, Chovanova, Kapyho, Kútskeho, Moeszova, Nagyova a Winklerova, celkove šlo o osem tlačенých organových partitúr. Altdörferova, Kapyho, Moeszova a Nagyova partitúra sa v dobových zmienkach v tlači považujú za trilinguálne partitúry, prípadne za uhorské maďarské a nemecké práce, vychádzajúce v ústrety potrebám evanjelickej maďarskej, nemeckej a slovenskej cirkvi v bývalom Uhorsku.

Christian Altdörfer vydal svoju organovú partitúru s názvom *Chorálkönyv* v roku 1873 a zahrnul do nej 199 harmonizácií duchovných piesní. Organová partitúra *Átalános chorálkönyv / Všeobecná partitúra / Allgemeines Choralbuch* Ľudovíta Nagy (Lajos, Ludwig), hlavného organistu a kantora evanjelickej a. v. cirkvi v Níredháze, mala názov a predhovor v troch jazykových mutáciách, rovnako trojjazyčné boli aj textové incipity jednotlivých piesní. Vyšla v roku 1877 v Budapešti vlastným nákladom zostavovateľa a podľa číselného ukazovateľa obsahovala 352 piesní. Ako sa uvádza v jej podtitule, bola určená „pre veškeré cirkve evanjelické a. v. slovenského, maďarského a nemeckého jazyka v Uhorsku, so štvorhlasne vypísanými harmoniami a medzihrami“. V predhovore sa Ľudovít Nagy zmieňuje aj o koncepcii svojho diela: „Pri zostavení diela tohoto slúžili krem maďarských a nemeckých spevníkov aj *Tranoscus* a *Spevník* za základ. Z ohľadu maďarských a nemeckých zpevníkov tvorí prítomné dielo úplný celok, z ohľadu *Tranoscusa* a *Zpevníka* ale prvú hlavniú časťku, na koľko tu z početných, od slovenských cirkví užívaných melódií len tie najužívanejšie sdelené sú, – nechťiac na ujmu maďarských a nemeckých cirkví s väčším obsahom diela aj cenu tohože povýšiť. V slovenských cirkvách menej užívané ako aj novšie melódie, keď *Bôh sily a zdravia dá*, zamýšľam o krátky čas v druhej čiasťke vydať.“ Nevieime o tom, že by bol zamýšľaný druhý diel partitúry Nagy vydal. V uvedenom citáte sú pozoruhodné dve skutočnosti: priamo sa upozorňuje na bohatý korpus nápevov používaných v slovenskom evanjelickom chrámovom speve, ale zároveň z kontextu možno nepriamo dedukovať, že pravdivé boli tie súveké názory, ktoré požadovali samostatnú partitúru pre potreby slovenských evanjelických cirkví v Uhorsku, keďže spoločná trilinguálna partitúra nebola schopná zohľadniť všetky používané melódie. Do-mnievame sa, že rozšírenou bola aj organová partitúra Gézu Moesza s názvom *Kis orgona*, nakoľko v roku 1907 vyšlo v Banskej Štiavnici (Selmeczbánya) už jej 3. vydanie.¹⁷ Podľa

17 Porov. POTÚČEK, Juraj: Súpis slovenských hudobní a literatúry o hudobníkoch. Bratislava: Nakladateľstvo SAVU, 1952, s. 173.

Ľudovíta Izáka obsahovala však z CS „*len výber niektorých utešených piesní*“.¹⁸ Gyula Kapy (? – 1923), profesor prešovského evanjelického kolégia a neskôr riaditeľ učiteľského ústavu v Šopronu, vydal organovú partitúru *Korálkönyv* v roku 1912 v Budapešti.

Ešte predtým však publikoval v roku 1907 pod názvom *Egyházi zenekönyv* organovú partitúru, v ktorej sa textové incipy piesní uvádzajú v troch jazykoch, názov a úvod diela sú však už len v maďarčine. Dielo je menšieho rozsahu, obsahuje 110 štvorhlasných úprav duchovných piesní a štyri liturgické nápevy pre sólový hlas a organ, pričom ako zvláštnosť pôsobí prvá pieseň, v skutočnosti vlastne hymnus *Isten áldd meg a magyart* Ferencsa Erkela na slová Ferencsa Kölcseya, ktorá od roku 1903 platila za oficiálnu uhorskú hymnu.¹⁹ Zaradenie uhorskej hymny do náboženského spevníka poukazuje zároveň na infiltráciu súvekých politických tendencií a maďarizačných snáh aj do náboženského života.

Výhradne pre slovenské, resp. česko-slovenské evanjelické cirkvi boli určené okrem Škultétyho ďalšie tri tlačené partitúry – Chovanova, Kútskeho a Winklerova, v ktorých sa incipy duchovných piesní uvádzajú výlučne v bibličtine. Svedectvom česko-slovenských vzťahov je *Nowá Partitura, obsahující w sobě nápěvy církve ewangelické na warhany* od Jana Winklera, ktorá vyšla v Pešti v roku 1850.²⁰ Vsetínsky rodák, český národopisec Jan Winkler (1794 – 1874) študoval na latinských školách na Slovensku – v Trenčíne, Kežmarku, Košiciach a v Prešove. Po štúdiách na evanjelickej bohoslovenskej fakulte v Lipsku pôsobil ako kňaz vo Vsetíne a v Návsi u Jablunkova. Bol dobrým hudobníkom a udržiaval písomné kontakty aj s predstaviteľmi slovenského kultúrneho života. Jeho organová partitúra k CS bola už upravená do štvorhlasu. Medzi dolnozemskými Slováckmi sa ujala *Partitura ku Tranovského zpěvníku*, vydaná v roku 1886, Žigmunda Chovana, organistu v Sarvaši. Názov a predhovor partitúry sú bilingválne, v češtine a v maďarčine, ale incipy duchovných piesní sú uvádzané iba v bibličtine. Podľa číselného údaju partitúra obsahuje 400 harmonizácií piesní, avšak v skutočnosti je ich počet vyšší, nakoľko niektoré piesne majú dva samostatne spracované nápevy, ktoré nie sú zvlášť číslované. Chovan zaradil do svojho diela pomerne veľký počet nových nápevov; podľa Ľudovíta

18 IZÁK, Ľudovít: Aká má byť partitúra nášho cirkevného spevu? In: Cirkevné listy, roč. 14, 1900, č. 5, s. 139 – 144, cit. podľa Ref. 16, s. 11.

19 K dejinám Erkelovej hymny porov. <http://de.wikipedia.org/wiki/Himnusz>.

20 Porov. POTÚČEK, Juraj: Ref. 17, s. 307, dielo vychádzalo podľa Potúčka v zošitoch v rokoch 1846 – 1850. Podľa iného prameňa dielo vyšlo v Pešti už v roku 1849, porov. Winkler, Jan. [Heslo.]. In: Česko-slovenský hudební slovník. Zv. 2. Eds. Gracián Černušák / Bohumír Štedroň / Zdenko Nováček. Praha: SHV, 1965, s. 953. Heslo obsahuje aj Winklerov krátky životopis.

Izáka ide o 65 nových nápevov.²¹ Časť z nich má označenie Ch. jun. a Ch. sen., to znamená Chovan junior a Chovan senior; Izák predpokladá, že v prípade Chovana sen. ide o Chovanovho otca.²² Oproti iným súvekým organovým partitúram sa notácia Chovanovej partitúry vyznačuje niekoľkými zvláštnymi znakmi. V notografickom zápise absentuje taktové označenie a taktové čiary neplnia funkciu pravidelného rozčlenenia hudobného procesu na rovnaké časovo-metrické úseky, ale majú inú, významovú diferenciačnú úlohu: odlišujú úseky s harmonizáciou piesňového nápevu od medzihier (transícií) medzi veršami, pričom pre zápis piesňového nápevu sú vyhradené výlučne štvrtové a osminové noty, pre zápis medzihier polové, štvrtové a osminové noty. Závery fráz sú vyznačené fermatou. Takýmto notopisom mal Chovan zrejme v úmysle zdôrazniť typ spevu *choraliter*, čiže rytmicky voľnejší spev, zohľadňujúci prozodické zákonitosti slova. V jeho harmonizácii nápevov modálneho charakteru sa prejavuje silné dur-molové cítenie.

Za vynikajúceho organistu a znalca evanjelických duchovných piesní bol považovaný Michal Kútsky (1828 – 1899), skalický rodák, ktorý po štúdiách v Komárne, Banskej Štiavnici, Bratislave a Viedni a po kratšom účinkovaní v Banskej Štiavnici, Skalici a Békešskej Čabe zakotvil od roku 1863 ako kantor-organista v Brezovej pod Bradlom.²³ Kútskeho harmonizácie duchovných piesní vydal posthumne v roku 1903 jeho zať Bohumil Fiala pod názvom *Chorále do štvorhlasu vypracované*. Ide celkovo o 236 piesní, pričom známa vianočná pieseň Čas radosti, veselosti je harmonizovaná okrem bežného spôsobu aj figurovane. K organovej partitúre je pripojený prídavok *Chorále pre mužský a miešaný zbor*, celkovo 29, zahrnujúci zborové kompozície zväčša na texty z Funebrála. Kútskeho partitúra bola síce určená pre ZE, ale po doplnení chýbajúcich nápevov bolo ju možné uplatniť aj pre CS.

Jur Chorvát charakterizoval Kútskeho prínos pre evanjelickú cirkevnú hudbu nasledovne: „*Kto chcel počuť dokonalé, dušu unášajúce, nábožné, textu piesne a času primerané organovanie, to mohol počuť od Kutzkého. [...] Ním harmonizované chorály – popri prísnom šetrení pravidiel skladby – vyznačujú sa melodickým vedením hlasov, všetky zvlášte pekným basom a utešenou harmóniou.*“²⁴

21 IZÁK, Ľudovít: Ref. 16, s. 53.

22 IZÁK, Ľudovít: Ref. 16, s. 53.

23 K životu a dielu Michala Kútskeho porov. Kútsky, Michal. [Heslo]. In: Slovenský biografický slovník. Zv. 3. Martin: Matica slovenská, 1989, s. 320, ako aj Michal Kutzky (1828 – 1899). Otázky hymnológie a zborová tvorba. (Literatúra a kritika.) Zostavil Juraj Potúček. Bratislava 1994. (Strojopis.)

24 CHORVÁT, Jur: Dopisy. In: Národné noviny, roč. 30, 1899, č. 37, s. 3 – 4, cit. podľa Michal Kutzky (1828 – 1899). Otázky hymnológie a zborová tvorba. (Literatúra a kritika.) Zostavil Juraj Potúček. Bratislava 1994, s. 4 – 5. (Strojopis.)

Kútskeho organová partitúra vyšla v čase, keď sa na stránkach časopisu *Cirkevné listy* rozvinula bohatá diskusia o potrebe a príprave jednotnej partitúry pre slovenskú evanjelickú a. v. cirkev v Uhorsku. Na diskusii sa zúčastnili poprední znalci chrámového spevu ako Jur Chorvát, Ľudovít Izák, Michal Laciak, Karol Ruppeldt a mnohí ďalší. Myšlienka zostaviť spoločnú organovú partitúru štvorhlasne harmonizovaných duchovných piesní pre všetky slovenské evanjelické cirkevné zbory v bývalom Uhorsku sa po prvýkrát objavila už v 60. rokoch 19. storočia. Táto myšlienka bola aj akousi obranou pred unifikačnými snahami oficiálnych uhorských cirkevných miest zaviesť spoločnú partitúru pre Cirkev evanjelickú a. v. maďarsko-slovensko-nemeckú v Uhorsku, to znamená pre všetky tri luteránske národné cirkvi. Ako sme uviedli vyššie, výhrady voči spoločnej trilinguálnej partitúre vyjadrovali obavy, že sa nebude rešpektovať bohatstvo a špecifickosť nápevov k slovenským kancionálom CS a ZE, ako aj to, že sa náboženské hľadisko zneužije na politické účely v zmysle skrytej maďarizácie. Tieto dva kľúčové dôvody posilňovali ideu samostatnej slovenskej organovej partitúry, čo založením Tranoscia, vydavateľského a kníhkupeckého účastinárskeho spolku v Liptovskom Mikuláši (1898), získalo nový impulz. Z poverenia Tranoscia bol vymenovaný partitúrový odbor (1901), ktorého členmi sa na podnet Ľudovíta Izáka stali Štefan Fajnor, Miloslav Krčméry, Michal Laciak, Milan Lichard, Ján Mocko, Karol Ruppeldt, Adolf Peter Záthurecký a Peter Pavel Zgúth.²⁵

Najväčšiu zaangažovanosť prejavil Ľudovít Izák (pseudonym Miloš Lihovecký, 1862 – 1927), kantor-organista slovenského ev. a. v. zboru v Budapešti (1886 – 1919) a správca štátnej ľudovej chlapčenskej školy vo Zvolene (1919 – 1926),²⁶ na ktorom nakoniec zostala ťarcha revidovania cirkevného spevu. Izák zastával moderné stanovisko návratu k autentickým nápevom, ako to vyslovil vo viacerých článkoch v *Cirkevných listoch* a ako to konzekventne formuloval v požiadavke: „*Len na základe historického bádania a prísnyim vkusom povolaných hudobníkov očistené nápevy môžu doniesť nám nápravu nášho chrámového spevu.*“²⁷ Je pozoruhodné, že Izák si zároveň uvedomoval dôležitý zásto domácej pôvodnej tvorby, tak staršej ako novej, ktorá je prejavom kreativity príslušného spoločenstva a posilňuje jeho kolektívnu identitu. K tejto téme napísal: „[...] *korím sa dôvodom p. Laciaka ohľadom potreby osobitnej*

25 WURM, Karol: Varianty v chrámovom speve slovenskej ev. a. v. cirkvi. In: Hudobný archív 12, (1994), s. 227 – 228.

26 K životu a dielu Ľudovíta Izáka porov. Izák, Ľudovít. [Heslo.] In: Slovenský biografický slovník. Zv. 2. Martin: Matica slovenská, 1987, s. 501, ako aj LEHOTSKÝ, Jaromír, M.: Sága rodu Izákovcov. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri MS, 1997, s. 27 – 31.

27 IZÁK, Ľudovít: Aká má byť partitúra nášho cirkevného spevu. In: Cirkevné listy, roč. 14, 1900, č. 5, s. 139 – 144, cit. podľa Juraj Potúček (Zostavovateľ): Ref. 16, s. 10.

partitúry pre slovenské cirkve, poťažne pre Tranoscius a Zpěvník, a ochotne uznávam i potvrdzujem rozhodujúcu silu týchže nielen ohľadom na šetrenie osobitných zvláštností slovenského spevu, ale zvlášť cieľom zachovania pamiatok a náležitého ocenenia práce našich predkov a terajších skladateľov. Veď my na spôsob márnотratného syna v bahnistých jeho cestách mrhali sme náš vlastný majetok, naše drahocenné perly – chorálne skladby našich slovenských skladateľov. – Dostaneš hostä, alebo sám prikvitneš niekam ako host; – onedlho s úľubou kocháš sa zvukom nového nápevu niektorej cirkevnej piesne Tranosciusa alebo Zpěvníka. Poznáš ten nápev? Nie; je utešený. To je od Kútskeho, a tento od Gerengaya, ten zas od Slivku, od Zátureckého, od Izáka modranského... tento od toho, ten zas od onoho. – Veď ujaly sa kde-tu niektoré z nich, ale nikto nepostaral sa o ich všeobecné rozšírenie, o zaznačenie pre budúcnosť, preto časom zaniknú. A kolké preutešené, drahocenné perly mohli takto padnúť v obeť zabudnutia!”²⁸

Izákova systematickosť a požiadavky komparatívnej metódy ho viedli k tomu, že zhromaždil početné rukopisné a tlačené, slovenské, nemecké, české a maďarské pramene (spevníky a partitúry), excerpoval z nich vyše 1 500 nápevov a 368 z nich zapísal v pôvodnom rytmickom tvare.²⁹ Hoci jeho partitúra nakoniec zostala v rukopise, stala sa v 20. storočí cenným zdrojom poznatkov pri redakcii *Veľkej partitúry* (Juraj Chorvát – Július Batel, 1936), tzv. *novej Partitúry* (Július Letňan – Karol Wurm, 1956) a *Evanjelickej partitúry* (Miroslav Bázik – Karol Wurm, 1992), ako aj nového *Evanjelického spevníka* v slovenskom jazyku (1992). Reforma, ktorú Ľudovít Izák začal koncom 19. storočia, bola tak završená až v posledných dvoch menovaných dielach z roku 1992. To, čo sa Izákovi podarilo vydať, bol *Školský zpěvník evanjelický*, zvlášť pre CS a zvlášť pre ZE (obe v roku 1914). Obsahoval 170 piesní aj s nápevmi s vyrovnaným rytmom a okrem toho dodatok s 3 liturgickými spevmi a 23 príležitostnými piesňami upravenými do trojhlasu, časť z nich so slovenským textom. Niektoré piesne z dodatku mali už rytmické formy. Prvýkrát tu bola publikovaná aj vianočná pieseň *Tichá noc* Franza Xavera Grubera (1787 – 1863) z roku 1818, neskôr vianočná ikona 20. storočia, pravda, ešte v českom preklade Č. Duška a namiesto mena skladateľa stál len odkaz: „Nápev z Zillerthalu“. V literatúre sa ešte spomína notovaný spevník s jednohlasnými a dvojhlasnými nápevmi *Čabianske nápevy Tranosciusa* (Békešská Čaba 1896), ktorý zostavili Ján Galli a Pavel Uhrín, niektorí súčasníci však boli toho názoru, že v spevníku prevláda silná „separatistická“ tendencia.

V porovnaní s tlačеныmi partitúrami, ktorých pôsobnosť mohla dosiahnuť

28 IZÁK, Ľudovít: Ref. 27, s. 11 – 12.

29 WURM, Karol: Ref. 25, s. 228.

značný rádius, rukopisné organové partitúry predstavujú väčšmi regionálnu alebo lokálnu záležitosť. Záležalo však aj od samotného autora, resp. zostavovateľa partitúry, aké mal ambície a finančné zázemie. Zo 17 rukopisných prameňov, uvádzaných Ľudovítom Izákom v *Školskom zpevníku* evanjelickom, pochádza 14 z obdobia po roku 1800: Bezmenná stará partitúra, 1800 (333 piesní), Partitúra Juraja Polefkoviča z Modry, 1828 (583 piesní), Partitúra Juraja Vansu z Pily, 1830 (450 piesní), Partitúra Jána Polefkoviča z Banskej Bystrice, 1840 (450 piesní), Partitúra Karola Seredaia z Liptovského Mikuláša, 1843 (367 piesní), Partitúra Petra P. Šramka z Klenovca, 1858 (572 piesní), Partitúra Ferdinanda Rohoňa z Nového Sadu / Báčky, 1860 (358 piesní), Partitúra Ľudovíta Izáka st. z Banskej Štiavnice, 1870 (254 piesní), Zbierka nových nápevov Jána Izáka z Modry, 1880 (50 nápevov), Partitúra Jána Bellu z Békešskej Čaby, 1880 (400 piesní), Partitúra Štefana Šenšela z Očovej, 1873 (478 piesní), Zbierka nápevov Adolfa P. Záthureckého z Brezna, 1890 (74 nápevov), Partitúra E. Mikolika z Prešova (257 nápevov) a Zbierka nápevov Žigmunda Holéczyho, 1904 (108 nápevov).³⁰

Rukopisných partitúr bolo, prirodzene, ďaleko viac, v literatúre sa napríklad spomína *Evanjelický kancionál* Leopolda Brucka z roku 1843, *Partitúra všetkých potrebných nápevů* zostavovateľa, prípadne posesora Augusta Jul. Honéczyho z roku 1870, *Partitúra užívaná pri ev. cirkvy Vrbicko Svato Mikullášskej* vo vlastníctve Václava Vraného či Partitúra zapísaná Jánom Paulínym, kantorom-organistom v Hronseku.³¹ Za vynikajúceho znalca evanjelickej duchovnej piesne bol považovaný Michal Laciak (1826 – 1904), evanjelický farár v Hornom Tisovniku v rokoch 1872 – 1904, známy svojimi hudobnými polemikami. Celý svoj voľný čas venoval hudbe a zbieraniu nápevov duchovných piesní. V rukopise zanechal partitúru so 675 duchovnými piesňami; pričom, ako sa dočítame v krátkom nekrológu, „*harmonisoval ich zvláštnym spôsobom do štvorhlasu*“.³² Z iného prameňa môžeme nepriamo usudzovať, že pod označením harmonizácie zvláštnym spôsobom sa pravdepodobne myslela Laciakova snaha obohatiť homofonický štvorhlas aj imitačno-kontrapunktickými postupmi. V archívnych fondoch našich inštitúcií, ako je napríklad Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum v Bratislave, Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine, Tranoscus v Liptovskom Mikuláši a ďalších sú uložené ešte ďalšie

30 Školský Zpevník evanjelický aneb výběr Písni Duchovních z Tranosciuse. [Ed. Ľudovít Izák.] Liptovský Sv. Mikuláš: Tranoscus, 1914, [s. 144].

31 KRESÁNEK, Jozef: Vznik národnej hudby v 19. storočí. In: Dejiny slovenskej hudby. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1957, s. 243 – 244.

32 - : † Michal Laciak. In: Cirkevné listy, roč. 18, 1904, č. 9, s. 275 – 276, cit. podľa Hudobný život na Slovensku v rokoch 1901 – 1918. (=Dokumenty k dejinám slovenskej hudby 8.) Zostavil Juraj Potúček. Bratislava: ÚHV SAV, 1965, s. 17. (Strojopis.)

evanjelické rukopisné partitúry, ktoré čakajú na výskum a vyhodnotenie.

Treba však korigovať jeden chybný fakt, ktorý sa vyskytuje v novšej odbornej aj lexikografickej literatúre. Už Ľudovít Haan spomína znamenitú partitúru Petra Šramka z Klenovca, ktorá sa používala aj na evanjelickom gymnáziu v Revúcej.³³ Plné meno Petra Šramka znie vlastne Pavol Ondrej Peter Šramko a z jeho biografie vieme zatiaľ len toľko, že sa celý život venoval zbieraniu nápevov duchovných piesní a ešte v roku 1872 žil v pokročilom veku v Klenovci.³⁴ Svoju rukopisnú, hudobne znamenite spracovnú *Partitúru* s 572 harmonizovanými nápevmi (č. 565 – 572 sú len zápisy jednohlasu) zostavil v rokoch 1858 – 1865, medzi rukopisnými prameňmi k *Školskému zpěvníku evanjelickému* ju spomína aj Ľudovít Izák. Stručné životopisné údaje, ale aj harmonizácia piesní vylučujú, že by jej zostavovateľom mohol byť jeho menovec a snád' aj príbuzný, literát a autor niekoľkých textov piesní v ZE Pavol Peter Šramko (1775 – 1839), ako sa to tvrdí v niektorých prácach k tejto téme. Rovnako nenáležité je porovnávať Škultétyho a Šramkovu partitúru ako dva pramene pochádzajúce z tej istej doby: v prvej partitúre ešte doznieva prax generálneho basu, druhá je výsledkom estetiky a uznanie evanjelického cirkevného spevu v 19. storočí.

NOVÉ NÁPEVY

Tvorba nových pôvodných domácich nápevov duchovných piesní v 19. storočí nebola síce príliš rozsiahla, ale bola významná. Podobne ako v minulosti aj tentoraz vznikali rôzne vzťahy medzi piesňovým textom a nápevom: okrem spojenia nového piesňového textu s novým nápevom sa využíval aj princíp obecnej noty, keď sa na ustálený nápev podkladali či spievali rôzne piesňové texty. Uplatnil sa aj princíp kontrapozita, čiže vytvárania nových melódií k tým piesňovým textom, u ktorých sa pôvodná alebo odkazová melódia neujala. Pre novú aj staršiu piesňovú tvorbu ZE je príznačný princíp obecnej noty, čím sa počet piesňových nápevov podstatne zredukoval a niektoré nápevy dosiahli skutočne mimoriadnu frekventovanosť. Odkaz na nápev piesne *Kdo jen na Boha se spoléhá / Kto len na Boha sa spolieha* (*Wer nur den lieben Gott läßt walten*) Georga Neumarka sa napríklad v ZE objavuje takmer štyridsaťkrát.³⁵

Morfologická štruktúra nových nápevov na báze dur-molovej tonality

33 HAAN, Ľudovít: Ref. 3, s. 17

34 K tomu bližšie porov. LENGOVÁ, Jana: Ref. 7, s. 107 – 108.

35 Ani táto skutočnosť nie je však nijakou slovenskou zvláštnosťou. Redukcia nápevov je príznačná aj pre nemecký racionalistický kancionál *Gesangbuch zum gottesdienstlichen Gebrauch in den Königlich Preussischen Landen*, zostavený berlínskymi teológmi Diterichom, Spaldingom a Tellerom a v roku 1780 vydaným u Myliusu v Berlíne. Je nanajvýš pozoruhodné, že aj v tomto kancionáli má pieseň *Wer nur den lieben Gott läßt walten* obdobne dominantné postavenie, odkaz na ňu sa objavuje približne pri 50 piesňach. Porov. ALBRECHT, Christoph: *Einführung in die Hymnologie*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 4. vyd., 1995, s. 114 – 115.

inklinovala k zvlnenej melodickej línii s ambitom oktávy až decimy s preferenciou intervalu sekundy a tercie, väčšia intervalová vzdialenosť (sexta, oktáva) mala povahu hudobného ozvláštnenia nápevu. Pri špecifickej synkréze staršieho textu a nového nápevu mohol byť prípadný romantický pátos nápevu korigovaný religióznou preduchovnelosťou. Za príklad môže slúžiť nápev vianočnej piesne *Radujte sa, ó kresťania* (*Radujte se, ó křesťané*, ES 55) od Jána Slujku (1813 – 1892), učiteľa a organistu v Banskej Štiavnici, ktorý sa mimoriadne rýchlo rozšíril a už v poslednej štvrtine 19. storočia celkom nahradil starší barokový nápev Andreasa Hammerschmidta, ako možno usudzovať z Chovanovej aj Kútskeho partitúry. Notová príloha prináša ako ukážku harmonizáciu piesne *Radujte sa, ó kresťania* s jej pôvodným nápevom od Andreasa Hammerschmidta v partitúre Pavla Petra Ondreja Šramka (obr. 1) a Slujkov nový nápev v harmonizácii Žigmunda Chovana (obr. 2).

Obrázok 1. Radujte se, ó křesťané! ŠRAMKO, Pavol Ondrej Peter: Partitúra, Klenovec 1865, ms., pieseň č. 522. Uloženie: Bratislava, SNM – HuM, sign. MUS I 42. – Nápev Andreasa Hammerschmidta

Obrázok 2. Radujte se, ó křesťané. CHOVAN, Žigmund: Partitúra ku Tranovského zpěvníku. Pest [1886], píseň č. 50. Uloženie: Bratislava, SNM – HuM, sign. MUS III 11. – Nápev Jána Slujku

Obrázok 3. Z výsosti nebeské jdu k vám. NAGY, Lúdvít: Všeobecná partitúra. Budapest 1877, píseň č. 31. Uloženie: Bratislava, SNM – HuM, sign. MUS XIX 1064.

Obrázok 4. Podle slov Jzaiáša. KÚTSKY, Michal: Chorále do štvorhlasu vypracované. Brezová pod Bradlom 1903, píseň č. 28. Uloženie: Bratislava, SNM – HuM, sign. MUS III 13.

Obrázok 5. Ó žalostná, nemilostná; Ó žalostná zarmaucená (nemilostná). IZÁK, Ľudovít: [Partitúra], ms., piesne č. 155, 156.
Uloženie: Liptovský Mikuláš, Transoscius, Archív.

Do nového *Evanjelického spevníka (ES)* z roku 1992 bolo zahrnutých aj niekoľko nápevov z 19. storočia. Medzi ne patrí nápev Pavla Gerengaia k staršej slovenskej duchovnej piesni zo začiatku 18. storočia *Prepusť, prepusť ma, môj Pane* (ES 79), nápevy Karola Seredaia k piesňam *Baránok, hľa nesie viny* (ES 86), *Pane dní a Pane noci* (ES 430) či *Dvíham oči k výšinám* (ES 510), nápevy Jána Droppu *Ach, ja biedny, ja úbohý* (ES 296) a *Srdce čisté stvor mi, Pane* (ES 333, text Samuel Hruškovíc), ako aj nápev Karola Martineka *Nie svet a imanie* (ES 668). Nový ES obsahuje ďalej tri pôvodné piesňové nápevy Michala Kútskeho *Všetci, čo túžite po večnom živote* (ES 154, text Peter Pavol Šramko st.), *Bože môj, pod Tvojím nebom stojím* (ES 231) na pôvodný text Jána Kollára a *Spočívajte už v pokoji* (ES 692, text Karol Kuzmány). Z obsiahlejšie pôvodnej nápevovej tvorby oboch Chovanovcov bol do ES zaradený nápev Žigmunda Chovana ml. *Duchu svätý z výsosti* (ES 174, text Pavel Tomko). Nový ES obsahuje tiež niekoľko nápevov Juraja Chorváta (1862 – 1934), rovesníka Ľudovíta Izáka a dlhoročného učiteľa v Brezovej pod Bradlom. Jeho *Veľká partitúra*, podobne ako predtým Kútskeho dielo, vyšla až posthumne (1936) a doznievajú v nej hudobnoestetické náhľady romantizmu.

ZÁVER

Nakoľko vydania oboch evanjelických kancionálov, CS ani ZE v 19. storočí neobsahovali zápis nápevov, obraz o hudobnej zložke duchovnej piesne, jej melódii a harmonizácii, si možno vytvoriť iba na základe súvekých rukopisných a tlačených organových partitúr, prípadne špecifických notovaných spevníkov. Tie sú svedectvom dobovej estetiky chrámového spevu, tolerujúcej princíp vyrovnaného rytmu a variantnosti nápevov, pričom v posledne menovanej sa prejavovala domáca tvorivosť a regionálne špecifiká. Z etnosociologického

hľadiska poukazuje otázka variantnosti nápevov na proces šírenia a akulturácie duchovných piesní v odlišnom prostredí, než v akom pôvodne vznikli. V bohatej diskusii v domácich náboženských periodikách o potrebe reformy slovenského evanjelického chrámového spevu koncom 19. a začiatkom 20. storočia sa objavila okrem iného požiadavka o návrat k pôvodným melódiám, ktorá naznačila zmeny v hudobnosťlovej, estetickej aj vkusovej paradigme v našich pomeroch. Ako aktuálnejšia sa však javila myšlienka na spoločnú, resp. jednotnú organovú partitúru. Zo skúmania hudobných kontextov CS v 19. storočí vyplynul nakoniec poznatok, že duchovná pieseň v tomto období nebola považovaná za nedotknuteľný jav, ale za živý organizmus, na ktorého vývojové premeny vplývali duchovné a kultúrne zretele.

Uloženie prameňov (výber)

1. Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum Bratislava
 - ŠRAMKO, Pavol Ondrej Peter: *Partitúra*, Klenovec 1865, ms.
 - NAGY, Ľudovít: *Všeobecná partitúra*. Budapest 1877
 - CHOVAN, Žigmund: *Partitura ku Tranovského zpěvníku*. Pest [1886].
 - KÚTSKY, Michal: *Chorále do štvorhlasu vypracované*. Vydal Bohumil Fiala. Brezová pod Bradlom 1903.
2. Slovenská národná knižnica, Literárny archív, Martin
 - WINKLER, Jan: *Nowá Partitura*. Pesst 1850.
 Transcius, Archív, Liptovský Mikuláš
 - IZÁK, Ľudovít: [Partitúra.], ms.
3. Súkromný archív
 - KAPY, Gyula: *Korálkönyv*. Budapest 1912.

REZIME

Tradicija kancionala (pesmarice) Cithara sanctorum duga je više od 350 godina i predstavlja izuzetnu vrednost crkvenog pevanja evangelističke crkve. Ona je kamen temeljac slovačke luteranske himnologije, a njena dugoročna upotreba predstavlja svojevrstan unikat slovenskih zapadnih literatura. Veliku zaslugu u tome ima snažno religiozno utemeljenje, koje joj daje njen prvi uređivač Juraj Tranovski. Zahvaljujući svojoj jakoj unutrašnjoj snazi, zbirka je omogućavala da se korpus duhovnih pesama u njoj povećava i time je obogati. Tako je prvo izdanje nastalo 1636. godine i sadržalo je 414 pesama. Naredno izdanje Cithare sanctorum je već obuhvatalo 1006 pesama (u svom bratislavskom odnosno prešporskom izdanju iz 1795. godine), 1153 pesme u budimpeštanskom izdanju iz 1897. godine, odnosno 1305 pesama u liptovskom i mikuláškom izdanju

iz 1949. godine. U pitanju su tekstovi pesama, dok je broj melodija bio daleko manji. U notnom izdanju iz 1636. godine nalazilo se 160 napeva, dok se podaci kod raznih autora razlikuju i to u rasponu od 158 do 162 napeva. U 19. veku broj napeva je porastao od 200 do 600.

Tekst PhDr. Jane Lengove, CSc. rezultat je rada naučne konferencije pod nazivom *Cithara sanctorum 1636 - 2006*, organizovane povodom 370 godina od objavljivanja prvog kancionala u Liptovskom Mikulašu. Tekst je objavljen u Zborniku Slovačke narodne biblioteke iz Martina 2008. godine, koji su pripremili uređivači Doc. PaedDr. Miloš Kovačka, PhD. i Mgr. Eva Augustinova.

Prof. Ján Vladimír Michalko, ArtD

MINULOSŤ, SÚČASNOSŤ A BUDÚCNOSŤ CIRKEVNEJ HUDBY V EVANJELICKEJ CIRKVI A. V. NA SLOVENSKU

Bohatá minulosť, ťažká súčasnosť, a vo viere v Božiu pomoc, predsa nádejná budúcnosť. Aj tak by sa dala krátko charakterizovať alebo parafrázovať téma mojej prednášky. Ak sa však chceme vážnejšie venovať tejto téme, musíme sa najprv pokúsiť zadefinovať poslanie a úlohy cirkevnej hudby v evanjelickej cirkvi.

POSLANIE A ÚLOHY CIRKEVNEJ HUDBY

Liturgia ako zhromaždenie Božieho ľudu potrebuje hudbu. Hudba zasahuje celého človeka, dáva mu silu veriť, dúfať a milovať celým telom a celou dušou, nie je ničím nahraditeľná, a tak je ako vo všednom živote, aj v živote cirkvi nepostrádateľná. Hudba budí túžbu po Bohu. Významnou funkciou hudby je jej účasť na zvesti Evanjelia Ježiša Krista. Hudba v službách Božích znamená aktívne muzicírovanie a aktívne počúvanie spojené s potrebnou dávkou kreativity. Hudba mala byť pre človeka na jednej strane prostriedkom potechy, potešenia, no na strane druhej prostriedkom na stálu oslavu Boha a prítomnosti Jeho milosti a milosrdenstva. V tejto myšlienke sú veľmi dobre zvýraznené obidve hlavné úlohy cirkevnej hudby: oslavovať Boha (teocentrická úloha) a potešovať, posilňovať človeka (antropocentrická úloha).

Rozhodujúcim momentom pre správne hodnotenie úlohy a poslania hudby v živote cirkvi je odpoveď na otázku: *„Je hudba zvestou evanjelia, alebo len odpoveďou na zvest“?* Ulrich Knellwolf (farár Reformovanej cirkvi v Zürichu, ktorý sa zaoberal problematikou integrovania cirkevnej hudby do budovania cirkevného zboru) k tomu píše: *„Teológia, ktorá určuje hudbe v službách Božích (hlavne spev) len úlohu odpovede na kázané slovo, chápe hudbu ako dielo človeka, a nie ako Boží dar! Také ponímanie hudby je neuspokojivé. Hodnotí len jednu stránku funkcie hudby v službách Božích. Hudba je prirodzene jednou čiastkou odpovede zboru na kázané slovo a súčasne prostriedkom šírenia zvesti“.*

Walther Blankenburg, evanjelický teológ, muzikológ-hymnológ, hovorí o hudbe ako o prostriedku Božieho zjavenia. Ale na akú hudbu v tomto kontexte myslíme? Určite nie na „hocikakú“ – plytkú, gýčovú, rozptyľujúcu. Hudba nesmie byť ornamentom, doplnkom. Boh je dokonalý a hudba na službách Božích

má byť dokonalá. Hudba, ktorá umožňuje jasnejšie poznávať Božie pravdy, by mala mať okrem iného schopnosť objasniť a zvýrazniť vlastnosti modlitby. Aby nebola len ilustrátorkou slova, mala by byť od slova nezávislá. Taká hudba je umením (Martin Luther: *„Tam, kde sa hudba skrášľuje umením, tam sa aspoň sčasti preukáže – lebo úplne sa to nedá poznať – veľká a dokonalá múdrosť Božia vo svojom zázračnom diele – hudbe“*). Taká hudba je schopná spôsobiť v ľuďoch potrebnú zmenu, v ich vedomí a konaní. Preto majú tvorcovia a interpreti cirkevnej hudby veľkú zodpovednosť za to, aká hudba znie na službách Božích, akou hudbou sú vychovávané a vzdelávané deti a mládež.

Z poznania, že slovo Božie sa musí zvestovať nielen kázňou, ale i hudbou (M. Luther), možno odvodiť úlohu hudby v evanjelických službách Božích, jej vývoj a umelecký význam. Hneď na začiatku tohto vývoja je duchovná pieseň, ktorá predstavuje zrod evanjelickej cirkevnej hudby. Duchovná pieseň má od začiatku nositeľa svojich tradícií v spevníku, teda nie je odkázaná len na ústne podanie. Spevník je typický identifikačný znak a kultúrne vlastníctvo evanjelického kresťanstva. V predslove k prvému spevníku z roku 1524 odhaľuje a propaguje Luther duchovnú pieseň ako promotóra evanjelia.

SPEVNÍK

Spevníky duchovných piesní (zvané aj kancionály) sa na Slovensku začali tlačiť vydávať až začiatkom 17. storočia. Najvýznamnejším spevníkom vo vývoji evanjelickej duchovnej piesne je Tranovského *Cithara Sanctorum: Písne duchovní staré i nové [...]* z roku 1636. Obsahuje 412 piesní, z toho 159 notovaných. V roku 1842 vyšiel nenotovaný tlačou v Pešti *Zpěvník evangelický*, ktorý obsahoval 842 piesní. Vzhľadom na to, že žiadne vydanie spevníka nevyšlo notované, dochádzalo pod vplyvom tzv. partitúr (správne organové sprievody) k rôznym, často i nežiaducim, hudobne nekorektným zmenám. Najväčšie, až dodnes pretrvávajúce problémy, spôsobila *Melodytura aneb partytura* Adama Škultétyho z roku 1789. V predhovore autor píše: *„Bei allerlei weltlichen Noten gebrauchen die Musikanten verschiedene Arten von Takt, bei den geistlichen Liedern brauchen wir nur den einfachen, in vier Zeiten geteilten Takt“*. Partitúra obsahuje 508 značne zmenených melódií, v 4/4 alebo 2/4 metre. S ľútosťou musím konštatovať že to, čo sa nepodarilo po vyše sto rokoch, začiatkom nášho storočia, Ľudovítovi Izákovi, ktorý sa pokúsil vo svojom Choralbuchu o reformu, sa nedarí v mnohom ani v súčasnosti. Veľká časť veriacich a duchovných našej cirkvi žije stále v zajatí „dobrej tradície Adama Škultétyho“. Napriek zdanlivo beznádejnej situácii sa však podarilo v 70. rokoch 20. storočia začať s prípravou vydania prvého slovenského evanjelického spevníka. Spevník bol dokončený v roku 1989 a do života cirkvi uvedený v roku 1992. Okrem hlavného cieľa –

poskytnúť po 450 rokoch od reformácie veriacim ECAV na Slovensku duchovné piesne v slovenskom jazyku – bolo zámerom aj reformovať hudobnú zložku piesní na základe odbornej hymnologickej analýzy vývoja piesní a porovnania ich stavu s pôvodnými nápevmi. Napriek tejto snahe výsledok komentoval významný evanjelický hymnológ prof. Dr. M. Rössler slovami: *„Fast alle Melodien weisen starke Differenzen und Varianten auf; manche sind kaum zu identifizieren [...] vor allem hat das Slowakische Gesangbuch nur zögerlich die jetzt gebräuchlichen rhythmischen Melodiefassungen übernommen“*. (Melodien-Konkordanz Slow. GB-EG).

Pri uvedení nového spevníka do praxe sa naplno ukázala katastrofálna situácia v oblasti odbornej kvalifikácie kantorov (ale, žiaľ, i veľkej časti duchovných). Pokiaľ slovenský text bol prijímaný vcelku priaznivo, s hudobnou stránkou mnohí mali, a majú dodnes, veľké problémy (hoci paradoxne úroveň hudobnej zložky značne prevyšuje úroveň literárnu). Nový spevník priniesol okrem nových textov v slovenskom jazyku aj zmeny v melódiách zaužívaných niekoľko desaťročí, ale i bohatý repertoár nových, u nás doteraz nepoznaných piesní. Zatiaľ čo nové, neznáme piesne sú prijímané pozitívne, zásahy do „domácej tradície“ sú mnohými vnímané ako zásahy do identity slovenskej luteránskej duchovnej piesne. Pritom treba povedať, že uprednostňovanie tzv. „starých“ melódií (19. st.) pred tzv. „upravenými čiže novými“ (16. – 18. st.) je hlavne dôsledkom hymnologických neznalostí a neochoty akceptovať hudobné kritériá. Zápas o potrebnú reformu slovenskej evanjelickej duchovnej piesne, ktorý sme začali prácou hudobnej komisie prostredníctvom Nového spevníka, bude ešte dlho pokračovať – veríme, že stále s väčším úspechom.

CIRKEVNÍ HUDOBNÍCI, KANTORI

Dovoľte začať krátkou ilustráciou z histórie. Vo vlastnom životopise *„Curus Jehovae mirabilis“* (Divný povoz Boží) spomína Štefan Pilárik v roku 1679: *„Povolaný do lavy za kantora, riadil som aj spev dľa všetkej možnosti inštrumentálnou aj chorálnou hudbou [...] Nadobudli organ, taktiež husle, píšťaly a violy. Pod tým časom preložil som motetty pána Schützia [...]. Vykonať v Trenčíne sl. B. kdežto pri mnohých iných pekných spevoch... s osmymi hlasy hrali po Kyrie... V Tebeť jsem, muj Bože, doufal /In te, Domine, speravi/... cirkev beckovská zrastala a vzrástala sa zo dňa na deň, preto rozšíril som kostol novými chórami, zaopatril organ za 120 ríšskych toliarov, podobne zriadil peknú vokálnu a inštrumentálnu muziku [...]“*. Na margo tohto citátu uvádza Ľ. Michalková v *Dejinách evanjelickej cirkevnej hudby* (1997): *„Vývoj evanjelickej cirkevnej hudby, ktorá u nás v prvej polovici 17. storočia dosiahla v oblasti náročného polyfónneho umenia veľmi vysokú úroveň, bol násilným spôsobom*

rázne ukončený opatreniami protireformácie. Jediné, čo evanjelikom zostalo, bolo Písmo sväté a Tranoscius. V dôsledku násilného odnímania chrámov a odchodom do exilu, či väznením evanjelickej inteligencie však zanikli náročné hudobné produkcie. A treba so smútkom konštatovať, že sa do dnešných dní nepodarilo ani len v náznaku nadviazať na túto, i keď krátku, no slávnú tradíciu. Zdá sa, akoby vtedajšie rany protireformácie zasahovali aj nás dnes, akoby vo vedomí príslušníkov evanjelickej cirkvi na Slovensku úplne vygumovali vedomosť o tom, aké mala hudba postavenie v evanjelických službách Božích a na akej vysokej úrovni sa pestovala. Žiaľ, ani v súčasnosti nebadáť nápravu“.

Funkcia kantora podľa Kantorského štatútu z roku 1941 znamenala v podmienkach ECAV spojenie kantorských a učiteľských povinností. Už v medzivojnovom období píše Viliam Figuš v článku *Kríza evanjelického kantorstva a organistva* (Cirkevné Listy 45, 1931) o úpadku hudobného výkonu učiteľsko-kantorského. Jedným z dôvodov toho úpadku je podľa Figuša nedostatočné finančné ocenenie a s tým spojená slabá odborná úroveň. Po zániku cirkevných učiteľských ústavov sa situácia ešte zhoršila. Túto kritickú situáciu sa Generálna cirkev snažila vyriešiť založením dvojročnej kantorsko-katechétskej školy v Banskej Štiavnici. Aj vtedy však zaznievali otázky o budúcnosti absolventov. Nasledujúce obdobie totality „vyriešilo“ problémy núteným odchodom kantorov-učiteľov z pôsobenia v kostoloch. V tom čase (1983 až 1989) bol jediným kvalifikovaným organistom v ECAV na Slovensku autor prednášky (ako organista Veľkého evanjelického kostola v Bratislave).

Po zmene spoločenských pomerov v roku 1989 reagovala na túto situáciu skupina odborníkov a predložila vedeniu cirkvi návrh na zriadenie Výboru cirkevnej hudby (ďalej VCH). Na základe tohto návrhu prijalo Generálne presbyterstvo (GP) ECAV 19. 4. 1995 vypracované smernice s hlavnými úlohami a kompetenciami VCH, ku ktorým patrili:

- príprava nového štatútu;
- systemizácia kantorských staníc (miesta na celý a čiastkový úväzok) v súlade s kvalifikačným zatriedením: A je absolvent VŠ, B je absolvent konzervatória, C je absolvent špeciálnych kantorských kurzov, D znamená, že je vykonaná kantorská skúška;
- študijné projekty, pravidelné školenia (aj farárov) po seniorátoch, súpis organov, starostlivosť o organy (cirkevný zbor je povinný vyžiadať si súhlas VCH ku každej oprave organa);
- odborná spolupráca pri príprave prenosov služieb Božích v Slovenskej televízii a Slovenskom rozhlas.

Správa o činnosti VCH na synode v Trenčíne v roku 2006 dokumentuje dobre začatú prácu a pozitívne výsledky (Cirkevné nariadenie o kantorskej službe

so systemizáciou kantorských miest, súpis 30 % všetkých organov, vydanie Prelúdií M. Bázlika, kurzy za účasti 50 kantorov atď.). Žiaľ, počas ďalších rokov bolo pre členov VCH stále ťažšie udržať nastúpený trend. Nepochopenie vedenia cirkvi, nerešpektovanie prijatých zákonov, predpisov, nerešpektovanie odbornej kompetencie prinútili predsedu (J. V. Michalko) i členov VCH (E. Šarayová, M. Bázlik, S. Tichý, I. Valenta, L. Michalková) k abdikácii.

V súčasnosti je platné Cirkevné nariadenie (CN) O *funkcii cirkevného hudobníka a organizácii cirkevnej hudby v ECAV na Slovensku* (schválené GP dňa 9. 9. 2003). Obsahuje mnohé paragrafy z pôvodného CN ako napríklad: „Každý cirkevný zbor má systematizované miesto zborového kantora. Za zborového kantora môže byť volený len uchádzač, ktorý je členom ECAV, má spôsobilosť na právne úkony, je bezúhonný, dosiahol vek 21 rokov, má úplné stredoškolské vzdelanie a Osvedčenie o kantorskej spôsobilosti. Osvedčenie o kantorskej spôsobilosti vydáva predseda Výboru cirkevnej hudby ECAV na základe žiadosti uchádzača a rozhodnutia výboru. Žiadateľ o osvedčenie predloží spolu so žiadosťou maturitné vysvedčenie, odporúčanie predsedníctva cirkevného zboru a potvrdenie o hudobnej odbornosti, za ktoré sa považuje: 1) vysvedčenie o absolvovaní stredoškolského štúdia v odbore cirkevná hudba alebo hra na organ, alebo (2) potvrdenie o absolvovaní iného štúdia, ktorého úroveň a porovnateľnosť s vyššie uvedeným posúdi VCH. Uchádzač, ktorý sa nemôže preukázať vyššie uvedeným potvrdením o absolvovaní hudobného štúdia, musí absolvovať kantorskú skúšku. Cirkevný zbor obsadzuje miesto zborového kantora voľbou, ktorej predchádza (1) výberové konanie alebo (2) pozvanie“. Problémom ostáva aplikácia. Keď ide o profesionalizáciu kantorskej činnosti (odbornosť a s tým súvisiace postavenie) v roku 2011 na otázku, ako sa v praxi uplatňuje uvedené CN, odpovedala predsedníčka VCH slovami: „v posledných rokoch sa veľa nezmenilo“.

Riešenie situácie by bolo dosť jednoduché, ak by si všetci zainteresovaní seriózne a dôsledne odpovedali na otázky:

- aké miesto a význam má hudba v živote cirkvi,
- aké je miesto hudby (piesne) v službách Božích,
- potrebuje ECAV cirkevných hudobníkov?

V zmysle vyjadrení Martina Luthera, že „hudba je Boží dar, slovo Božie sa musí zvestovať nielen kázňou, ale i hudbou, pieseň je promótor evanjelia“ by bola odpoveď jednoznačná. Predstavitelia cirkvi síce deklaratívne potvrdzujú význam a poslanie hudby, ale nenapomáhajú aplikácii týchto vyhlásení do praxe. Hudobné vzdelanie organistov i kňazov je nedostatočné. Spolupráca pri príprave služieb Božích podceňovaná. Evanjelická cirkev, ktorá od reformácie zdôrazňovala dôležitosť vzdelávania a výchovy, budovania škôl, v tomto kon-

texte v oblasti cirkevnej hudby v súčasnosti značne zlyháva. Úplná väčšina organistov je bez odborného vzdelania. Určite aj vzhľadom na minimálne možnosti uplatnenia a existencie, záujem o štúdium cirkevnej hudby rapídne klesá na všetkých stupňoch vzdelávania. Veľké nádeje vkladané do vývoja cirkevnej hudby po zmenách v roku 1989 ostali nenaplnené. Konštatovanie, že po dvadsiatich rokoch nového postavenia cirkvi v spoločnosti je, tak ako predtým, len jeden! volený kantor v ECAV na Slovensku s vysokoškolským vzdelaním v hre na organe, je alarmujúce. Absolútna väčšina absolventov všetkých typov škôl je odkázaná na osobný prístup a vzťah farára a cirkevného zboru k cirkevnej hudbe a k organu. Týka sa to tak zamestnania, odmeňovania, ako aj starostlivosti o organ a vytvárania priestoru pre organovú hudbu v liturgii, či v koncertnom živote. V desiatkach novopostavených kostolov je len jeden! novopostavený píšťalový organ. Kritérium odbornej kompetencie v oblasti cirkevnej hudby je všeobecne podceňované, dokonca dochádza až k pomýlenému hodnoteniu, že odbornosť je nepotrebná a stačí byť kresťanský angažovaný, mať k cirkevnej hudbe, spevu vzťah veriaceho človeka. Do umelého protikladu sa stavia profesionalita kantora s jeho vzťahom k cirkvi. Pritom je jasné, že pre kvalitu cirkevnej hudby, pre kvalitu hudby v službách Božích, preto, aby cirkevná hudba a spev slúžili budovaniu živej cirkvi, sú potrební cirkevní hudobníci odborne erudovaní a súčasne angažovaní a praktizujúci kresťania. Naplniť túto predstavu nie je ľahké, ale je to možné. Mali by sme sa o to pričiniť všetci, každý vlastným spôsobom a prostredníctvom darov prijatých od Pána Boha.

Pre riešenia do budúcnosti a povzbudenie k práci nám môžu poslúžiť príklady zo zahraničia. V dňoch 22. až 24. 10. 2008 sa konal v Stuttgarte na Vysokej škole (Staatliche Hochschule für Musik und darstellende Kunst) Kongres cirkevnej hudby (Kongress der Kirchenmusik). Centrálnou problematikou konferencie boli otázky kvality cirkevnej hudby a existenčné otázky cirkevných hudobníkov. Biskup Fürst poukázal na potrebu riešenia vzťahu medzi excelentnosťou a širokým zázemím. Podľa neho tak ako excelentné umenie nemusí byť prejavom snobského elitárstva, ani prejav amatérskeho umenia nemusí byť automaticky triviálny. Účastníci kongresu prijali Stuttgartské vyhlásenie o cirkevnej hudbe (CH) s týmito hlavnými bodmi:

- CH je nenahraditeľnou súčasťou kresťanskej zvesti a výrazom viery;
- prvoradou úlohou CH sú služby Božie;
- z náboženského a kultúrneho hľadiska sa úroveň CH preukazuje v snahe dosiahnuť najvyššiu umeleckú kvalitu. Banálne prispôbovanie sa komerčnému marketingovému vkusu je prekážkou k dosiahnutiu najvyššej kvality;
- je potrebná spolupráca pri väčšom presadení súčasnej hudby;

- spev je základnou činnosťou CH, preto treba podporovať spievanie (výchova detí, seniorov, atď.);
- vzdelávanie cirkevných hudobníkov sa musí uskutočňovať na základe najvyšších umeleckých kritérií. Tomu musí zodpovedať uplatnenie v praxi, ktoré je predpokladom k dlhodobému pôsobeniu CH (dostatok cirkevných hudobníkov v plnom zamestnaní).

V dňoch 14. – 17. októbra 2010 zorganizovala v Berlíne Nemecká hudobná rada (Deutscher Musikrat) Kongres na tému *Kirche macht Musik – Einheit durch Vielfalt (Cirkev robí hudbu – Jednota v mnohotvárnosti)* s cieľom poukázať na bohatstvo a plnosť poslania a práce CH v Nemecku, na jej význam pre spoločnosť, a tak následne zlepšiť podmienky pre prácu.

Hlavné úlohy v budúcnosti vidím vo vzdelávaní a výchove detí, mládeže, profesionálne pripravených cirkevných hudobníkov, učiteľoch, dirigentoch, hlasových pedagógoch. Väčšiu pozornosť treba venovať otázkam cirkevnej hudby a hymnológie aj na teologickej fakulte.

ZÁVEROM

Je potrebné, aby sme aj na Slovensku vedeli (aj naprieč konfesiami) zorganizovať podobné podujatia, ktorými upriamime pozornosť cirkvi, ale aj celej spoločnosti, na význam cirkevnej hudby v živote človeka. Na druhej strane musíme urobiť všetko preto, aby sme ako cirkevní hudobníci dokázali, že sme odborne i ľudsky pripravení oslavovať čo najdokonalejšie Pána Boha a byť otvorení službe blížnym.

RESUMÉ

Autor príspevku sa zameriava na význam cirkevnej hudby pri bohoslužbách, respektíve pri napĺňaní poslania, ktoré cirkev má, a pozoruje tento jav tak v minulosti, ako aj v súčasnosti. S dôrazom na význam cirkevnej hudby v rámci Evanjelickej cirkvi na Slovensku autor predstavuje ústrednú hudobnú pomôcku – spevník, ktorý sa v evanjelických službách používa od začiatku reformácie, teda od 16. storočia. Avšak, vývoj kancionálov zdá sa nenásledovalo sústavné podporovanie rozvoja hudobníkov a tak v stati venovanej kantorom a cirkevným hudobníkom autor poukazuje na neuspokojujúci stav a na nízku profesionalizáciu kantorskej činnosti. Podľa autora je nevyhnutné uviesť si, aké miesto a význam má hudba v živote cirkvi, aké je miesto hudby a piesne v službách Božích, ale aj zvážiť, či cirkev potrebuje cirkevných hudobníkov. Autor poukazuje na príklady, ako aj na smernice, ktoré boli uzavreté na odborných fórach v Nemecku, a zasadzuje sa i o vzdelávanie a výchovu detí a mládeže profesionálne pripravenými cirkevnými hudobníkmi, učiteľmi, dirigentmi či hlaso-

vými pedagógmi. Văčšiu pozornosť treba venovať otázkam cirkevnej hudby a hymnológie aj na teologickej fakulte.

REZIME

Autor teksta, priznati slovački interpretator orguljaške muzike i pedagog, analizira značaj crkvene muzike u bogoslužjenju i u ispunjavanju misije koju je crkva imala, kako u prošlosti, tako i danas. Sa akcentom na značaj crkvene muzike u Evangeličkoj crkvi u Slovačkoj, u tekstu je predstavljena pesmarica Juraja Tranovskog, koja se u raznim formama i izdanjima koristi od početka reformacije. Kako se menjala pesmarica, tako se menjao i odnos prema potrebi za povećanjem muzičkih stručnjaka. U delu posvećenom kantorima i crkvenim muzičarima autor ukazuje na nezadovoljavajući nivo profesionalaca uključenih u negovanje crkvene muzike. Ujedno, upućuje i na potrebu povećanja svesti o važnosti mesta, koje muzika zauzima u životu crkve, u procesu bogoslužjenja. U tom smislu autor predstavlja smernice koje su iznete na raznim stručnim forumima u Nemačkoj i zalaže se za obrazovanje i vaspitanje dece i mladih od strane profesionalno osposobljenih crkvenih umetnika, učitelja, dirigenata i vokalnih pedagoga. Zaključuje da je više pažnje potrebno posvetiti pitanjima crkvene muzike i himnologije na Teološkom fakultetu.

MgA. Janko Siroma

ORGANY V KOSTOLOCH DOLNOZEMSKÝCH SLOVÁKOV

Príchod organového umenia na Dolnú zem zaznamenávame v 18. storočí, keď sa i začína osídľovanie územia Panónskej nížiny kresťanskými národmi strednej a západnej Európy. V dnešnej dobe organ nachádzame u dolnozemských Slovákov v Maďarsku, Rumunsku a v Srbsku. Organové umenie sa rozvíjalo s podobným zameraním na celej Dolnej zemi, no pri tejto príležitosti sa predovšetkým zameriam na oblasť Vojvodiny.

V slovenskej evanjelickej cirkvi (SECAV) v Srbsku je v troch seniorátoch (banátskom, sriemskom a báčskom) dospelu 23 organov. V slovenskom rímskokatolíckom kostole v Selenči je tiež jeden, dielo svetoznámeho výrobcu *Józsefa Angstera*.

Najstaršie informácie o zabezpečení organov pre tunajšie slovenské cirkevné zbory nachádzame v cirkevných zápisniciach zo začiatku 19. storočia.¹ Hovorí sa v nich o Aradáči, Hložanoch a Petrovci. O tom, kto tie nástroje postavil, nie je však žiadna zmienka. Predpokladá sa, že prvý organ bol postavený v aradáčskom evanjelickom kostole v roku 1802, sú domnienky, že sa o to postaral majster Anton Wälter.² V prvej polovici 19. storočia sa objavili aj ďalšie mená ako je *Christian Roth* a *Anton Dangel* z Temešváru, a viedenský majstri *Joseph Seyberth* a *Alois Hörbiger*. Všetci svojím spôsobom prinášali do tohto prostredia moderné prvky vtedy ešte romantického organárstva.

Aj dvadsiate storočie prinieslo do tejto oblasti progresívne zmeny predovšetkým v technickom riešení (presadenie pneumatickej traktúry), ale aj keď šlo o zvuk tohto nástroja (stavba romantického typu organa). Z veľkých rodinných dielní vyrábajúcich organy sa tu presadili: *Carl Lipót Wegenstein* (1858–1937) z Temešváru (Rumunsko), *József Angster* (1834–1918) z Pécsa (Maďarsko), *Josef Brandl* (1865–1938) z Mariboru (Slovinsko) a iní.

Pozrime sa na organy v jednotlivých seniorátoch:

Báčsky seniorát ako jeden z najväčších má štrnásť evanjelických cirkevných zborov. Organy nachádzame v jedenástich kostoloch: *Báčska Palanka*,

1 ZÁPISNICE Ev. cirkevného zboru v Aradáči a Hložanoch 1800 – 1900.

2 Neexistuje žiadny písomný doklad o tom, kto nástroj postavil. Na povale kostola sa zachovali iba časti organa a doterajší prieskum, urobený na základe charakteristických znakov na jeho zostatkoch, hovorí, že ide o majstra, ktorého meno nie je na zozname tu pôsobiach organárov. Rok postavenia organa sa uvádza v publikácii: PETKOVSKÝ, Ondrej, 200 rokov Slov. ev. a. v. cirkvi v Aradáči, Aradáč 1986, s. 58.

Báčsky Petrovec, Bajša, Hložany, Kulpín, Kysáč, Laliť, Nový Sad, Pivnica, Selenča a Silbaš. Je medzi nimi aj niekoľko významných, tak z historického hľadiska, ako aj keď ide o ich kvalitu a techniku.

Medzi najzaujímavejšie nástroje v evanjelickej cirkvi v Srbsku rozhodne patrí organ v **Kulpíne** (obr. 6). Je najpravdepodobnejšie jeden z najstarších v našej cirkvi, pretože nebol postavený ako nový. V roku 1891 ho *Gustav Adolf Molnár* (1864 – 1917) priniesol z iného, dodnes nevedno ktorého kostola. Ide o organ s jedným z najkrajších prospektov v našich kostoloch. Skladá sa celkovo z jedenástich píšťalových polí, zdobený je jemnou ornamentikou rokajov a je na ňom i socha kráľa Dávida s harfou v rukách. Staviteľ organu nie je známy, nakoľko neexistuje žiaden záznam o ňom, aj keď po konzultáciách s odborníkmi odhadujeme, žeby mohlo ísť o organársku dielňu rodiny Pažických z Rajca. Organ prešiel rôznymi zmenami, tak po zvukovej, ako aj po technickej stránke. Nevyhnutná by bola jeho starostlivá renovácia a prípadný návrat do pôvodného stavu.

Obrázok 6. Organ v Kulpíne

Staviteľ: neznámy

Rok postavenia: neznámy

Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 17 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: zásuvková

Najväčší nástroj v Báčskom senioráte majú v **Petrovci** (obr. 7). Postavil ho *Alois Hugo Lhota* (1852–1901) z Česka v roku 1896. Má základné prvky rano-romantických nástrojov, aké sa v danej dobe najčastejšie stavali. Zachoval sa takmer v pôvodnom stave. Nutne však potrebuje detailnú a starostlivú opravu, keďže je vo veľkej miere rozožratý červotočom. Okrem toho má mimoriadne ťažký chod traktúry. V Petrovci sa ináč uskutočnil prvý organový koncert usporiadaný v SEC v Srbsku, konal sa v rámci Slovenských národných slávností. Na koncerte vystúpila naša prvá profesionálna interpretka v oblasti organovej hudby, profesorka *Jarmila Juricová-Stupavská*.

Obrázok 7. Organ v Báčskom Petrovci

Staviteľ: Alois Hugo Lhota

Rok postavenia: 1896

Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 18 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: kužel'ková

Mimoriadne kvalitný jednomanuálový nástroj postavil slovenský organár *Gustáv Adolf Molnár* (1864–1917) v evanjelickom kostole v **Selenči** (obr. 8). Bol vnukom chýrečného slovenského organára *Martina Šaška st.*

Ďalšie zaujímavé a zvukovo kvalitné nástroje sú od firmy Rieger v Budapešti, nachádzajú sa v **Kysáci** (obr. 9) a v **Novom Sade** (obr. 10).

Obrázok 8. Organ v Selenči

Stavitel': Gustav Adolf Molnár (Slovensko)
Rok postavenia: 1908
Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 10 registrov
Traktúry: hracia a registrová – mechanické
Vzdušnica: kužeľková

Obrázok 9. Organ v Kysáči

Stavitel': Gebrüder- Rieger, Budapešť (Maďarsko)
Rok postavenia: 1887
Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 8 registrov
Traktúry: hracia a registrová – mechanické
Vzdušnica: kužeľková

Obrázok 10. Organ v Novom Sade

Staviteľ: Gebrüder- Rieger, Budapešť (Maďarsko)

Rok postavenia: 1886

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 7 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: kužeľková

Obrázok 11. Organ v Báčskej Palanke

Staviteľ: Matyas Textoris, Zreňanín

Rok postavenia: 1906

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 8 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: zásuvková

Obrázok 12. Organ v Bajši

Staviteľ: Kováts István, Szeged (Maďarsko)

Rok postavenia: 1866

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 8 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: zásuvková

Obrázok 13. Organ v Hložanach

Staviteľ: Rieger Tesvérek Orgonagyár

Rok postavenia: 1906

Prvá prestavba: Anton Peřina (1934)

Druhá prestavba: Jozef Galla a Janko Siroma (2012)

Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 14 registrov

Traktúry: hracia a registrová – elektro-pneumatické

Vzdušnica: kuželková (tlakový systém)

Obrázok 14. Organ v Laliti

Staviteľ: Josef Brandl
 Rok postavenia: 1924, opus 124
 Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 14 registrov
 Traktúry: hracia a registrová – pneumatické
 Vzdušnica: kužel'ková (tlakový systém)

V rámci **Sriemského seniorátu** pôsobí dvanásť cirkevných zborov, z toho počtu len tri osady majú organ v svojich kostoloch – *Boľovce*, *Erdevík* a *Stará Pazova*. Všetky tieto organy sú dnes vo veľmi zlom stave a vyžadujú si rozsiahle, generálne opravy.

Najhodnotnejší nástroj v Sriemskom senioráte sa nachádza v **Boľovciach** (obr. 15). Vyrobili ho domáci organári, bratia *Johann a Vendelin Pumm* z Apatinu v roku 1871. Je ale poľutovaniahodné, že dnes je tento organ v dezolátnom stave, najmä po neodbornom presune z oltárnej časti kostola na chórus.

Významnou organárskou osobnosťou na Dolnej zemi bol aj Čech *Anton Peřina* (1899–1981). Dobrá zvesť o ňom sa niesla po všetkých cirkevných zboroch, preto sa včas stal vyhľadávaným majstrom. Posledný organ v evanjelickej cirkvi postavil v roku 1938 v **Erdevíku** (obr. 16).

Od tej doby sa na Dolnej zemi nové nástroje nestavali. Organár Anton Peřina sa potom do konca sedemdesiatych rokov 20. storočia už iba staral o údržbu týchto nástrojov. Po ňom aj tu nastala 20-ročná prestávka, po celý ten čas sa totiž o tieto nástroje nestaral nik. A opravy najčastejšie vykonávali domáci dedinskí majstri, čo vo väčšine prípadov nástrojom nijako neprospeľo, ba naopak, v niektorých prípadoch prišlo k ich úplnému odstaveniu.

Obrázok 15. Organ v Boľovciach

Stavitel': Johann a Vendelin Pump, Apatin (Srbsko)

Rok postavenia: 1871

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 10 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: zásuvková

Obrázok 16. Organ v Erdevíku

Stavitel': Anton Peřina, Bečov nad Teplou (Česko)

Rok postavenia: 1938

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 9 registrov

Traktúry: hracia a registrová – pneumatické

Vzdušnica: kužel'ková

Organ v **Starej Pazove** (obr. 17) bol dispozične menený a to sa hlboko podpísalo pod jeho celkový zvukový charakter. Nástroj s náznakmi barokovej in-tonácie píšťal postavil *Ország Sándor* v roku 1868. Neskôr, zrejme s úmyslom dosiahnuť romantickú zvukovosť nástroja, organári vyradili mixtúru a vsadili register gamba. S poľutovaním však musím konštatovať, že tento zásah nebol úspešný a nástroj stratil svoju štylovosť. Znie zvláštnym dispozičným baroko-vo-romantickým zvukovým mixom.

Obrázok 17. Organ v Starej Pazove

Stavitel': Ország Sándor, Pešť (Maďarsko)

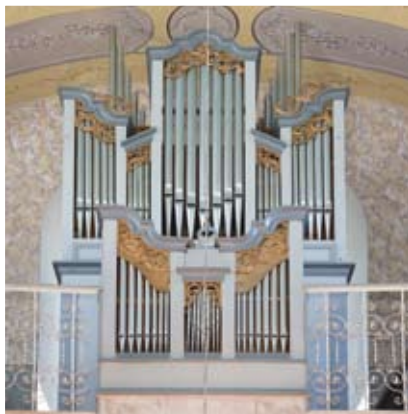
Rok postavenia: 1868

Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 12 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: zásuvková

Podobný osud postihol aj organy v **Pivnici** (obr. 18) a **Silbaši** (obr. 19). Zá-sahmi do dispozície chceli organári pravdepodobne previesť organ z baro-kových tendencií na romantické, alebo prevážil dobový trend a obľuba mať v organe za každú cenu sláčikový register gamba.

Obrázok 18. Organ v Pivnici

Staviteľ: neznámy
Rok postavenia: 1856
Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 13 registrov
Traktúry: hracia a registrová – mechanické
Vzdušnica: zásuvková

Obrázok 19. Organ v Silbaši

Staviteľ: Ján Károl Kysel', Banská Bystrica (Slovensko)
Rok postavenia: 1856
Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 9 registrov
Traktúry: hracia a registrová – mechanické
Vzdušnica: zásuvková

V **Banátskom senioráte** je deväť cirkevných zborov. Na rozdiel od predchádzajúcich dvoch seniorátov, banátsky má organy zabezpečené vo všetkých cirkevných zboroch: v *Aradáči*, *Bielom Blate*, *Hajdušici*, *Jánošíku*, *Kovačici*, *Ostojičeve*, v *Padine*, vo *Vojlovici* a v *Zreňaníne*.

Jeden z najväčších nástrojov v našej cirkvi v Srbsku je 25-registrový mechanický organ v **Padine** (obr. 20). Postavil ho v roku 1855 *Joseph Seyberth* z Viedne (Rakúsko). Od tých čias nástroj prešiel niekoľkými dispozičnými zmenami a hrozila mu i zmena traktúry z mechanickej kužeľky na pneumatickú.³ Našťastie, neuskutočnila sa.

Nástroj má základné znaky ranoromantickej intonácie píšťal. V Padine sa v roku 2012 uskutočnil prvý organový koncert v rámci Hudobného nešporu.

Obrázok 20. Organ v Padine

Staviteľ: Joseph Seyberth (Rakúsko)

Rok postavenia: 1855

Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 25 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: zásuvková

Z hľadiska zvukovej kvality najzaujímavejší je organ v **Hajdušici** (obr. 21), postavený bol v roku 1868 organárom *Aloisom Hörbigerom* (1810–1876) (Rakúsko). Nástroj charakterizuje neskorobaroková intonácia píšťal, ktorá v novopostavenom kostole nadobudla širšie rozmery. Akustické podmienky nového priestoru prajne vplyvajú na celkový zvukový obraz nástroja.

3 ZÁPISNICE Ev. cirkevného zboru v Padine, cirkevný archív v Padine

Z interpretačného hľadiska nástroj pôsobí veľmi invenčne. V roku 2000 do Vojvodiny prišiel majster organár *Adolf Riegraf*, pôsobiaci v známej nemeckej firme Hehl, ktorý viaceré nástroje opravil a znovu sfunkčnil, medziiným aj nástroj v Hajdušici.⁴

Obrázok 21. Organ v Hajdušici

Staviteľ: Alois Hörbiger (Rakúsko)

Rok postavenia: 1868

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 8 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: zásuvková

Jeden z najviac používaných organov v rámci našej cirkvi na Dolnej zemi je organ v **Kovačici** (obr. 22). Nástroj sa pravidelne používa tak na bohoslužobné, ako aj na koncertné účely.

Prvý organový koncert v Kovačici zaznel 2001. roku, kedy vystúpili Kamila Kevická a Janko Siroma. Organové koncerty v kovačickom kostole zaznievajú pravidelne už 12 rokov. Organ postavili *Bohumil Tuček* a *Emanuel Stein* v roku 1915, bol jedným z najmodernejších v širokom okolí. Dnes je tento pneumatický nástroj v zlom stave a vyžaduje si generálnu opravu.

Ostatné nástroje sú prevažne predurčené k vykonávaniu výlučne bohoslužobných účelov a k sprievodu nábožných piesní a ničím zvláštnym nevynikajú. Na nich a na mnohých iných nástrojoch sa nachádzajú čo zväčša

⁴ Adolf Riegraf opravoval nástroje v Starej Pazove, Pivnici, Padine. Organ v Hajdušici sfunkčnil po takmer tridsiatich rokoch.

hlboké stopy po rôznych domácich majstroch, ktorí ich svojou ochotníckou prácou väčšmi alebo menej natrvalo poznačili.

Obrázok 22. Organ v Kovačici

Staviteľ: Emanuel Štein a Bohumil Tuček, Kutná Hora (Česko)

Rok postavenia: 1915

Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 20 registrov

Traktúry: hracia a registrová – pneumatické s Barkerovou pákou

Vzdušnica: kužeľková (tlakový systém)

Z interpretačného hľadiska organy v našich kostoloch od začiatku spĺňali výlučne liturgickú, bohoslužobnú funkciu. O prezentovaní interpretačného organového umenia vo forme koncertov a hier v odbornej organovej literatúre, spracujúcej dejiny cirkevných zborov, niečo žiadnych zmienok. V rámci bohoslužieb organ sa predovšetkým používal na sprievod chorálov a kňazskej liturgie. Prelúdiá a postlúdiá kantori najčastejšie improvizovali alebo si napísali jednoduchú krátku skladbu, ktorú pravidelne hrávali na všetkých bohoslužbách.⁵

Príchodom nových, mladších generácií v 90. rokoch 20. storočia sa postupne opúšťajú jednotlivé tradície a do rámca služieb Božích začínajú prenikať aj menšie príležitostné skladby z klavírnej literatúry.⁶ Prelomový moment

⁵ Krátke skladby – prelúdiá na začiatok Bohoslužieb si vytvorili: kantor Ján Bartoš st. v Kovačici, Ján Parkáni v Hložanoch, Ján Paluška v druhom kovačickom zbore a iní.

⁶ Prelúdiá a fúgy z Dobré temperovaného klavíra, Dvojhlasné a Trojhlasné Invenie od Johanna Sebastian Bacha a iné.

v oblasti interpretácie odbornej organovej literatúry prišiel s prvým sólistickým organovým koncertom, uskutočneným v Petrovci, a s prvým organovým koncertom v Kovačici.

Obrázok 23. Organ v Aradáči

Staviteľ: Anton Peřina, Bečov nad Teplou (Česko)

Rok postavenia: 1931

Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 12 registrov

Traktúry: hracia a registrová – pneumatické

Vzdušnica: kuželková (tlakový systém)

Obrázok 24. Organ v Bielom Blate

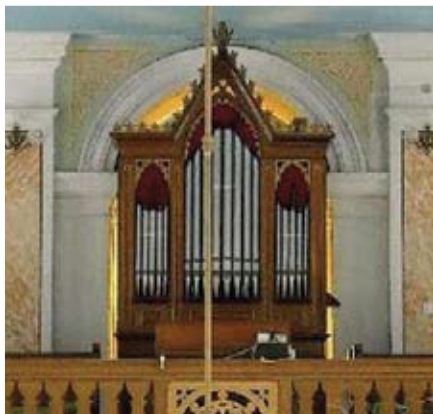
Staviteľ: Carl Lipót Wegenstein, Temešvár (Rumunsko)

Rok postavenia: 1903

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 8 registrov

Traktúry: hracia a registrová – pneumatické s Barkerovou pákou

Vzdušnica: kuželková (tlakový systém)

Obrázok 25. Organ v Jánošíku

Staviteľ: Gyula Hubmann (Srbsko)

Rok postavenia: 1902

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 5 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: kužeľková

Obrázok 26. Organ v Ostojićeve

Staviteľ: Anton Dangi (Rumunsko)

Rok postavenia: neznámy

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 6 registrov

Traktúry: hracia a registrová – mechanické

Vzdušnica: zásuvková

Obrázok 27. Organ vo Vojlovici

Staviteľ: Carl Lipót Wegenstein, Temešvár (Rumunsko)

Rok postavenia: 1902

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 9 registrov

Traktúry: hracia a registrová - pneumatické s Barkerovou pákou

Vzdušnica: kužel'ková (tlakový systém)

Obrázok 28. Organ v Zreňaníne

Staviteľ: József Angster

Rok postavenia: 1907

Veľkosť nástroja: 1 manuál, pedál, 5 registrov

Traktúry: hracia a registrová - pneumatické

Vzdušnica: kužel'ková (výpustkový systém)

V skratke len spomeniem, že u dolnozemsých Slovákov v Rumunsku sa nachádzajú tri nástroje – v **Nadlaku**, **Butine** a **Vukovej**.

Organ v Nadlaku (obr. 29) je pneumatický romantický nástroj z roku 1912, postavil ho *Ján Tuček st.* z Kutnej Hory (Česko). V tomto roku, 2012-tom, sa v Nadlaku uskutočnil prvý organový koncert, na ktorom zaznela odborná organová literatúra. Na koncerte hral Janko Siroma.

Zatiaľ máme informácie o tom, že sa organy v Maďarsku vyskytujú u Slovákov v Békešskej Čabe, Pitvaroši a v Slovenskom Komlóši. Žiaľ, toto teritórium sme ešte neprebádali a tak o situácii v tom prostredí nemôžeme ani informovať.

Obrázok 29. Organ v Nadlaku

Staviteľ: Ján Tuček, Kutná Hora (Česko)

Rok postavenia: 1912

Opus: 232

Veľkosť nástroja: 2 manuály, pedál, 17 registrov

Traktúry: hracia a registrová - pneumatické,

Vzdušnica: kužeľková (tlakový systém)

Slovenská evanjelická cirkev v Srbsku tvorí len malú časť veriaceho obyvateľstva, no napriek tomu sa významne podieľa na tvorbe kultúry v celom vojvodinskom regióne a je jej neoddeliteľnou časťou. Aj keď je organová kultúra vo svojej podstate stále nevyvinutá, javia sa určité znaky jej postupného napredovania. Za pozitívne impulzy možno považovať priekopnícke organové koncerty, ktoré sa postupne organizujú aj v iných tunajších cirkevných zboroch. No rýchlejší rozvoj organovej kultúry brzdí predovšetkým nedostatok

odborníkov a neexistencia hlavného organológa pri SECAV v Srbsku, ktorý by dohliadal na nástroje v cirkvi.

Absencia takejto funkcie umožňuje ľuďom robiť v tejto citlivej oblasti nekontrolované, amatérske, neprofesionálne a veľakrát devastujúce zásahy s ďalekosiahlymi zlými následkami. Preto je dôležité, až nevyhnutné zriadiť funkciu čiže vymenovať hlavného organológa pri SECAV v Srbsku a vytvoriť výbor pre cirkevnú hudbu, ktorý by dohliadal na kompletnú situáciu na pôde cirkevnej hudby v našich kostoloch.

RESUMÉ

Janko Siroma sa ako absolvent Janačkovej akadémie múzických umení v Brne okrem interpretačným vystúpeniam intenzívne venuje aj výskumu organov. Komplexne preskúmal organové nástroje v Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Srbsku, ale aj nástroje dolnozemskej Slovákov v Rumunsku a Maďarsku, a to i z technického i štýlového hľadiska. Na základe týchto výskumov slovenská verejnosť po prvýkrát dostala ucelený obraz o rokoch výstavby organov, o ich staviteľoch, ako aj o súčasnom stave týchto majestátnych nástrojov. Príspevok preto predstavuje jedinečný odborný pohľad na danú problematiku a jeho fundované základy kvalitne dopĺňajú fotografie z archívu Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov, ako aj tie, ktoré autor príspevku vytvoril samostatne pri obhliadke tunajších organov. Autor sa zmieňuje aj o tom, ktoré orgány dnes plnia bohoslužobnú funkciu a ktoré okrem nej plnia aj tú koncertnú, ktorá v súčasnej dobe naberá nové možnosti vďaka školeným odborníkom.

REZIME

Orguljaš Janko Siroma završio je Janačkovu akademiju umetnosti u Brnu, a osim izvođačke karijere, uspešno se bavi i istraživanjima vezanim za ovaj instrument. Prvi je izveo sveobuhvatno istraživanje orgulja s aspekta tehnike i stila u kojima su građene u crkvama Slovačke evangeličke crkve u Srbiji, kao i orgulja u slovačkim crkvama u Rumuniji i Mađarskoj. Na osnovu ovih istraživanja slovačka javnost po prvi put je dobila celokupni prikaz o tome kada su orgulje građene, ko su bili njihovi graditelji, kao i u kakvom stanju se ovi instrumenti nalaze danas. Tekst je u tom smislu autentičan i nudi nam stručan pogled na datu problematiku koja je povrh svega ilustrovana i kvalitetnim fotografskim materijalom. Autor je orgulje klasifikovao i na osnovu toga koje se orgulje danas koriste isključivo za potrebe bogoslužjenja, a koje su u funkciji koncertne delatnosti, koja u novije vreme dobija na intenzitetu i kvalitetu.

Mgr. art. Milina Sklabinská

AKTIVITY CIRKEVNÝCH SPEVOKOLOV V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ ZAZNAMENANÉ V DOBOVEJ TLAČI

Po skončení prvej svetovej vojny sa Slováci dostali do nového štátneho útvaru. Rozpadom Rakúsko-Uhorska a vznikom Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov, od roku 1929 Kráľovstva juhoslovanského, sa dostávajú do nových spoločensko-politických pomerov, keď sú odlúčení od svojho materského štátu. Historické zdroje hovoria o tom, že na Veľkom národnom zhromaždení (Velika Narodna skupština Srba, Bunjevac a ostalih Slovena u Banatu, Bačkoj i Baranji) v Novom Sade 25. novembra 1918. roku Slováci, ktorí mali 62 delegátov, predniesli osvedčenie Slovákov, že si želajú byť pričlenení k novému štátu. Týmto činom Slováci boli pokladaní za lojálnych a plnoprávných občanov novej vlasti.

Táto skutočnosť sa následne odzrkadlila vo zvýšenej aktivite v politických, spoločenských a kultúrnych procesoch a výsledkom bolo budovanie inštitucionálnych základov slovenskej menšiny. Už v roku 1919 vzniká v Petrovci slovenské gymnázium, ako aj kníhtlačiareň – účastinná spoločnosť, v ktorej sa tlačia slovenské učebnice, knihy a tlač. V tom istom roku sa prvýkrát uskutočňujú Slovenské národné slávnosti, na ktorých Slováci prezentujú svoju kultúru. Zakladajú sa spolky a divadelné skupiny. V roku 1920 v Petrovci začínajú vychádzať noviny Národná jednota, tiež početné časopisy literárneho a kultúrno-spoločenského zamerania.

Keď ide o evanjelickú cirkev, ktorá u tunajších Slovákov vždy tvorila vyše 90-percentnú väčšinu, v roku 1921 sa osamostatňujú tri senioráty – báčsky, banátsky a sriemsky, vytvárajúc slovenský dištrikt, čo sa pokladá za vznik Slovenskej evanjelickej cirkvi vo vtedajšom kráľovstve SChS. Ako sa uvádza v dobových zdrojoch, úlohou slovenskej evanjelickej cirkvi v Juhoslávii bolo zachovať slovenský ľud vo viere v Boha, vernosti k evanjelickej cirkvi a v láske k svojmu národu a povzniesť ho v mravnosti, pilnosti a majetnosti.

Pomocným nástrojom na dosiahnutie tých cieľov odjakživa bola a v tom časovom rozpätí tiež – cirkevná hudba, ktorá sa v evanjelickom cirkevnom živote prejavovala v podobe inštrumentálnej (hra na organ) a vokálnej (liturgický spev a spevokoly).

V období, ktoré sme vymedzili pre tento príspevok (medzi dvoma svetovými vojnami), sa v liturgickom speve a celkovom náboženskom živote používa kan-

cionál či zbierka duchovných piesní nazývaná *Tranoscius*. Ide o zbierku, ktorú zložil Juraj Tranovský (1592 – 1637) v roku 1636 pod názvom *Cithara Sanctorum*. Jej prvé vydanie obsahovalo text a nápev 412 piesní, z ktorých vyše 150 preložil alebo zložil sám Tranovský. Zbierka obsahuje staré a nové duchovné piesne, zostavené za účelom použitia v kresťanskej cirkvi, ku nim boli pridané piesne Dr. Martina Luthera, preložené z nemčiny do biblickej češtiny, v ktorej bol spevník publikovaný. Spevník bol často vydávaný a doplňovaný a pôvodný počet piesní bol na konci 19. storočia zvýšený na zhruba 1 200. Do konca 20. storočia bol Tranovského spevník vydaný vyše 140-krát a používali ho v evanjelických cirkvách v Česku, na Slovensku a u nás na Dolnej zemi. *Slová piesní z Tranoscia sa v tie dávne časy ozývali nielen pri bohoslužbách v kostole, ale nimi začínali a zakončievali naši predkovia i svoju každodennú prácu* – uvádza sa v evanjelickom hlásniku z roku 1936. Mnohé texty boli vtedy venované práve Tranovského kancionálu vzhľadom na to, že slovenská evanjelická cirkev v tom roku oslavovala tristo-ročné jubileum Cithary svätých – Cithary Sanctorum. Analyzuje sa tam najmä liturgická čiastka, v ktorej majú podiel i kňazi i veriaci, čím sa takéto služby kvalifikujú ako bohatšie a zaujímavejšie než mnohé iné. Vo väčšine slovenských evanjelických zborov sa tento spevník používal až do roku 1992, kedy ho vystriedal nový evanjelický spevník zložený z piesní v slovenčine. *Tranoscius* aj v dnešnej dobe spolu s novým spevníkom používajú Slováci žijúci v Toronte. Ide o cirkevný zbor so 70-ročnou tradíciou, ktorý založili slovenskí vysťahovalci z Vojvodiny, ktorí zase odlúčení od rodného kraja v mnohom zakonzervovali svoju reč a návyky, ktoré poznali z pôvodnej krajiny.

Tranovského kancionál sprevádzali aj partitúry. Predovšetkým šlo o partitúru *Melodiatura* aneb *Partitura*, je to *Kniha hlaso-zpěvu obsahující v sobě noty všech písni duchovních, které sa ve velikem kancionáli a Evanjelickém funebráli nalézají* (Brno 1798), skalického kantora, pedagóga a skladateľa Adama Škultétyho (1748 – 1803). Partitúry vydal aj Michal Kútsky (1828 – 1899), zbormajster a učiteľ, Karol Samuel Seredai (1812 – 1894), autor 2-zväzkovej evanjelickej partitúry, národovec, veľký východoslovenský hudobný folklorista, Pavel Peter Šramko (1775 – 1839), autor rukopisnej partitúry, ktorá sa dlho používala ako učebná pomôcka na slovenskom gymnáziu v Revúcej, Ján Slujka (1813 – 1892), autor viacerých nápevov duchovných piesní, organista, harmonizátor piesní pre spevácky zbor, Ľudovít Izák Lihovecký (1862 – 1927), slovenský hudobný skladateľ, autor *Školského zpěvníka k Tranosciu*. V 20. storočí vznikli tieto partitúry: partitúra Juraja Babku s názvom *Zbožné zvuky*, partitúra Juraja Chorváta (1880 – 1946), partitúra Martina Ježa (1880 – 1946) i rukopisná partitúra priekopníka slovenskej národnej hudby Viliama Figuša Bystrého (1875 – 1937), významného bansko-bystrického organistu, pedagóga

a virtuóza. V našom dolnozemskom prostredí vynikli najmä Ján Krasko Zápotocký, Ján Valaštan Dolinský, Ľudovít Žigmund Seberini (1859 – 1941) a Ferdinand Rohoň (1823 – 1884), hudobný skladateľ, učiteľ – komponoval duchovné spevy s názvukmi na ľudovú pieseň, bol autorom partitúry k Tranosciu (1876) s 361 nápevmi, keď v medzihrách a organových predohrách využil aj diela svetovej hudobnej klasiky (W. A. Mozart).

Nie je mnoho zdrojov, z ktorých možno zistiť údaje o tom, ako sa v skutočnosti cirkevná hudba v tom období prejavovala u vojvodinských Slovákov. Najobsiahlejšie údaje o nástrojovej a vokálnej cirkevnej hudbe u nás možno získať z evanjelického hlásnika, ktorý vychádzal kontinuálne v rokoch 1926 až 1941 a potom od 1965. až dodnes s periodicitou mesačníka. Všetky čísla evanjelického hlásnika z medzivojnového obdobia, teda od roku 1926 – 1940 dnes chráni Celocirkevný archív Evanjelickej a.v. cirkvi v Srbsku, ktorý sídli v Starej Pazove v miestnostiach staropazovského farského úradu. Ide o jedinečnú a mimoriadne vzácnu zbierku rozličných dokladov, fotografií a kníh veľkého významu, ktorých je tu okolo sedemsto. Najstaršia z nich datuje zo 16. storočia a sú tu aj knihy s vlastnoručným podpisom Jozefa Miloslava Hurbana, listy Svetozára Hurbana Vajanského, Vladimíra Roya, Ľudmily Podjavorinskej a iných. Nachádza sa tu aj bohatý archív o činnosti Hurbanovcov, ako aj dokumenty súvisiace s dejinami kultúry staropazovských a vôbec vojvodinských Slovákov. Zatiaľ je spracovaných vyše dvetisíc dokladov, teda asi polovica z celkového počtu, a najnovším rozhodnutím sa v tomto archíve budú zhromažďovať archíválie zo všetkých tunajších cirkevných zborov.

Vďaka takto pedantne spracovanému a zachovanému archívnemu materiálu možno zistiť aj skutočnosti súvisiace s hudobnou problematikou v tomto období. V roku 1926 Evanjelický hlásnik začína vydávať Slovenský evanjelický dištrikt v Kráľovstve SchS, redigoval ho Ladislav Zgúth, farár v Erdevíku, a tlačila Knihtlačiarstva účastinná spoločnosť v Petrovci. Práve v prvom čísle sa dozvedáme, že *slovenská cirkev žiadala pri vláde, aby na somborskej preparandii vymenovaný bol za učiteľa hudby a spevu jeden z našich na to súčasích učiteľov, ktorý by za budúcich kántorov vychovával našich slovenských ev. mladíkov* (Ev. hlásnik, roč. I, sept. 1926, číslo 4, s. 63,64). Z neskorších čísel a ročníkov sa síce nemožno dozvedieť, či sa podarilo dostať niekoho zo Slovákov za učiteľa spevu a hudby v Sombore, aby ďalej vyučoval slovenských žiakov, avšak zaujímavosťou je, že sa tento mesačník ako taký zaoberal dnešným slovníkom povedané „celkovou kultúrnou a vzdelávacou politikou“, ktorá mala za cieľ konštantne rozširovať a upevňovať slovenské národné cítenie a patričnosť k cirkvi. Autori textov v mesačníku tak reagujú na celkové okolnosti a na udalosti nielen v Kráľovstve SchS, ale aj v Československu, v Západnej Európe a pod.

V uvedenom prípade sa cirkev obracia na vládu, ale ako aj neskôr zisťujeme z uvedených textov, predovšetkým kňazi a učители ako tunajšia intelektuálna elita, veľmi aktívne sa dožadujú tak svojich práv, ako aj spoločenského rozvoja.

Slovenská evanjelická cirkev mala v tom čase na kultúrnom a osvetovom poli dôležitého spojníka – Československý zväz v Juhoslávii, založený bol na Vidovdan v roku 1921. Zväz bol založený za cieľom osvetového, kultúrneho a hospodárskeho pozdvižnutia ľudu a jeho prvým predsedom sa stal Dr. Ľudovít Mičátek. Práve v organizácii tohto zväzu sa v roku 1928 v Starej Pazove¹ konal *Sjazd* tunajších československých kultúrnych pracovníkov, predovšetkým učiteľov. Totiž zo 76 delegátov až 51 boli učители a z nich 40 boli Slováci. Cirkev sa na školu pozerala ako na ustanovizeň, s ktorou spoločne pracuje na blahobyte človeka, a v rámci toho osobitný význam mala výuka materinského jazyka a vzdelávanie detí v smere protestantského učenia. Aj na tomto zjazde sa hovorilo o potrebe určiť počet miest pre žiakov na učiteľskom ústave, ktorí by sa tam učili aj evanjelickej cirkevnej hudbe a spevu. Lebo, ako Karol Lilge v Evanjelickej ročenke z roku 1928 uvádza: *je ťažko predstaviť si osadu väčšiu bez spevokolov a tieto zase bez toho, aby sa v nich nepestoval cirkevný spev, aby mohli účinkovať pri bohoslužbách, významnejších udalostiach, akými je pretkaný cirkevný život. S piesňou sa najsnádejšie kliesni cesta k srdcu!*

V Starej Pazove je Slovenský spevokol, kde diriguje K. Dollinay stožiarom, ktorý z prevažnej časti je nositeľom národnej myšlienky a šíriteľom tak našich národných, ako aj cirkevných piesní medzi národom. V duchu priameho vyjadrenia svojho postoja, akým sú písané všetky texty v týchto medzivojnových hlásnikoch (už či ide o odlúčenie od nemeckej evanjelickej cirkvi, o otázku slovanstva versus maďarskej otázky, evanjelikov – versus katolíkov, evanjelikov versus iných denominácií alebo vôbec o správanie sa dievok v kostole, či počínanie si jednotlivcov v živote...), ďalej uvádza: *V nižších triedach vyučuje sa cirkevný spev naspamäť, bez knihy, a vo vyšších ročníkoch, nech si to dieťa týždenne jeden raz donesie ten Transcius do školy a privikne sa už za mladý naň...lebo pozdejšie túto knihu bude upotrebovať pri bohoslužbe.* (Ev. hlásnik, roč III., marec 1928, č. 3, s. 40 – 42). Avšak, v tom istom roku v hlásniku nachádzame citovanú aj hlášku z metodiky R. Kabischa, že na *vyučovanie cirkevných piesní nemáme jednoducho potiahnuť metodu školskú, lebo by to vyzeralo, ako keby sme chceli dietky učiť voňať ruže* (Ev. hlásnik, roč. III., máj 1928, č. 5, s. 72). Celkovo sa na základe textov, ktoré podpisuje K. Lilge, môže uzavrieť, že šlo o roky, kedy cirkev musela vynachádzať nové možnosti, ako zabezpečiť kvalitných kantorov. Cirkev v tom čase prechádzala rôznymi skúškami. Školy zľudovali, cirkevný majetok bol zoštatnený a boj o skvalitňovanie náboženskej výchovy

¹ Stará Pazova bola v tom čase skutočným centrom diania rôznych cirkevných a kultúrnych aktivít.

v školách trval neustále. Vzhľadom na to, že vo väčšej čiastke cirkevných zborov konali kantorskú službu starší učitelia, ktorí vyšli z evanjelických učiteľských ústavov v bývalom Uhorsku, a nové učiteľské generácie sa nedostatočne vyznali v cirkevnej hudbe a v evanjelickej liturgii, cirkev sa spolu s Československým sväzom rozhodla, že počas školských prázdnin bude *naukobeť pre učiteľstvo, chcjúci zdokonaľiť kantorov v evanjelickej cirkevnej hudbe*.

Tak sa aj stalo. Už v júnovom čísle Evanjelického hlásnika z roku 1929 je zverejnený oznam na Pedagogicko-jazykový a kantorsko-hudobný kurz, povolený ministerstvom osvety v Belehrade. Pozostával z dvoch častí a konkrétne kantorsko-hudobný sa mal konať od 7. júla do 17. augusta 1929. Jeho náplňou bola cirkevná hudba, spev, metodika náboženstva a liturgia. *V záujme slovenskej evanjelickej cirkvi je, aby sme si vychovali čím viacej hudobne vzdelaných učiteľov a vlastnou silou vynahradili nedostatok cirkevnohudobnej výučby na štátnych učiteľských školách* – uvádza sa vo výzve. Prihlášky sa posielali do Československého zväzu v Belehrade. Už v septembrovom čísle toho istého roku sa píše, že kantorský kurz navštevovalo 11 účastníkov. Kurz obsahoval predmety ako sú: spev a solffegio, základy teórie hudby, harmonizácia, hra na organe a zborový spev. Prednášateľom všetkých predmetov bol učiteľ Ján Podhradský z Hložian, ktorý pobudol v Bratislave za účelom vlastného zdokonalenia. Budúcich *fungentov* cirkevný učiteľ zaviedol na bohoslužby do Boľoviec, kde sa aj odbavili, zatiaľ čo samotný kurz prebiehal v Starej Pazove. Kurz usporiadal Československý zväz v Belehrade za pomoci ministerstva školstva v Prahe a ministerstva pre vzdelávanie v Srbsku (ministerstvá poskytli prednášateľov pedagogických predmetov).

Že sa aj vďaka takej kontinuálnej činnosti slovenskej cirkvi hudobný život kvalitatívne posúval, svedčí aj vzácna kniha pod názvom Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a. v. v Kráľovstve Južoslovanskom v slove a obrazoch, ktorú zostavil Adam Vereš v roku 1930. Tu zisťujeme, že kantorské posty v zboroch v tom čase zastávali učitelia a osvedčení hudobníci, ktorých zároveň poznáme aj z oblasti hudobnej tvorivosti iných segmentov hudby. Napríklad v Hložanoch službu kantora vykonávali Juraj Ferík (hudobný pedagóg a zberateľ slovenských ľudových piesní, autor učebníc...) a Ján Podhradský (autor prvej opery tunajších Slovákov *Pekná nová maľovaná kolíska*), v Laliti – Michal Benka (učiteľ, vedúci spevokolu, kultúrne činný aj v oblasti divadelníctva), v Bácskej Palanke – Karol Kubica (kantor-levita, učiteľ, prvý organizátor kultúrneho života Slovákov v Palanke, ktorý sa stal i zakladateľom Slovenského čítacieho kruhu v Starej Palanke v roku 1923), v Padine – Bello Valent (učiteľ), v Padine ako kantor pôsobil i známy slovenský hudobný skladateľ Viliam Figuš Bystrý v období 1903 – 1907, v Silbaši – Martin Kmeť (učiteľ, otec muzikológa Martina Kmeťa),

v Starej Pazove – Karol Dollinay (učiteľ, vedúci Roľníckeho spevokolu v Starej Pazove, ktorý počítal štyridsiatich mužov), v Kysáci – Ján Klinko a Ján Pavlov (učitelia), v Kulpíne – Andrej Turócy a Jozef Párnický (učitelia), v Novom Sade – Ján Strehársky (učiteľ), v Petrovci – Martin Rusnák, Emil Spevák, Juraj Ferík (učitelia), v Hajdušici – Michal Pavlov (učiteľ), v Kovačici – Ľudovít Kysel, Andrej Mihál, Michal Obrcian (učitelia), v Slovenskom Aradáči – Štefan Vierg (učiteľ), v Slovenskom Alexandrovci – Ján Kukučka (učiteľ), vo Veľkom Bečkerku – Adalbert Hartig (učiteľ), v Binguli – Michal Kopčok (učiteľ). Kantorské miesta v iných zboroch boli uprázdnené. S istotou teda možno tvrdiť, že sa o hudobné obsahy zahrnuté v cirkevných liturgiách a pri iných cirkevných príležitostiach starali tie najpoprednejšie osoby, ktoré v daných osadách žili – kňazi a učitelia.

Po tom, ako bola v roku 1932 založená Matica slovenská, aj v evanjelickom hlásniku nachádzame články o úlohách ľudovúchovy a o výchove ľudovúchovných pracovníkov. Texty podpisujú Andrej Sirácky, Ferdo Klátik a v týchto aj na dnešnú dobu vyspelých príspevkoch nachádzame konkretizované prostriedky, ktorými by sa spoločnosť mala dostať k vytýčeným cieľom. Aktuálne je zakladanie knižovní, riadení v ochotníckych krúžkoch, osvetových spolkoch, prednáškovej činnosti a pod. Spomína sa tu aj príprava na vedenie spevokolov a to v zmysle poznania juhoslovanskej národnej a umelej piesne a riadenie spevokolu na dedine (Ev. hlásnik, roč. III., máj 1933, č. 5, 571 – 73).

Termín spevokol v dobových zdrojoch nachádzame v rôznych obmenách, nielen v kontexte cirkevnej hudby. V spomínanom období znamenal aj hudobné teleso združené za cieľom interpretovať hudobné obsahy rozličných žánrov. V ľudových kalendároch tak nachádzame informácie o: ženskom spevokole v Palanke (1936), spevokole slovenského čítacieho spolku v Hajdušici (1936), miestnom slovenskom spevokole v Silbaši (1936), slovenskom čítacom spevokole v Palanke (1941), matičnom spevokole v Pivnici (1941) a pod. Zároveň tieto spevokoly okrem pestovania spevu zahŕňajú svojou činnosťou aj iné oblasti: v Petrovci spevokol pripravil divadelné predstavenie Jánošík, ktoré malo veľký úspech (1936), cirkevný spevokol v Hložanoch usporiadal koncert s divadelným predstavením hry Zem od VHV, ktoré zahrli ochotníci z Kysáča (1939), v Starej Pazove sa v roku 1941 konal krojový festival učiteľstva staropazovského okresu a závody detských spevokolov.

Zaujímavým sa však v ľudových kalendároch z tohto obdobia zdá aj hodnotenie výkonu týchto telies. Tak napríklad na oslavách narodenín čsl. prezidenta Masaryka spevokol z Hajdušice v roku 1936 spieval štvorhlasne štátnu a slovenskú hymnu a niektoré slovenské národné piesne; v roku 1939 na *slete spevokolov* v Sombore bol aj slovenský spevokol zo Silbaša a vzbudil pozornosť obecnstva *jak výkonom tak krojom*; 16. marca 1930 v Erdevíku sa konala

slávnostná akadémia na oslávenie 80. narodenín T. G. Masaryka – srbský spevokol Fruška Gora zaspieval štvorhlasne Kde domov můj, žiacky spevokol zaspieval štvorhlasne Bože pravde a Hej Slaveni (Národná jednota, 1930). V roku 1931 do Bingle prišiel nový kňaz a v tom istom roku tam nacvičili spevokol, ktorý spieval štvorhlasne (Ev. hlásnik 1931). O aký štvorhlas šlo, dnes nie je možné hovoriť, zostáva dúfať, že takéto hudobné prednesy podstatne kultúrne obohatili každú udalosť, kedy sa vystúpenia konali.

Na základe všetkého uvedeného môžeme s istotou usúdiť, že cirkevným hodnotárom, ako aj celkovo tunajšej slovenskej inteligencii záležalo na tom, aby sa kvalita umeleckého prednesu zvyšovala a že podnikali konkrétne akcie, ktoré mali tento cieľ dosiahnuť. Ak si uvedomíme dobové súvislosti, neľahké životné podmienky, možnosti vzdelávania a zamestnávania ľudu, žijúceho prevažne v rurálnom prostredí, je každá snaha nedoceneniteľne vzácna a každý výsledok aj nám dnes na povzbudenie. Či už cieľom cirkevných spevokolov, alebo aj spevokolov v tom širšom slova zmysle bolo združovať ľudí a spoločne vynachádzať tie vyššie, vznešené hodnoty, alebo odhaľovať prostredníctvom viachlasnej hudby nové možnosti a prekonávať vlastné danosti alebo konečne, posilňovať duchovno v sebe a prekonávať tak ťažkosti tohto sveta. Tak ako to z jedného z evanjelických hlásnikov z roku 1940, z textu učiteľa Martina Kmeťa aj vyplýva: *čo ako tlačí hruď našu, čo ako sťahuje hrdlo tragický osud, neistota, všeobecná depresia, nepokoj na všetkých stranách, predsa nesmieme upadnúť do letargie, nesmieme ani my, ani naše detky prestať spievať – čo i spevy bolestné, žalostné, lebo kde umĺkne spev, tam vyhasne i posledná iskra národného povedomia a života.* (Ev. hlásnik, roč. XIV., rok 1939, číslo 7, s. 106, 107).

Použitá literatúra:

1. VEREŠ, Adam: Slovenská evanjelická kresťanská cirkev augsburského vyznania v Kráľovstve Juhoslovanskom v slove a obrazoch. Báčsky Petrovec: Knihtlačiareň úč. spol. 1930.
2. Evanjelický hlásnik (mesačníky za roky 1926 – 1941), ročenky uložené v Celocirkevnom archíve evanjelickej a. v. cirkvi so sídlom v Starej Pazove
3. Ľudový kalendár (ročníky 1936 – 1941)
4. Národná jednota (1920 – 1940)

RESUMÉ

Slováci vo Vojvodine stavajú na dlhej tradícii, o čom svedčí medziiným aj ich dlhodobá vydavateľská činnosť. Práve na takýchto tlačených základoch, ktoré sú dokumentom doby, je potrebné vyhľadávať odpovede na mnohé nezodpovedané otázky a mnohé nedostatočne vypátrané témy. Jednou takou

témou je aj hudobný život jednej z najzastúpenejších cirkví u vojvodinských Slovákov – evanjelickej cirkvi a. v. O tom, že práve evanjelickí kňazi boli tým jadrom inteligencie, ktoré kládlo základy našej slovenskej vojvodinskej kultúry, svedčia mnohé zdroje. Dôležité sú aj evanjelické hlásniky, ktoré s mesačnou periodicitou pravidelne vychádzali v rokoch 1926 až 1940 a po vojnovej prestávke od roku 1965 dodnes. Boli podkladom i autorkinho pátrania po stopách hudobného života v období medzi prvou a druhou svetovou vojnou, kde objavila mnohé vzácne informácie o snahách cirkevných predákov zvyšovať kvalitu umeleckého prednesu tak v bohoslužobných, ako aj v iných cirkevných aktivitách, v ktorých hudba mala dôležitú úlohu.

REZIME

Slovaci u Vojvodini svoju današnju kulturu grade na dugoj tradiciji i kvalitetnim osnovama, čemu u prilog govori i njihova dugogodišnja izdavačka delatnost. Upravo zahvaljujući ovim osnovama, koje predstavljaju dokument jednog vremena, možemo tražiti odgovore na mnoga pitanja i na mnoge, za sada nedovoljno istražene teme. Jedna od takvih tema jeste i muzički život jedne od najzastupljenijih crkava ovdašnjih Slovaka - Evangeličke crkve. Da su evangelički sveštenici činili jezgro inteligencije koja je postavljala temelje slovačkoj kulturi, govore mnogi izvori. Značajni su između ostalog i evangelički glasnici, koji sa mesečnim periodicitetom u kontinuitetu izlaze u razdoblju od 1926. do 1940. godine, a nakon rata od 1965. pa sve do danas. Autorka je upravo ove glasnike koristila kao izvor za proučavanje teme koja se bavi muzičkim životom u crkvi u periodu između Prvog i Drugog svetskog rata, zahvaljujući čemu je iznela mnoge zanimljive podatke o nastojanju crkve da unapredi ovaj aspekt delovanja.

Juraj Ferík ml.

KANTORSKO-LEVITSKÉ SEMINÁRE SLOVENSKEJ EVANJELICKEJ A. V. CIRKVI V JUHOSLÁVII V ROKOCH 1961 – 1973

Koncom 50-tych a začiatkom 60-tych rokov minulého storočia štátni zamestnanci, v našom prípade učitelia, sa museli zrieknuť kantorskej práce v cirkevných zboroch. Taktiež školení farári museli zanechať pedagogickú prácu na školách a venovať sa len cirkevným povinnostiam. Možno to potvrdiť príkladom z Petrovca, keď sa farár Pavel Škantík musel zrieknuť prednášať na petrovskom gymnáziu, podobne ako môj otec Juraj Ferík st. sa zasa naopak, musel zrieknuť kantorskej služby, lebo vyučoval na učiteľskej škole a na gymnáziu v Petrovci.

Situácia sa náhle zhoršila takmer všade a biskupský úrad musel niečo podniknúť, aby sa nedostatok kantorov nejako nahradil. Rozhodol sa organizovať seminár. V tejto súvislosti treba spomenúť, že biskupský úrad Evanjelickej a. v. kresťanskej cirkvi v Juhoslávii mal vtedy kompetenciu aj nad evanjelikmi v Slovinsku, takže sa mohlo počítať aj s účastníkmi zo Slovinska. Na prvý kurz prišiel síce iba jeden poslucháč zo Slovinska, no na druhom boli tu až šiesti, ktorí seminár úspešne absolvovali.

O prvom seminári sa v Evanjelickej ročenke číslo VI, v správe o činnosti, vtedajší biskup Juraj Struhárik takto zmienil: „Dlho sme uvažovali o otvorení kantorsko-levitského seminára, robili plány, až sme ho konečne po mnohých prípravách a po prihlásení sa až 15 mladých našich mužov (a 1 Slovinca), ktorí sa rozhodli zastať si do služieb cirkvi, otvorili 6. X. 1961 v Petrovci. Seminár tento má nám vychovať nie kňazov, kazateľov slova B., ako si to mysleli niektorí – tých aj ďalej budeme sa snažiť dostať z teologických fakúlt, ale dobrých kantorov, ktorí by boli v cirkevnej hudbe a speve zbehlí, lebo v poslednom čase v tom práve veľmi kuľháme, naše služby B. trpia po umeleckej stránke a dobrých laických pracovníkov (vedúcich v ned. škole, ved. spevokolov, a nebolo by od veci, keby sa z nich stali event. aj cirk. dozorcovia). Na prácu laikov v cirkvi sa dnes kladie v kresť. svete veľký dôraz a preto i musia byť k tomu dôkladne pripravení, a ak takto pochopíme aj my toto naše podujatie, nevystane ani u nás z toho Božie požehnanie. – Seminár pracoval s pomocou Božou ako riadna škola cez 5 zimných mesiacov a pokračovať bude, ak dá Pán Boh, aj na budúcu zimu.“

Poslucháči prvého seminára (v zime 1961/1962) boli ubytovaní v súkromných domoch v Petrovci, školenie sa konalo na petrovskej fare a výučba sa každý deň začínala v kostole na raňajších službách Božích. Organizáciu a celý seminár finančne hradil Luteránsky zväz zo Švajčiarska. Na seminári prednášali: farár Gustáv Babylon, prednášal dogmatiku, Pavel Škantík – dejiny cirkvi, Pavel Čáni – slovenčinu, Vladimír Vereš – filozofiu a Juraj Struhárik prednášal cirkevné právo. Hudbu a organ učil môj otec, pokým spev a solfegio učil farár Pavel Málach. Seminár úspešne absolvovalo 13 kandidátov (obr. 30).

V roku 1962 Biskupský úrad Slov. ev. a. v. cirkvi vo FĽRJ vydal pre budúcich kantorov skriptá, ktoré zhrnuli cvičby, predohry, medzihry a kadencie pre harmónium a organ. Skriptá pripravil učiteľ hudby Juraj Ferík st. a prepísal ich a rozmnožil Pavel Málach, farár a odborný učiteľ hudby. Informácie o prvom seminári poskytli jeho účastníci: farár vo výslužbe Pavel Andrášik z Petrovca (pôsobil v Novom Sade a v Starej Pazove) a kovačický kantor Ján Bartoš.

Obrázok 30. Poslucháči prvého kantorsko-levitského seminára

Druhý, počtom trochu skromnejší kantorsko-levitský seminár sa konal v rokoch 1966 – 1969 na biskupskom úrade v Novom Sade, kam sa medzičasom sídlilo úradu presťahovalo z Petrovca. Na tento seminár si spomína senior banátsky Pavel Sklenár ako školiteľ. Ako sme už spomenuli, seminár navštevovalo 6 kandidátov z našich zborov a 6 kandidátov zo Slovinska. Spred slovenských evanjelických zborov tu boli Pavel Maglovský z Padiny, Ján Sklabinský zo Silbaša, Pavel Sklenár z Lugu a kantori Kríž z Hajdušice a Chrček z Višnjičeva. O šiestom

frekventantovi, žiaľ, nemáme údaje. Zo Slovinska bol tu vtedy medzi inými aj terajší biskup slovinskej ev. cirkvi Geza Erniša, potom šéfredaktor slovinského Evanjelického hlásnika Vili Kerčmar, bratia Balažicovci a iní. Na duhom seminári prednášali tí istí školitelia, okrem P. Čániho, ktorého vystriedal Milan Štrba.

Tretí, čo do počtu najmenší seminár, sa konal v rokoch 1972– 1973 v Petrovci. Prihlásení boli iba traja kandidáti – dvaja zo Selenče a jeden z Hložian. Seminár, ako informoval Ján Parkáni, poslucháč z Hložian, absolvoval iba on, kandidáti zo Selenče školenie prerušili. Z tých dôvodov sa seminár konal v súkromnom dome J. Feríka. Kantor Ján Parkáni medzičasom odišiel do výslužby, ale dodnes je aktívny a vykonáva kantorské služby v Báčskej Palanke.

Z prvej generácie poslucháčov kantorsko-levitského seminára najviac vynikol Macko z Lalite, ktorý bol dlhé roky synodálnym kantorom. Avšak nepodarilo sa nám úplne zistiť, ako školenie vplývalo na rozvoj cirkevnej hudby v našich prostrediach a cirkevného života vôbec a či všetci poslucháči skutočne aj vykonávali kantorské služby, na čo sa na seminároch pripravovali. Taká analýza by určite mohla byť témou ďalšieho výskumu a ešte podrobnejšej odbornej štúdie.

RESUMÉ

Zámerom tejto práce je zdokumentovať jedno z období v živote Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi u nás, presnejšie roky 1961 – 1973, keď biskupský úrad organizoval až tri kantorsko-levitské semináre pre potreby slovenskej evanjelickej cirkvi v Juhoslávii, ktorá v tom čase zápasila s problémom nedostatku kantorov. Vzhľadom na to, že neexistuje veľa údajov o tejto problematike, autor si zaumienil preskúmať toto pole a vyhľadať aspoň mená frekventantov troch kurzov a predstaviť, čo sa ich účastníci mohli na nich naučiť. Z textu vidno, že tunajším cirkevným vedúcim záležalo na zlepšení stavu v oblasti cirkevnej hudby, hlavne tej pre potreby bohoslužieb, že si celú vec dobre premysleli a k problému systematicky pristúpili. Vďaka tomu mohli byť zbory zaopatrené kantormi, schopnými vo väčšej alebo menšej miere využívať partitúry a zveľadiť tak samotný bohoslužobný proces.

REZIME

Cilj rada je da dokumentuje nastojanje Slovačke evangeličke crkve da obezbedi kantorima – orguljašima u ovim crkvama usavršavanje svog znanja i sposobnosti, te unapređivanje muzičkog aspekta bogoslužjenja. Autor je pronašao podatke o tri kantorsko-levitska kursa, koji su organizovani u periodu od 1961. do 1973. S obzirom na to da ne postoje pisani dokumenti o ovoj temi, autor je istražio i saznao imena svih polaznika ovih kurseva, kao i gradivo koje su

trebali da savladaju tokom njihovog pohađanja. Iz teksta proizilazi da je postojalo interesovanje i volja da se stanje u crkvenoj muzici unapredi, i da je za to bio osmišljen sistematski pristup koji je dao svoje rezultate. Zahvaljujući tim kursovima, crkvene opštine bile su opskrbljene takvim kadrom koji je umeo da odgovori zahtevima, odnosno koji je umeo pravilno da pročita partiture i izvodi muziku na način koji je propisan.

Mgr. Slaďan Daniel Srdić

SLOVENSKÉ EVANJELICKÉ SPEVOKOLY V BANÁTE OD ZALOŽENIA PO SÚČASNOSŤ

Spievajte Hospodinu novú pieseň
Spievaj Hospodinu, celá zem!
Spievajte Hospodinu, dobrorečte Jeho menu,
Zvestujte Jeho spásu deň po deň! (Ž 96,1-2)

Vedený týmto heslom biblického žalmistu, zborový spev cirkevných spevokolov v Banáte si pomaly ale isto kliesnil svoju už 80-ročnú cestu v dejinách slovenských evanjelických zborov v tomto senioráte.

Téma cirkevných spevokolov v Banáte je komplexnejšia, ako sa zdá byť. Pri skúmaní dejín Banátskeho seniorátu netreba zabúdať, že v súčasnosti druhá polovica banátskych zborov územne patrí do rumunského štátu. Sú tam mnohé slovenské evanjelické cirkevné zbory a spevokoly s bohatou hudobnou tradíciou, ktorá prirodzene vyrastala v minulosti z tradície vojvodinských Slovákov a dnes si vyžaduje osobitnú štúdiu v rámci skúmania minulosti banátskych Slovákov.

Viachlasný chorálový spev evanjelikov je známy v dejinách Európy už od samotných začiatkov reformácie. Zbožné evanjelické rodiny v severných štátoch Európy pestovali viachlasný spev v domácnostiach a pri rodinných pobožnostiach, z čoho neskoršie vyrástla aj tradícia viachlasného spevu malej vetvy protestantov, ktorá je dnes vo Vojvodine známa pod menom nazaréni. V mnohých krajinách Európy, ale aj na iných kontinentoch, kam si túto evanjelickú tradíciu sebou odniesli vystaňovalci zo starého kontinentu, je tento viachlasný chorálový spev celého chrámového zhromaždenia aj dnes prítomný a pripomína nám spev vojvodinských nazarénov.

Slováci evanjelici v Banáte nemali možnosť taký kvalitný chorálový spev pestovať hneď po presídlení z Horného Uhorska sem na Dolnú zem. Spievali na svojich bohoslužbách, ako aj doma, pri práci na roli či na pohreboch. Ale ich tvrdý život a ťažká fyzická práca im nenechávali sily a čas na pestovanie a nacvičovanie zborového spevu.

Spevokoly v Banáte a ich zakladanie sú úzko späté s novými hospodárskymi prúdmi v prostredí a s novým životným štýlom, ktorý si pomaly ale isto kliesnil cestu aj k našim predkom. S rozvojom školstva sa javia učitelia-kantori, v tom čase takzvaní rectori, ktorí boli správcami škôl a kantormi v kostole. Ich prácou

sú poznačené mnohé naše osady, kde práve oni začali kultivovanejšie pestovať zborový spev, hovoriť deťom a dospelým o hudbe a hudobnej literatúre, slovom hudobne ogramotňovať náš poľnohospodársky slovenský svet.

Postupne vznikali remeselnícke, poľnohospodárske, ženské a hasičské spolky, ktoré v rámci svojej činnosti pestovali aj spev, prípadne zborový viachlasný spev.

Avšak najväčšiu úlohu v zakladaní cirkevných spevokolov v Banáte zohrala organizovaná diakonická práca žien, presnejšie zakladanie dnes známych oltárnych krúžkov žien. Tieto diakonicko-charitatívne združenia v našich cirkevných zboroch, tak v minulosti, ako aj dnes, mávali pravidelné stretnutia raz do mesiaca, na ktorých sa venovali sociálnej práci, ale aj nacvičovaniu piesní z Tranovského kancionála, neskoršie z Evanjelického spevníka. Ich úlohou bolo pri obchôdzke chorých a osamelých odniesť balík s potravinami, prečítať im text z Biblie a zaspievať pieseň. Aby sa nedostali do situácie, že pri takej návšteve nebudú vedieť zaspievať pesničku, ktorú si nemocný vyžiadal, vo voľnom čase sa učili radom spievať väčšinu našich chrámových piesní. Postupne nacvičovanie prebrali na seba kantori, katechéti, manželky kňazov a začali sa robiť aj viachlasné úpravy piesní. Taká dobre premyslená práca prekriesnila potom cestu k zakladaniu cirkevných spevokolov.

Väčšina spevokolov v Banáte vznikla práve takto, pretože dedinské cirkevné zbory nemali v minulosti medzi svojimi občanmi vyspelých a šikovných hudobníkov. Iba občas do ich prostredia pricestovali učitelia, hudobníci, kantori, najprv z Kovačice, a neskoršie aj z Padiny, dvoch najväčších slovenských osád v Banáte.

O vzniku jednotlivých cirkevných spevokolov si niečo povieme v ďalšej časti tejto štúdie, ktorá je usporiadaná podľa abecedného poriadku názvov našich osád.

ARADÁČ

Cirkevný spevokol v Aradáči údajne vznikol v roku 1965. Bol to na začiatku iba mužský spevokol. Spievali aj 4-hlasne. Spevokol nacvičoval učiteľ-kantor Ján Petráš a pomáhal mu v tom kantor Jozef Čech. Spevokol sa nestretal pravidelne, iba príležitostne.

V roku 1978 bola činnosť spevokolu obnovená, keď na iniciatívu farárky Zuzany Petkovskej vznikol zmiešaný spevokol (spievali v ňom i muži, i ženy). Aj tento spevokol spieval aj 4-hlasne.

Od roku 1991 pôsobil pod vedením farára Štefana Valáška. V tom čase v spevokole účinkovali iba ženy.

Od 2003. roku spevokol vedie zborová kantorka Anna Ľavrošková. V poslednom čase sú v ňom opäť aj muži (obr. 31).

Spevokol vystupuje príležitostne na službách Božích v kostole, i na cintoríne pri pohreboch. Spieva i na sobášoch, cirkevných návštevách a stretnutiach spevokolov.

Obrázok 31. Cirkevný spevokol v Aradáci. Od 2003. roku spevokol vedie zborová kantorka Anna Ľavrošková

MLADŠÍ ARADÁČSKY SPEVOKOL

Tento spevokol bol založený začiatkom 90-tych rokov. Vznikol na podnet starších mládežníčok. Jeho členky nacvičovala Daniela Puderková. Spievalo sa prevažne dvojhlasne, iba občas trojhlasne. Spevokol s menšími prestávkami fungoval do roku 2003.

Myšlienka obnoviť činnosť spevokolu sa zrodila v roku 2011 po Veľkej noci. Dirigent – nacvičovateľ obnoveného spevokolu je Michal Labát, študent na Hudobnej akadémii v Novom Sade.

Spevokol pestuje dvojhlasný spev. V poslednom čase sa doň zapájajú aj muži (obr. 32). Stretávajú sa dvakrát v týždni. V piatok sa čo zväčša stretáva celý spevokol a v sobotu sa pracuje v skupinách.

Spevokol vystupuje príležitostne na bohoslužbách a zúčastnil sa aj na tradičných stretnutiach spevokolov. Najbližšie spieval na misijných bohoslužbách v Bielom Blate a na vianočnom koncerte v zreňanínskej katedrále.

Mladší aradáčsky spevokol má toho času približne 20 členov.

Obrázok 32. Mladší aradáčsky spevokol

BIELE BLATO

Spevokol v Bielom Blate vznikol keď aj nový Evanjelický spevník, v roku 1996. V tom čase si cirkevníci vyhľadávali niekoho, kto by ich naučil spievať nové nápevy z nového Evanjelického spevníka. Zvolili si ako vhodného na takú prácu vtedy ešte mládežníka Nebojšu Popića. Okolo neho sa neskôr formovala skupina mladších žien, ktoré na službách Božích viedli chrámový spev. Postupne začali nacvičovať piesne k rôznym príležitostiam, akou bol Svetový deň modlitieb, Vianoce a iné sviatky. Táto ich snaha svoj vrchol dosiahla pri posviacke obnoveného chrámu v roku 2001, keď spevokol počítal až 22 členov. Bol to dovtedy najväčší počet členov tohto, v tom čase zmiešaného spevokolu. Počet jeho členov sa menil do roku 2004, potom sa ustálil, a odvtedy v ňom spieva jeho 20 aktívnych členiek. Zvolili si aj meno – Elpis (v gréčtine je to nádej).

Prvý CD s názvom *Ó, duša, spievaj* bol promovaný 14. mája 2006. Elpis vystupoval v Šíde, Starej Pazove, v Selenči, na veľtrhu turistiky v Novom Sade, na Slovensku v Příbelciach, ako aj v gerontologickom stredisku v Zreňaníne. Druhé cédečko nazvané *Hospodin je môj pastier* bolo promované 5. októbra 2008. Chtivosť a chuť do spevu členiek Elpisa neustávali ani po druhom cédečku a tak už o rok, 2009., bolo vydané i tretie. Spevokol pôsobí dodnes, je však počtom menší. Možno aj preto, že Popićovci sa medzičasom odsťahovali (na Slovensko). Ináč spevokol celé jedno desaťročie úspešne pracoval pod taktovkou Nebojšu Popića, po celý ten čas, kým spolu s manželkou, zborovou

farárkou Máriou Popíčovou, boli jeho hybnou silou (obr. 33). Dnes so spevokolom pracuje Igor Kuraj, novozvolený bieloblatský kantor.

Obrázok 33. Cirkevný spevokol v Bielom Blate

JÁNOŠÍK

Od založenia cirkevného zboru v Jánošíku pôsobilo veľa kantorov či ľudí, ktorí sa snažili svojím speváckym nadaním pomôcť, aby spev v kostole čím lepšie znel. Boli to učitelia, diakoni, kantori a obyčajní ľudia. Prvý na zozname je Pavel Jároši (1877 – 1931), učiteľ na základnej škole v Jánošíku, zároveň kantor v cirkevnom zbore. V rokoch 1912 – 1918 Karol Voda a Michal Obercijan tiež pôsobili ako učitelia v Jánošíku, a pravdepodobne aj ako kantori. V kantorskej práci pokračuje potom Michal Csforfoly (1921 – 1912), kantor z Hajdušice, Ján Kukučka (1928 – 1921) kantor z Hložian, Martin Piktör, učiteľ z Jánošíka, Martin Piktör ml. z Jánošíka, Ján Bartoš, kantor z Kovačice, Pavel Lacko (1963 – 1969) diakon a kantor z Čelareva a Jaroslav Mihál' (1971 – 1976), kantor z Kovačice, ktorý zhromaždil 15 až 20 žien a založil prvý cirkevný spevokol v Jánošíku. Spev bol zo začiatku jednohlasný. V rokoch 1976 až 1983 sa hudobná stránka v zbore zveľaďuje vďaka vtedajšiemu jánošíckemu kňazovi P. Sklenárovi. V tom čase kovačickí kantori Pavel Ďuriš a Martin Maglocký striedavo pôsobili v Jánošíku a v Kovačici a zúčastňovali sa i na nedeľných službách Božích. S cirkevným spevokolom vtedy pracoval kantor Pavel Ďuriš, nacvičoval dvojhlasné piesne. Pod jeho taktovkou spevokol vystupoval príležitostne v zbore, zúčastnil sa i na stretnutí spevokolov, vystúpil v Hajdušici a bol i na zájazde v Slovinsku. Po

odchode farára P. Sklenára cirkevný zbor zostal i bez kantora, i bez dirigenta spevokolu. V rokoch 1983 – 1987 vedenia spevu na službách Božích sa ujal Mišo Likavec, dovtedy odbavoval pohreby ako kantor. Od 1987. po rok 1990 v jánošíckom zbore pôsobí kňaz Š. Uhlík, ktorý vedľa svojich kňazských povinností nacvičoval i cirkevný spevokol. Po jeho odchode bol zbor od roku 1991 po rok 1995 zase bez kantora. V tom období nebol činný ani cirkevný spevokol. Avšak k tomu, aby spev v kostole znel čím lepšie, vlastným spevom a hrou na harmóniu ochotne prispel Jánošíčan Ján Brezník, veriaci muž a vynikajúci spevák. Potom zase Ján Marko z Kovačice, ktorý v Jánošíku na základnej škole vyučoval hudobnú kultúru, zorganizoval 6 či 7 speváčok, išlo o mladé ženy, a spolu založili mladší spevokol. Vystupujú príležitostne na službách Božích a počet jeho členov odvtedy stále stúpa. V roku 1996 jánošíckou kantorkou a dirigentkou sa stáva Zuzana Ďukičová. Práve v tom čase vyšiel i spevník v slovenskej reči. Spevokol, ale aj cirkevníci, sa pustili do práce a za dva roky zdolali takmer všetky piesne zaradené do slovenského evanjelického spevníka. Starší spevokol začal nacvičovať jednohlasné a dvojhlasné piesne, s ktorými vystupoval na službách Božích. Dnes spieva aj trojhlasne. Má 28 členov. Svojím spevom dodnes spôsobuje radosť spoluobčanom na službách Božích, a vie ich potešiť aj v smútku, na pohreboch. Tak ako ostatné spevokoly, vystupuje na stretnutiach, na misijných slávnostiach, bol i na zájazde v Slovinsku a na Slovensku, vystupoval takmer vo všetkých tunajších slovenských osadách. Spolu s oltárnym krúžkom žien v roku 2009 oslávil 50 rokov od založenia.

Obrázok 34. Zakladateľky Oltárneho krúžku žien v Jánošíku 1959. roku

Obrázok 35. Spevokol Glória

Starší spevokol (obr. 34) má za sebou 50 rokov práce a mladší spevokol, ktorý vystupuje pod menom Glória, spieva 15 rokov (obr. 35).

MLADŠÍ SPEVOKOL GLÓRIA

Mladší spevokol na začiatku tvorili iba ženy. Spracovanie programu SDM je roky jeho úlohou. Vystupoval príležitostne, zo začiatku iba v jánošíckom zbore počas služieb Božích. Prvým hudobným vedúcim tohto spevokolu bol Ján Marko, učiteľ hudby z Kovačice, ktorý vzbudil záujem mladých žien o duchovné piesne. Počet jeho členiek sa z roka na rok zvyšoval a spolu s ním i jeho repertoár. Potom sa k ženám pripojili aj muži. Vo svojom repertoári má dvoj-, troj- a štvorhlasné úpravy piesní, sólové piesne a duety, a najviac spieva a cappella. Má taký potenciál, že zdoláva i náročnejšie úpravy. V prvom rade spieva sakrálnu duchovnú hudbu, ale na jeho repertoári sú i skladby J. S. Bacha, J. Haydna, St. St. Mokranjca. A rád si zaspieva i vlastenecké piesne. Je zaujímavé, že muži už niekoľko rokov spievajú v obidvoch cirkevných spevokoloch. Koncom roka 2009 sa mladší spevokol registroval pod menom Glória (v latinčine to znamená sláva). Vedúcim Glórie je jánošícky kňaz Slaďan D. Srdić. Dirigentkou aj ďalej zostala kantorka Z. Đukićová (obr. 36).

Obrázok 36. Mladší spevokol Glória

Jánošícke spevokoly spievali pri rôznych príležitostiach nielen v Jánošíku, vystupovali aj v iných slovenských osadách, na rôznych stretnutiach spevokolov, na misijných slávnostiach, ale aj v zahraničí, na Slovensku. Novosadská televízia pri príležitosti osláv Veľkej noci nahrala na CD pesničky i staršieho i mladšieho spevokolu. A v roku 2007 mladší spevokol naspieval ešte jedno cédečko pod názvom Vianočný koncert. Je to koruna jeho viacročnej práce. Členovia tohto spevokolu sú hrdí aj na uznanie, ktorého sa im dostalo, keď vystupovali na humanitárnom vianočnom koncerte v novosadskej synagóge v roku 2010. Spevokol má 27 členov.

Pánu Bohu patrí nesmierna vďaka za všetkých kantorov, ktorých poslal do nášho zboru, ktorí v ňom pôsobili a vložili doň kúsok seba. Bez nich by dnešný spev v tomto chráme neznel tak krásne. Všetkým členom spevokolov patrí naša vďaka a zároveň im prajeme, aby vo svojej práci pokračovali s takým istým zápalom ako doteraz.

Počas osláv 50. výročia založenia cirkevného spevokolu v Jánošíku a 50. výročia založenia oltárneho krúžku žien na podnet zborového kňaza Mgr. Sľaďana Daniela Srdíca usporiadané bolo v jánošíckom chráme Božom stretnutie spevokolov banátskeho seniorátu. Bolo prvé takého rázu a dnes dostalo nádych tradičného, keďže sa všetky zbory uzhodli na tom, aby sa také stretnutia spevokolov usporadúvali aj pri iných jubileách v našich osadách. Naposledy bolo v Kovačici pri príležitosti 75. výročia založenia tamojšieho cirkevného spevokolu.

HAJDUŠICA

Cirkevný spevokol v Hajdušici bol založený na Vianoce 25. decembra 1957. roku na podnet Zuzany Molnárovej a Evy Hodoličovej ako jeho zakladateľiek (obr. 37). Návčik spevu mal na starosti hudobník, hajdušický zať Svetozar Mostarić z Belehradu, a prvou vedúcou tohto telesa bola Anna Bešlićová.

Obrázok 37. Cirkevný spevokol v Hajdušici

Obrázok 38. Hajdušický spevokol na celocirkevnom stretnutí spevokolov v Kovačici

Spevokol od svojich začiatkov vystupoval ako zmiešaný zbor, jeho ďalšími nacvičovateľmi boli kantori Ján Grexa a Pavel Fero. Pri zakladaní spevokol počítal 31 členov. Ten počet sa z roka na rok menil, zmenšoval. Od svojho založenia však neprestával vo svojej požehnanej duchovnej práci na oslave Boha priliehavými duchovnými piesňami. Spieval pri rôznych príležitostiach a cirkevných oslavách, dodnes má svoje miesto na pohreboch, keď po kázni kňaza zaspieva pieseň pohrebnému zhromaždeniu. V roku 2005 spevokol oslávil aj svoje jubileum – 30 rokov pôsobenia v lone cirkevného zboru. V súčasnosti počíta 18 členov a jeho nacvičovateľom je zborový kantor Pavel Cepera, vedúcou je Elena Jelovcová. Dodnes pravidelne vystupuje na zborových slávnostiach a pri iných príležitostiach.

KOVAČICA

Kovačica ako jedinečný spevácko-hudobný fenomén Slovákov vo Vojvodine má najstarší cirkevný spevokol založený v Banátskom senioráte. Z pôvodne mužského cirkevného spevokolu sa neskoršie vyvinulo niekoľko speváckych telies a spevokolov. Bol to spevokol, ktorý sa stal vzorom a meradlom kvality cirkevného spevu v kovačickom chráme. V neskorších rokoch sa z prvého spevokolu vyvinulo až 7 rôznych speváckych zborov: zmiešaný cirkevný spevokol, dievčenský cirkevný spevokol, cirkevný spevokol zboru II, ženská spevácka skupina Kresťanské srdcia, zmiešaný zbor Prúdy, cirkevný spevokol zboru I a ženský spevokol pri zbore Kovačica I.

PRVÝ MUŽSKÝ CIRKEVNÝ SPEVOKOL V KOVAČICI

Dňa 16. februára 1937. roku na farskom úrade v Kovačici sa zhromaždilo zhruba 40 dospelých mužov úradne potvrdiť svoje želanie založiť cirkevný spevokol. Jozef Janiš, vtedajší senior banátsky, a Andrej Mihál, riaditeľ školy a kantor, túto iniciatívu už na štarte podporili a neskoršie sa dokázali aj ako dobrí vedúci novozaloženého spevokolu (obr. 39).

Predsedom spevokolu sa stal Juraj Mikuš, Andrej Mihál prvým a Jozef Šiffel druhým dirigentom. Dušou spevokolu bol Andrej Mihál, ktorý pedantne viedol aj knihu jeho členov až po rok 1942, keď spevokol oslávil piate výročie založenia. Zaznamenané je, že spevokol mal vtedy až 54 mužov. Poznávacou značkou členov spevokolu boli čiapky s hudobným znakom umiestneným na viditeľnom mieste a osobitné preukazy (vysvedčenia) vytlačené v tlačiarňi Samuela Murtína v Kovačici.

Riaditeľ školy Andrej Mihál hneď po príchode do Kovačice, ešte v roku 1919, ako mladý učiteľ vštepoval lásku k hudbe a piesňam nielen žiakom, ale aj občanom. A v škole bolo obľúbené nielen náboženstvo, ale aj spev. Dôkazom

toho je aj fakt, že kovačický spevokol v tom čase spieval štvorhlasne. Pôsobenie Andreja Miháľa označujeme za roky veľkého kultúrneho rozvoja osady, zvlášť keď ide o hudbu. Po jeho odstúpení spevokol viedli zboroví kantori Ján Nemček st. a Ján Paluška. V roku 1966 vznikol i dievčenský spevokol, ktorý pod vedením Jána Bartoša nacvičoval piesne trojhlasne, z neho vyrástol neskoršie ženský spevokol (obr. 40), aby potom spojením mužského a ženského spevokolu vzniklo mohutné zmiešané hudobné teleso známe evanjelickému svetu aj za hranicami vtedajšej Juhoslávie.

Obrázok 39. Prvý mužský cirkevný spevokol v Kovačici

Obrázok 40. Ženský cirkevný spevokol v Kovačici

V roku 1976 sa preslávili svojím výstupom v Slovinsku, Poľsku a Česku. V takom zložení vystupovali aj neskoršie na stretnutiach spevokolov v Petrovci 1981., Starej Pazove 1991., v Padine 1998. a inde. V roku 1987 spevokol oslávil 50. výročie založenia, a v tomto roku 75 rokov svojej úspešnej činnosti. Po ukončení svojho pôsobenia v spevokole Ján Bartoš funkciu kantora odovzdal Jánovi Nemčekovi ml., terajšiemu zborovému kantorovi. Spevokol dnes má meno Jána Čaploviča.

Obrázok 41. Spevokol v Kovačici známy je evanjelickému svetu aj za hranicami vtedajšej Juhoslávie

V Kovačici vôbec vládne veľký záujem o spev a tak tu existujú aj iné cirkevné spevácke telesá, napríklad ženský spevokol a mládežnícke skupiny.

ŽENSKÁ SPEVÁCKA SKUPINA PRI CIRKEVNOM ZBORE I

V zimnom období v roku 1995 na podnet niekoľkých cirkevníčok začala v Kovačici pôsobiť ženská spevácka skupina. Prvé vystúpenie mala v kostole pri príležitosti Svetového dňa modlitieb. V tom období sa do skupiny hlásili aj nové členky, a tak ich v určitej chvíli bolo až 25. Druhý výstup tejto skupiny sa udial v tom istom roku a príležitosťou naň bolo kladenie základného kameňa nového farského domu v Kovačici. Prvým nacvičovateľom skupiny bol hudobník Ivan Babka, neskoršie ho vystriedala učiteľka Alžbeta Hriešiková, ktorá dodnes nacvičuje trojhlasný spev tejto skupiny. Stretávajú sa raz týždenne. Darí sa im neúrečne, vystupujú na rôznych príležitostných programoch, pri otváraní výstav inštitných maliarov a na mnohých humanitárnych koncertoch (obr. 40).

V roku 1997 snahy tejto skupiny, prácu a jej výsledky novosadská televí-

zia zaznamenala v podobe dokumentárneho filmu vyrobeného k Veľkej noci. V roku 1999 bol urobený audiový záznam pod názvom *Božia láska* a v roku 2005 aj CD nazvaný *Oslavuj Pána*. Skupina chystá aj ďalšie zvukové nosiče s dvoj- a trojhlasným spevom a inštrumentálnymi prvkami. Ale, ako jej členovia hovoria, najradšej spievajú v chráme, keď cítia, že svojím spevom vedia meno Božie.

KOVAČICA II

Začiatky zborového spevu v Kovačici siahajú až do roku 1937, keď bol založený prvý mužský spevokol. Vznik zmiešaného spevokolu viažeme k roku 1978 (obr. 42).

Obrázok 42. Zmiešaný spevokol v Kovačici

V minulosti spevokol nacvičovali Ján Paluška, Pavel Babinec, Ján Hrk, Ružena Slúková, Pavel Tomáš a Anna Zlochová. V súčasnosti cirkevný spevokol počíta 25 stálych členov, pracujú pod taktovkou Jaroslava Nemčeka a spievajú dvojhlasné a trojhlasné piesne. Svojím spevom sa predstavili nielen Kovačičanom, vystupovali aj na všetkých doteraz usporiadaných stretnutiach spevokolov, pri zborových návštevách, aj pri sobášoch alebo na pohreboch. Svoju prácu z deväťdesiatych rokov minulého storočia zhrnuli v roku 2002 v nahrávke CD a na kazete, na ktorej je výber pesničiek z nášho Evanjelického spevníka.

ŽENSKÁ SPEVÁCKA SKUPINA KREŠŤANSKÉ SRDCA

Ženská spevácka skupina pôsobí pri cirkevnom zbore Kovačica II od roku 1992. V minulosti ho nacvičovali Pavel Tomáš a Anna Zlochová. Vo svojom re-

pertoári má dvoj-, troj- a štvorhlasné skladby. Najväčší počet piesní je a capella, ale spieva aj za sprievodu organu, syntetizátora alebo huslí. Skupina spievala pri rôznych príležitostiach v Kovačici, počas návštev mnohých cirkevných zborov našej cirkvi, aj v Belehrade, Novom Sade, Zreňaníne, na rozmanitých ekumenických a kultúrnych podujatiach, a svoju cirkev a jej nábožný spev reprezentovala aj v zahraničí. V roku 2006 predstavila kultúru vojvodinských Slovákov na Dňoch Európy v Igale, v Čiernej Hore. Po Jaroslavovi Nemčekovi spevokol prebral a s ním pracuje Ján Marko.

ZMIEŠANÝ SPEVÁCKY ZBOR PRÚDY

Spevácky zbor Prúdy sa vyvinul ako zmiešaný zbor pri ženskom speváckom zbore Kresťanské srdcia, založenom v roku 1992 na iniciatívu vtedajšieho kňaza Vladimíra Obšusta. Hneď na začiatku si zvolili aj dirigenta. Stal sa ním vtedajší učiteľ hudby na padinskej základnej škole Pavel Tomáš st.

Na začiatku to bola ženská spevácka skupina, v ktorej spievalo 9 speváčok. Svoj malý krúžok pomenovali Kresťanské srdcia a pýšili sa tým menom, kým sa k nim nepripojili mužskí členovia. Tak vznikol spevokol Prúdy (obr. 43).

Obrázok 43. Zmiešaný spevácky zbor Prúdy

Tento komorný zbor vo svojom repertoári mal sakrálnu hudbu, ktorú spievali dvoj-, troj- a štvorhlasne. Spievali aj sólové piesne a duety za sprievodu celého zboru. Najväčší počet piesní spievali a cappella, za sprievodu organu alebo sláčikových nástrojov. Výber piesní a harmonizáciu mal na starosti dirigent Pavel Tomáš st. Úpravy niektorých skladieb z toho obdobia pripomínali hudbu samých majstrov: Bacha, Haydna, Palestrinu, Tranovského, Schuberta, Händla,

Wurma a iných. Spevácky potenciál tohto zboru bol na dobrej úrovni, mohli si vyberať aj náročnejšie skladby na prednes, väčšina spevákov mala za sebou viacročnú sólovú spevácku skúsenosť, o čo sa zaslúžila vynikajúca spevácka tradícia v Kovačici. Spevokol Prúdy okrášľoval služby Božie v chráme Božom a prítomný bol aj na pohreboch. Počas svojho aktívneho pôsobenia mával zhruba 33 členov. Spestril mnohé výstavy rôznych umelcov, všelijaké slávnosti a podujatia, bolo ho počuť vo všetkých evanjelických zboroch vo Vojvodine, ako aj v iných cirkvách, vystupoval aj v zahraničí. Jeho tvorbu Televízia Nový Sad zvečnila niekoľkými nahranými dokumentmi a ako koruna desaťročnej práce tohto spevokolu vydané bolo cédečko *Bože veľký od večnosti*. Ide o medzinárodný projekt vydavateľstva Tranoscus z Liptovského Mikuláša zo Slovenskej republiky a tohto spevokolu. Nahraných bolo 19 piesní z Tranovského kancionála, čím bol urobený aj zvukový záznam tohto spevníka.

V organizácii vydavateľstva Tranoscus spevokol mal turné po území celého Slovenska. Potešil mnohých ľudí, zvlášť starších, ktorí donedávna spievali ešte zo spevníka Cithara Sanctorum. Počas tohto turné členov spevokolu prijal aj veľvyslanec Srbska v Bratislave a spomínaný projekt nazval mostom spolupráce medzi dvoma krajinami. Spevokol Prúdy v roku 2002 zaznamenal desať rokov svojho pôsobenia. Žiaľ, toto mohutné spevácke teleso na vrchole svojej činnosti prestalo pôsobiť v takom zložení.

PADINA

V tejto najslovenskejšej osade vo Vojvodine, a hovorí sa, že aj v celej slovenskej diaspóre vo svete, prvý spevokol bol založený už v roku 1954. Pôsobil s prestávkami. Jeho vedúcim a nacvičovateľom bol kantor Michal Petráš (obr. 44).

V padinskom cirkevnom zbore bol neskôršie, podľa vzoru kovačického, založený dievčenský spevokol pod taktovkou Pavla Ďuriša, ktorý navštívil mnohé slovenské osady vo Vojvodine.

V roku 1977 prerástol do zmiešaného spevokolu a kontinuálne pôsobí dodnes. Od založenia ho nacvičoval Pavel Ďuriš, kantor, ktorý v tomto cirkevnom zbore pôsobil celých 50 rokov. Na začiatku mal 28 členov a spieval štvorhlasné úpravy piesní. Vystupovali zo začiatku iba v padinskom chráme na výročné cirkevné sviatky.

Dňa 24. septembra 1978 sa zúčastnili stretnutia cirkevných spevokolov v Kovačici a potom aj všetkých ďalších stretnutí spevokolov slovenskej evanjelickej cirkvi vo Vojvodine. Od roku 2006 spevokol vedie kantor Ján Petráš. Po celý čas spevokol spieva štvorhlasne. Na začiatku svojho pôsobenia okrem piesní z Tranovského kancionála členovia tohto spevokolu si radi zaspievali aj

piesne z vlastnej hudobnej zbierky, pokým dnes si svoj repertoár osviežujú spravidla piesňami z nového Evanjelického spevníka.

Spevokol má teraz 35 členov. Skúšky sa konajú podľa potreby, pred vystúpeniami v domácom prostredí alebo pred návštevami iných cirkevných zborov. Padinský spevokol hosťoval v mnohých cirkevných zboroch evanjelickej cirkvi vo Vojvodine a v roku 2008 bol aj na zájazde v Prekomurji v Slovinsku. V roku 2011 vydal aj CD pod názvom *Ježiši môj, zachráň ma!* (obr. 45)

Obrázok 44. Padinský dievčenský spevokol so svojím kantorom počas návštevy v Jánošíku

Obrázok 45. Padinský spevokol

Od roku 1993 v Padine existuje aj mládežnícky spevokol. Založil ho a po rok 2006 s ním pracoval kantor Ján Petráš a odvtedy až dodnes pracuje pod vedením kantor Pavla Petroviča. Spevokol vydal dve hudobné nahrávky: pásku *Hospodin je môj pastier* a CD *Z hĺbky srdca*.

VOJLOVICA

Vojlovický zborový spevokol bol založený v roku 1958 kantorom Jurajom Brezinom v čase zakladania mnohých iných spevokolov v Banáte. Bol to mužský spevokol, ktorý vo svojom repertoári mal viachlasné úpravy piesní. Počítal 20 členov. Obnovený bol v 90. rokoch za úradovania seniora Pavla Demrovského, kedy so spevokolom pracoval profesor hudby Jaroslav Ivanič.

V roku 2002., pri príležitosti stého výročia posvätenia chrámu, obnovený spevokol spestril slávnostné služby Božie, vtedy už pod taktovkou Pavla Tomáša, profesora hudby z Kovačice.

Spevokol, síce s niekoľkými prestávkami, aktívne účinkuje v živote tohto cirkevného zboru od septembra 2005. roku, keď s ním začala pracovať kantorka Zuzana Đukićová z Jánošíka. V januári roku 2007 sa kantorskej funkcie v zbore ujala Evka Brezníková, ktorá spevokol doteraz vedie.

Obrázok 46. Vojlovický zborový spevokol

Spevokol má 30 členov a zúčastňuje sa pravidelne všetkých slávnostných bohoslužieb (obr. 46). Vystupoval vo Vojvodine a na Slovensku. Toho času spieva dvojhlasne.

ZÁVEROM

V úvode spomínaná úroveň hudobného vzdelania našich predkov a obyvateľov našich osád sa dnes viacnásobne zmenila na lepšie. Okrem mnohých vynikajúcich hudobníkov samoukov, každá slovenská osada má dnes aj svojich vzdelaných hudobníkov a kantorov. Dokonca aj menšie osady majú dvoch alebo aj troch učiteľov hudby a kantorov, ktorí vychovávajú nové generácie a zároveň pripravujú svojich nástupcov. Takmer každá osada má cirkevný spevokol, dokonca aj dva, tri, ba aj viac, ako aj spevácke skupiny pôsobiace mimo cirkvi. Dnes sú naše cirkevné spevokoly zaopatrené nielen hudobne, teda organom a dirigentom, dokonca aj orchestrálne, okrem toho žiaci navštevujú hudobné školy a v mnohých osadách sa ľudia už od mladi zapojujú aj do činnosti cirkevných zborov. Taký hudobný výstroj a väčšia chuť do spevu zabezpečia krajšiu budúcnosť aj našej cirkvi. Banát sa ukázal ako jedna z vokálne najsilnejších slovenských enkláv nielen vo Vojvodine, ale aj vo svete (kde ešte sa stalo, že spev v chráme bol silnejší ako tie najsilnejšie organové registre, čo uznali aj sami kantori, ktorí ten spev sprevádzali...).

Obrázok 47. Prvé stretnutie banátskych evanjelických spevokolov

Cirkevný spev, aký sa tu pestuje, zanikol už aj v mnohých osadách, odkiaľ si ho naši predkovia priniesli. Dokonca jeden z banátskych spevokolov si kvôli autentickejšť pri archívnom nahrávaní piesní z Tranovského kancionála zvolil vydavateľstvo Tranoscus z Liptovského Mikuláša.

Obrázok 48. Záber z mládežníckeho stretnutia a modlitieb Taizé pri príležitosti návštevy brata Rishara z Taizé komunity vo Francúzsku

RESUMÉ

Cieľom tohto príspevku je v prvom rade dokumentovať súčasný stav, keď ide o aktivity cirkevných spevokolov v Banáte. Autor príspevku vyčerpávajúco a dôkladne popisuje cirkevné spevokoly v banátskych prostrediach ako sú Aradáč, Biele Blato, Hajdušica, Jánošík, Kovačica, Padina a Vojlovica uvádzajúc údaje o rokoch ich vzniku, o dosahoch a o vydaných nahrávkach. Vo všetkých týchto prostrediach majú spevokoly dlhú tradíciu, prevažne datujúcu do polovice 20. storočia. Niektoré z nich sú staršie, niektoré vznikli až v deväťdesiatych rokoch, rozhodne sú však podmienené tak ochotou a vôľou samotných cirkevníkov, ako aj vedúcich hudobníkov či kantorov, ktorí zaručujú kvalitu ich prednesu. Autor si všíma, že postupom času sa vďaka väčšiemu počtu vzdelaných hudobníkov zvýšila aj kvalita umeleckého prednesu cirkevných spevokolov.

REZIME

Tekst ima za cilj da dokumentuje broj i način delovanja crkvenih horova u Banatu u današnje vreme. Autor je u tom smislu iscrpno i dosledno predstavio crkvene horove u mestima kao što su: Aradac, Belo Blato, Hajdušica, Janošik, Kovačica, Padina i Vojlovica, navodeći podatke o godini njihovog nastanka, njihovim ostvarenjima i delatnosti uopšte. U gotovo svim pomenutim sredinama crkveni horovi imaju dugu tradiciju, koja datira od polovine 20. veka, pa i ranije. S druge strane, neki su nastali tek devedesetih godina prošlog veka, ali njihov

zajednički imenilac može biti volja vernika i njihovih dirigenata ili kantora, koji su ih u tim poduhvatima vodili. Autor konstatuje da se povećanjem broja školovanih muzičara povećao i umetnički kvalitet crkvenih horova.

Mgr. Jaroslav Kopčok

SLOVENSKÉ EVANJELICKÉ SPEVOKOLY V BÁČKE V SÚČASNOSTI

SELENČSKÝ SPEVOKOL

Spevokol v Selenči v poslednom desaťročí vedie Dr. Juraj Súdi, zborový kantor. Dnes ho poznáme pod menom Ozvena (obr. 49). V približnom zložení pôsobí už zhruba 30 rokov.

Obrázok 49. Slovenský evanjelický spevokol Ozvena zo Selenče

Spevokol má vo svojom repertoári duchovné a vlastenecké piesne, spieva v dvoj-, troj- a štvorhlase. Niektoré z piesní sú zachytené i na CD, vyšiel pod názvom Budme láskou spojení. Spevokol Ozvena svoju prácu prezentuje na rôznych vystúpeniach. Spieva pri rôznych príležitostiach doma, najviac v chráme Božom, ale i na návštevách cirkevných zborov v našej cirkvi a na Slovensku, a vystupoval i v Slovinsku.

KYSÁČSKY SPEVOKOL

Kysáčsky spevokol si v roku 2010 pripomenul 30. výročie pôsobenia obnoveného spevokolu, čiže má 32 rokov (obr. 50). Vystupuje na výročitých slávnostiach v kostole i pri rôznych iných príležitostiach, ako aj na pohreboch, sobášoch a podobne. Má vyše 40 členov, pesničky s jeho členmi nacvičuje zbo-

rová farárka a kantorka Darina Marčoková. Spevokol nahral už 5 CD, na ktorých je spolu 99 piesní, pričom časť z nich spieva spevokol a ďalšiu časť mládež a tamojšia Nedel'ná besiedka. Za posledných 10 rokov spevokol nacvičil viac ako 20 nových piesní.

Obrázok 50. Slovenský evanjelický spevokol z Kysáča

LALITSKÝ SPEVOKOL

Spevokol v Laliti pri cirkvi začal pôsobiť okolo roku 1945, keď učiteľ Michal Benka nacvičoval 40-členný mužský spevokol. V roku 1949 prácu so spevokolom preberá Ján Macko, kantor-levita. Kratko to bol zmiešaný a potom iba ženský spevokol, bolo v ňom 20 až 23 žien. Spievali trojhlasne. V rokoch 1999 – 2005 bola prestávka, a v roku 2005 prácu so spevokolom obnovuje nový kantor – Ladislav Tamaši.

Obrázok 51. Slovenský evanjelický spevokol z Lalite

Tento teraz už riadne zvolený kantor, pracuje so zmiešaným spevokolom sústavne od roku 2006. Spevokol mával zhruba 25 až 28 členov, vystupovali v Pivnici 2007. roku na prehliadke spevokolov, ale aj pri zborových náštევách v Odžakoch, Kysáči, Erdevíku, Pivnici, v Šíde, doma pravidelne na výročitých oslavách a na sviatky, pri sobášoch a na pohreboch zborových hodnostárov či členov spevokolu.

V poslednom čase z členstva laitského spevokolu ubúda, takže teraz skupina počíta okolo 15 až 18 členov (obr. 51). Spievajú dvojhlasne a trojhlasne. Stretávajú sa raz týždenne, podľa potreby aj častejšie.

PIVNICKÝ SPEVOKOL

Dnešný pivnický spevokol, pôvodne štvorhlasový, nacvičuje a spieva iba slovenské piesne, pôvodné evanjelické, ako i niektoré upravené preklady svetoznámych autorov. Schádza sa pravidelne každú nedeľu pod vedením zborového kantora Daniela Papa (obr. 52).

Obrázok 52. Slovenský evanjelický spevokol z Pivnice

CIRKEVNÝ SPEVOKOL V PETROVCI

Ženský spevokol pri evanjelickom cirkevnom zbore v Petrovci bol založený 23. februára 1982. Jeho vedúcim bol Juraj Nímet st. Spevokol najprv účinkoval na slávnostných a hlavných službách Božích a neskôr aj na pohreboch a sobášoch. Natočil aj svoj prvý CD pod názvom Tebe, všemohúcemu. Fungoval nepretržite do novembra 2012. roku. Príchodom nového kantora Mg.A Janka Siromu bol obnovený a rozšírený mužskými hlasmi.

Dnes petrovský cirkevný spevokol počíta 46 aktívnych členov (obr. 53). Od svojej obnovy si vytvoril nový repertoár a piesne sú zaznamenané na ďalšom

CD. Spevokol sa zúčastňuje na všetkých cirkevných udalostiach, ale aj na chrámových koncertoch a svetských podujatiach (na SNS 2013 spieval v opere Jakub Kráľ.) Na pamiatku obnovenia cirkevného spevokolu bolo zhotovené aj nové tabló, ktoré zdobí cirkevnú zborovú sieň.

Obrázok 53. Slovenský evanjelický spevokol z Petrovca

KULPÍNSKY SPEVOKOL (text poskytol Jaroslav Javorník)

Hoci vieme, že sa v kulpínskom zbore spievalo od jeho založenia, nemáme žiadne písomné doklady o tom, že organizovaný zborový spevokol vôbec existoval. O zborovom speve v Kulpíne môžeme konkrétne hovoriť iba od 10. marca 1980. roku, keď spevokol bol založený, o čom svedčia písané doklady a fotografie uložené v cirkevnom archíve. Spevokol založil Mgr. Juraj Šefčík, zborový farár, a piesne nacvičoval kantor Samuel Červenák. Spevokol v tom čase počítal 50 členov, z toho bolo 35 žien a 15 mužov. Spev sa nacvičoval štvorhlasne a na prácu spevokolu dozeral farár. Prvá pieseň, ktorú nacvičili, bola: Kto podá sily k púti (Tranoscus, Nový prídavok č. 66). V tom istom roku bolo kúpené aj harmónium do siene, čo obľahčilo skúšky a skvalitnilo spev. Už na začiatku však pre nedorozumenie s kantorom hudobnú časť práce prebrala farárova manželka, mala totiž absolvovaných 8 rokov základnej hudobnej školy. Na službách Božích spev viedol Pavel Benka. Neskôr sa Červenák znovu prijal kantorskej služby a so spevokolom potom pracoval neplných 30 rokov. Vystriedala ho kantorka Miloslava Petrášová, ktorá túto prácu vykonáva dodnes. Spevokol má v súčasnosti 45 členov, spieva dvojhlasne (obr. 54).

Vystupuje na slávnostných službách Božích doma, zúčastňuje sa na všetkých prehliadkach spevokolov a občas chodí i na návštevy. Nówum je to, že usi-

lovnou prácou a vytrvalosťou novej kantorky a na iniciatívu zborového farára bol v marci 2013. roku založený aj mladší spevokol, ktorý počíta 15 členov, tiež spieva dvojhlasne.

Obrázok 54. Slovenský evanjelický spevokol z Kulpína

Mladší spevokol sa stretáva v utorok a starší v pondelok počas celého roku, okrem letných prázdnin. V súčasnosti spevokol počíta 25 členov. Spieva na všetkých cirkevných slávnostiach a na pohreboch.

PALANSKÝ SPEVOKOL

Palanský evanjelický cirkevný spevokol bol založený v roku 1994. Spieva dvojhlasne. Jeho vedúcim je profesor Vladimír Kováč (obr. 55).

Obrázok 55. Slovenský evanjelický spevokol z Bácskej Palanky

Spevokol sa stretáva a vystupuje príležitostne, hlavne v dňoch veľkých kresťanských sviatkov ako sú Vianoce, Veľká noc a Turíce, ako i na Pamiatku posvätenia chrámu.

Spieva v domácom kostole, ale príležitostne aj hosťuje, a to na rôznych miestach a v rôznych cirkevných zboroch. Kedysi spevokol bol zmiešaný mužsko-ženský, dnes je len ženský a má 16 až 18 členiek.

SILBAŠSKÝ SPEVOKOL

V Silbaši bol cirkevný spevokol obnovený 17. marca 2011. roku mladým kantorom Danielom Šomodim, ktorý s ním stále pracuje. Počíta 12 – 15 členov, spieva dvojhlasne (obr. 56). Stretáva sa obyčajne raz týždenne, podľa potreby aj viackrát.

Obrázok 56. Slovenský evanjelický spevokol v Silbaši

NOVÝ SAD (text poskytla Katarína Mosnáková)

Novosadský cirkevný zbor má dva spevokoly: starší – zmiešaný spevokol (obr. 57) a mladší – Komorný zbor Agapé.

Miešaný spevokol novosadských Slovákov vznikol v roku 1992 z iniciatívy Ľudmily Berediovej Stupavskej. Bolo to spevácke teleso pôsobiace tak pri cirkevnom zbore, ako aj pri Slovenskom kultúrno-umeleckom spolku P. J. Šafárika. V tom čase zbor viedol Juraj Ferík ml. a občas s ním spolupracoval aj známy hudobný odborník Martin Kmeť. Od roku 1998 až dodnes ako dirigenti sa v spevokole striedali Janko Zorjan a Anna Crveniová.

Obrázok 57. Zmiešaný spevokol slovenského evanjelického zboru v Novom Sade

Tento spevokol často vystupuje aj ako ženský a mužský spevácky zbor samostatne. Jeho členovia navštívili mnohé cirkevné zbory v Srbsku, pravidelne sa zúčastňujú na stretnutiach spevokolov a vystupovali aj v zahraničí. Novosadský starší spevokol nahral dva cirkevné CD: v roku 2003 *Pane, vieru daj* a v roku 2009 *V nadhviezdnej výšine*.

KOMORNÝ ZBOR AGAPÉ

Komorný zbor Agapé, pôsobiaci pri slovenskom evanjelickom cirkevnom zbore v Novom Sade, vznikol v roku 2005 z dievčenskej speváckej skupiny SKUS-u P. J. Šafárika (obr. 58). Najprv pôsobil ako dievčenský spevokol pod vedením dirigenta Janka Zorjana a meno Agapé si jeho členky zvolili v roku 2007, odkedy toto spevácke teleso sústavne pracuje a novosadskú cirkev úspešne prezentuje nielen vo vlastnom chráme, ale aj medzi evanjelikmi v celej Vojvodine, ako aj na rôznych ekumenických koncertoch doma i v zahraničí. V roku 2010 sa do zboru zapojili aj speváci, takže sa Agapé z dievčenského zboru stal zmiešaným cirkevným zborom. Vedúcimi tohto kolektívu boli Janko Zorjan, Marína Kováčová a Olivera Gabríniová.

Zo začiatku prednesy zboru boli dvojhlasné a neskoršie trojhlasné, a cappella, alebo so sprievodom harmoniky, syntetizátora či organu. Repertoár zboru tvorili a tvoria prevažne piesne z Evanjelického spevníka, ale nechýbajú ani Sionské piesne a ani ľudové melódie s tematikou náboženskou. Výsledkom úspešnej činnosti komorného zboru Agapé je CD pod názvom *Čuj*, aká prekrásna pieseň, ktoré v roku 2010 vydala Slovenská evanjelická cirkev v Novom Sade.

Obrázok 58. Komorný zbor Agapé z Nového Sadu

HLOŽIANSKE SPEVOKOLY

V Hložanoch bol cirkevný spevokol založený v roku 1924. Vtedajší učiteľ kantor Ján Podhradský založil mužský štvorhlasný spevokol, ktorý mal 40 členov. Sú záznamy, že tento spevokol v roku 1938 spieval na kráľovskom dvore. Časom členov ubúdalo a keď ich v roku 1976 bolo už iba 15, utvorený bol nový zmiešaný štvorhlasný spevokol.

Obrázok 59. Starší spevokol slovenského evanjelického cirkevného zboru v Hložanoch

Zmiešaný mužsko-ženský spevokol vtedy založil a nacvičoval s ním piesne novozvolený kantor Ján Parkáni a robil to dlhých 30 rokov, teda do roku

2006. Na prvej prehliadke cirkevných spevokolov v Kovačici v roku 1978 spevokol získal prvú cenu. Od roku 2006 doposiaľ so spevokolom pracuje nový hložiansky kantor Rastislav Dudáš (obr. 59 a 60). Spievajú sa tu nielen dávno nacvičené pesničky, ale usilovne sa učia aj nové. A spievajú ich najmä v kostole, pri zborových návštevách a na pohreboch. Nahrali aj cédečko.

Obrázok 60. Mladší spevokol slovenského evanjelického cirkevného zboru v Hložanoch

MLÁDEŽNÍCKY SPEVÁCKY SÚBOR KVAPÔČKY

Detský, neskoršie mládežnícky spevácky súbor Kvapôčky vznikol v roku 2007. Ide o pokonfirmačnú mládež, ktorá spieva väčšinou jednohlasne, len niektoré piesne aj dvojhlasne (obr. 61).

Obrázok 61. Mládežnícky spevácky zbor Kvapôčky z Hložian

V minulosti Kvapôčky mávali do 30 členov, dnes je to 20-členný zmiešaný, dievčensko-chlapčenský spevácky súbor. Majú za sebou mnohé koncertné vystúpenia vo väčšine našich osád vo Vojvodine, a okrem toho vystupovali na Slovensku, v Česku a Chorvátsku. Nahráli aj 3 cédečka: S láskou, Sme Jeho deti a Kto si, kto som?

Kvapôčky prvých tri a pol roka nacvičoval kantor Rastislav Dudáš spolu s farárom Jaroslavom Kopčokom. Posledný rok a pol ich vedie a s nimi pracuje Marína Zahorcová spolu s farárom, ako aj hudobníci Marta Gažová – akustická gitara, Darko Pavaji – syntetizátor a Aleksandar Dimitrov – elektrická gitara.

RESUMÉ

Aj keď ide o činnosť spevokolov v Báčke, v najväčšej miere ich predstavujeme v podobe, v akej pôsobia dnes. Tým spôsobom sú stručným textom a fotografiou predstavené spevokoly v Selenči, Kysáči, Laliti, Pivnici, Petrovci, Kulpíne, Palanke, Silbaši, Novom Sade a v Hložanoch. Načrieť hlbšie do začiatkov pôsobenia týchto telies v minulosti bolo až na výnimky takmer nemožné a preto sa aspoň prehľad spevokolov v súčasnosti stane svojráznym dokumentom doby, v ktorej vznikol. Vďaka ochotnej a odbornej práci jednotlivých spolupracovníkov sa nám podarilo zabezpečiť aj príspevky, ktoré dokumentujú vznik spevokolov v Pivnici (Ján Zahorec), Kysáči (Ľudmila Berediová Stupavská), Silbaši (Jasmina Kotasová Medvedová) a v Selenči (Anna Valentová). Veríme, že prispievajú k výskumným prácam v budúcnosti a že sa tak zaplní medzera, ktorá je, aspoň keď ide o túto problematiku, zatiaľ prítomná.

REZIME

U tekstu o crkvenim horovima iz Bačke, dominiraju činjenice o tome kako oni deluju u današnjem vremenu. Na ovaj način, posredstvom kratkih tekstova i fotografija, predstavljamo horove iz Selenče, Kisača, Lalića, Pivnica, Bačkog Petrovca, Kulpina, Palanke, Silbaša, Novog Sada i Gložana. Zahvaljujući predanom i stručnom radu pojedinih saradnika, u mogućnosti smo da u zborniku predstavimo i istorijske činjenice o razvoju crkvenih horova u Pivnicama (Jan Zahorec), Kisaču (Ljudmila Berediova-Stupavska), Silbašu (Jasmina Kotasova-Medvedova) i u Selenči (Ana Valentova). Ove činjenice mogu biti dobra osnova za dalju istraživačku delatnost na ovom području, a kao takve i sada bitno dopunjuju relativno skromne pisane podatke o ovoj problematici.

Mgr. Ján Zahorec

SPEV A CIRKEVNÝ SPEVOKOL V PIVNICI

Záznamy v zborovej kronike o začiatkoch založenia cirkevného spevokolu v Pivnici od osamostatnenia Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov, teda počas celého medzivojnového obdobia, neexistujú. Jediná zmienka týkajúca sa tejto témy odzrkadľuje postoj cirkevného zboru, vyjadrený z jednej strany zborovou správou a presbyterstvom a z druhej strany učiteľmi-kantormi ako pracovníkmi cirkevného zboru za odmenu¹. Správca slovenských škôl a pivnický učiteľ Pavel Kováč na presbyterskom zasadnutí zo dňa 13. decembra 1926 zastupuje takúto mienku: *Žiadúce je, aby cirkev a škola v súlade bola, čo sa len tak docieli, keďže učitelia spolu aj kantori budú. Oni chcú a budú svoje kantorské povinnosti svedomite konať, spev cirkevný intenzívnejšie učiť, ako aj náboženstvo v školách vyučovať a za takú ich prácu 15.000 D ročne pláce poberať...*² Hoci sa v uvedenom citáte spomína ochota učiteľov-kantorov spev cirkevný intenzívnejšie učiť, to ešte neznamená, že sa to týka organizovania cirkevného spevokolu. Učiť cirkevný spev znamenalo nacvičovať dospelých členov zboru jednotlivým nápevom piesní z Tranovského spevníka, vychovať niekoľkých *predspevákov*, ktorí by samostatne začínali piesne pred službami Božími v kostole bez organového sprievodu a na pohreboch. Nakoľko sa práca učiteľov týkala aj vyučovania náboženstva v škole, pričom spev bol súčasťou výučby, znamenalo to učiť žiakov aj náboženské piesne a pripravovať ich na konfirmáciu. A v neprospech organizovaného cirkevného spevokolu a jeho sústavnej práce hovorí aj skutočnosť, že sa často stávali nedorozumenia v súvislosti s platom učiteľov za kantorské služby poskytované cirkevným zborom. Takmer pravidelne, z roka na rok, sa na zborovom konvente otvárala otázka odmeny učiteľov za kantorské služby v kostole, na pohreboch a za výučbu náboženstva v škole. Pre časté nedorozumenia súvisiace s odmenou učiteľov-kantorov v dvadsiatych a tridsiatych rokoch 20. storočia cirkevný zbor volil samostatných kantorov³. Žiaľ,

1 Od 1. decembra 1919. roku učitelia dostávali platy od štátu. Majetok cirkvi, vrátane budov škôl a učiteľských bytov, zostal vo vlastníctve pivnického cirkevného zboru. Cirkev dodatočne platila učiteľov-kantorov za kantorské služby, ktoré jej poskytovali na základe dohody a práve to vyvolávalo rozličné nedorozumenia medzi učiteľmi a cirkevným zborom.

2 Zborová kronika, záznam zo zasadnutia zborového presbyterstva 13. decembra 1926.

3 Ešte v roku 1925 cirkevný zbor povolal Jána Čuhu za zborového kantora, v roku 1934 Jána Cigánika a iných.

za daných okolností je ťažké predstaviť si kvalitný spev cirkevného spevokolu, schopného vystupovať na výročitých slávnostiach počas hlavných služieb Božích alebo navštevovať okolité evanjelické cirkevné zbory.

Nástupom na miesto zborového farára Gustáva V. Babylona v roku 1939 sa s novým prístupom a spôsobom práce rozprúdil aj čulejší duchovný život. Farár Babylon zozbieral okolo seba a organizoval pokonfirmačnú mládež, ktorá mala svoje prvé významnejšie vystúpenie na Vianoce v roku 1939⁴. Čoskoro však nastúpili ťažké vojnové časy. Na organizovanie cirkevného spevokolu už neexistovali zdravé podmienky, nakoľko narukovali aj niektorí učitelia-kantori. Po vojne a po nastolení nových pomerov v štáte, 22. januára 1946 cirkev v Pivnici zostala bez poľnohospodárskej pôdy, ktorú dovtedy používal cirkevný zbor a učitelia. V agrárnej reforme jej bolo odňatých 47 katastrálnych jutár obrábateľnej pôdy, z toho 26 jutár používal cirkevný zbor a 21 jutár učiteľia⁵.

Počiatky organizovaného cirkevného spevokolu sú po prvýkrát jasne zaznamenané v zborovej kronike zo konventu v roku 1951. *Pán farár pritúlil k cirkvi bývalých členov rozpusteného Spolku Modrého kríža, ktorí sú i beztak údami našej cirkvi. A tak máme vedľa nášho I. peveckého zboru ešte i II. pevecký zbor.* V uvedenom zázname chýba ale zmienka o založení I. peveckého zboru. Chýbajúce informácie v zborovej kronike doplníme spomienkami terajšieho kantora Daniela Papa a bývalých členov cirkevného spevokolu.⁶

Začiatky práce zmiešaného cirkevného spevokolu zaznamenávame na jar 1949. roku. Dôvod na jeho založenie bol nasledovný: *na jednom pohrebe cirkevníkom sa zapáčil štvorhlasný spev Modrokrižanov. Žiadali si u pána farára Gustáva V. Babylona tiež také cvičenie, ktoré im bolo aj splnené.*⁷ Pán farár Babylon povolal tých, čo sa cítia byť spevákmi, aby sa zúčastnili nácviku piesní vo farskej budove. Začali ako zmiešaný spevokol, spievali piesne z Tranoscia a prídavku. Schádzali sa v utorok večer a už toho istého roku na Vianoce spievali dve piesne. Idúci rok už spievali na všetkých slávnostiach a neskôr aj na nešpore. Bol to mohutný, dobre nacvičený 40-členný spevokol. Svoje miesto mal na pravej strane pavlače (chóru).⁸

4 Zborová kronika, zápisnica zo zborového konventu, dňa 6. januára 1940. roku „Pán farár referoval o vykonanej vianočnej nádielke, ktorá sa veľmi pekne a dojímave vydarla. Pri tej príležitosti vystúpil po prvýkrát so svojím spevom i novozaložený cirkevný spevokol našej mládeže.“

5 Všetci učitelia, bez ohľadu na to, či pracovali pri cirkvi aj ako kantori za odmenu, používali poľnohospodársku pôdu vo vlastníctve pivnického cirkevného zboru.

6 Zborová kronika, zápisnica zo zborového konventu, dňa 8. januára 1951. roku.

7 Daniel Pap ml. narodený 23. septembra 1938. roku v Pivnici, terajší kantor v cirkevnom zbore. Bývalí členovia cirkevného spevokolu, ktorí nám spomienkami dotvorili obraz o začiatkoch a činnosti cirkevného spevokolu, sú Ana Macková, r. Sécová a Michal Brňa (obidvaja narodení v 1920. roku).

8 Spomienky Daniela Papa ml., terajšieho kantora v cirkevnom zbore.

Po zakázaní činnosti spolku Modrý kríž štátnymi orgánmi, jeho rozpustení a konfiškovaní majetku, modlitebne, stalo sa to, čo je zaznamenané aj v zborovej kronike: *...Pán farár pritúľil k cirkvi bývalých členov rozpusteného Spolku Modrého kríža.*⁹ Spolok Modrý kríž, pôvodne založený pre boj proti alkoholizmu, skončil tak svoju činnosť v roku 1950, a väčšina jeho členov sa vrátila do cirkevného zboru evanjelickej a. v. cirkvi v Pivnici. Spolu s členstvom pristúpil k cirkvi aj štvorhlasný spevokol Modrého kríža, ktorý spieval piesne zo spevníka Piesne sionské a svoje miesto mal na ľavej strane pavlače (chóru).

ZJEDNOTENÝ CIRKEVNÝ SPEVOKOL EVANJELICKEJ CIRKVI V PIVNICI V ROKU 1960

Spevokol Modrého kríža počítal 20 členov. Viedol ho Daniel Pap st. (nar. 1910. roku), otec Daniela Papa ml., terajšieho kantora (pozn. autora). O desať rokov neskôr, 1960. roku, keď z obidvoch spevokolov začali odchádzať jeho starší členovia, spevokoly sa spojili a tak vznikol zjednotený silný spevokol (obr. 62). Odvtedy s ním pracoval Daniel Pap st. Medzičasom navštívili všetky zbory SEAVC, viackrát aj bez farára.

Obrázok 62. Zjednotený cirkevný spevokol evanjelickej cirkvi z Pivnice v roku 1960

9 Zborová kronika, zápisnica zo zborového konventu, dňa 8. januára 1951. roku. Táto správa pokračuje: „V súvisе со svojoju správou p. farár predložil konventu na schválenie nasledovné uzavretia: bývalých členov rozpusteného Spolku Modrého kríža, ako svojich údov, cirkev priviňa do svojho lona a umožňuje im nacvičovanie štvorhlasného spevu ako svojho II. zboru, a vystupovanie v rámci chrámových služieb Božích a biblických hodín pod úpravou p. farára, v nádeji vzdelania cirkve Kristovej a šírenia kráľovstva Božieho.“

Zjednotený prvý a druhý spevokol spieval piesne na pohreboch a pri sobášoch najčastejšie keď šlo o jeho členov. Zúčastnil sa na prvom i na druhom stretnutí cirkevných spevokolov. V roku 1987 zase prichádza k úpadku počtu aktívnych členov spevokolu pre vysoký vek a zdravotné ťažkosti jednotlivcov. A postupne prišiel čas i na zmenu jeho vedenia.

Po návrate zo zahraničia kantora Daniela Papa v roku 1987 a na naliehanie bývalých členov evanjelickej mládeže, ktorí si žiadali *podmladiť* ochrnutý starý spevokol, vznikol nový jednotný cirkevný spevokol. Príchodom Daniela Papa ml. na miesto zborového kurátora a vedúceho spevokolu, prihlásilo sa 20 až 30 mladších členov, čím opäť vznikol asi 40-členný spevokol. Tento štvorhlasný spevokol spieval piesne zo spevníka *Piesne sionské* a Partitúry Zborové spevy z Tranoscia.

ZJEDNOTENÝ CIRKEVNÝ SPEVOKOL EVANJELICKEJ CIRKVI Z PIVNICE V ROKU 1987

Speváci dostávali rozmnožené znotované piesne, ktorými si pomáhali pri speve. Stretávali sa a nacvičovali každý utorok a štvrtok. Bolo treba súrne sa pripraviť na blížiacu sa Vianoce 1988. roku A predtým sa ešte očakávala i návšteva gen. biskupa Jána Michalka (obr. 63). V jednu predvečernú augustovú nedeľu tento nový spevokol zaspieval dve piesne: *Boh náš je láska* a *Tak vezmi ruky moje sám*.

Obrázok 63. Zjednotený cirkevný spevokol evanjelickej cirkvi
z Pivnice v roku 1987

Na Vianoce 1988 zaspieval tento spevokol po dve piesne počas dvoch dní vianočných slávností, spieval aj na Nový rok, na sviatok Zjavenia Krista Pána

(Tri krále), počas veľkonočných sviatkov a vo sviatok Zoslania Ducha Svätého. Spievali i na pohreboch, pri sobášoch a keď ich o to ľudia požiadali. V roku 1990 starší spevokol úplne zanikol. Svoj záverečný výstup mal na pohrebe svojho zakladateľa, farára G. V. Babylona.

Cirkevný spevokol pod vedením kantora Daniela Papa a zborového farára Martina Slamaja navštívil mnoho cirkevných zborov Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi. Svoju húževnatú prácu korunoval nahrávkou dvadsiatich piesní pre potreby Novosadského rozhlasu v roku 1995. Za nahrávku žalmu 146. zvukár Ján Šaš zo Starej Pazovy získal aj odmenu. Z tých piesní vydali i audiokazetu s 15 piesňami. V roku 1998 spevokol bol na zájazde v Českom Těšíne a Oldřichoviciach. V roku 2009 vydal cédečko s 20 piesňami. Tiež sa pousilovali zozbierať fotografie oboch spevokolov a oslávili aj 60. výročie založenia prvého zmiešaného cirkevného spevokolu. Počas svojho pôsobenia vydali dve cédečky, na každom je naspievaných 15 piesní. Zúčastnili sa aj stretnutí cirkevných spevokolov v Starej Pazove, Kovačici, Padine, Pivnici a Hložanoch. Postupne znovu prišli vysoké roky a zdravotné ťažkosti a tak toho času tu pôsobí už len ženský dvojhlasný spevokol.

O najnovšom zjednotenom spevokole, ktorého členstvo tvoria členky cirkevného spevokolu, členky komorného zboru *Nádeje* a desiatí muži spievajúci tretí a štvrtý hlas, podrobnejšie sa píše v článkoch Evanjelického hlásnika.¹⁰

Obrázok 64. Spojený spevokol z Pivnice v Podlužanoch na službách Božích (jún 2013)

10 Pozri článok v Evanjelickom hlásniku pod názvom Veľkonočný koncert v Pivnici, EH, Máj 2013, s. 57. a článok Návšteva cirkevným zborom Považského seniorátu, EH Júl-August 2013, s. 98 – 99.

Terajší spojený pivnický spevokol počíta 46 členov, vedie ho prof. Anna Stojneová. Začiatky tohto spevokolu datujú od januára 2013, jeho formovanie podnietila pripravovaná návšteva Spojeného spevokolu ECAV z Podlužian a Kukovej (obr. 64).

Doteraz sme vystupovali na Svetovom dni modlitieb začiatkom marca v modlitebni Evanjelickej metodistickej cirkvi, v rámci spoločného koncertu s komorným zborom Zvony zo Selenče na I. slávnosť veľkonočnú, mali sme samostatný koncert v deň I. slávnosti svätodušnej, niekoľko koncertov v zboroch ECAV na Slovensku a zúčastnili sme sa i na prehliadke cirkevných spevokolov Považského seniorátu v Lubine 2. júna 2013 (obr. 65).

Obrázok 65. Spojený pivnický spevokol a Komorný zbor Zvony z Pivnice (Veľká noc 2013)

Anna Valentová

EVANJELICKÝ CIRKEVNÝ SPEVOKOL V SELENČI

Spevokol ako organizované cirkevné teleso, ktoré sa venuje spevu duchovných piesní pre svoje vlastné vzdelanie a pre potreby cirkevného zboru v Selenči, má pomerne dlhú tradíciu. Je známe, že evanjelická a. v. cirkev má dlhú tradíciu spevu nábožných piesní na službách Božích a práve z tej potreby si aj v zbore utvorili zborový spevokol (obr. 66).

Obrázok 66. Selenčský spevokol v roku 1958

Začiatky nacvičovania spevu nábožných piesní sú relatívnu vecou. Je známe, že sa cirkevný spev pestoval tak v zbore, ako aj v evanjelickej rodine. Každému zboru záležalo na speve duchovných piesní a tak tomu bolo aj v Selenči. Spevokol ako samostatné teleso sa spomína v správe zborového farára Michala Sľúku, uverejnenej v ročenke z roku 1959 v súvislosti s prácou ženského krúžku v Selenči. Píše sa v nej takto: *„Vtedy sa deväť žien večerami schádzali spolu aj s kantorom do Častvanovho domu ku cvičeniu cirkevného spevu.“* Tak tomu bolo do roku 1924. Ďalej môžeme v tejto správe prečítať: *„Keď počet návštevníkov ešte väčšmi vzrástol, prišlo k rozdeleniu na dve skupiny: staršie ženy pokračovali v pôvodnom programe a mladšie spolu s mužmi utvorili cirkevný spevokol (bolo to asi v roku 1934). No za rok založenia spevokolu v Selenči by sa mohol považovať aj ten 1924., lebo úmyslom stretávania sa žien bolo nacvičovanie spevu a bol tam aj kantor ako odborník na takú prácu. A až v roku 1958 sa na iniciatívu cirkevnej vrchnosti stretli predstavitelky krúžkov*

žien, kedy bola určená aj náplň ich činnosti, čo znamená, že je cirkvou prijatá a požehnaná. Dovtedy to bolo viac záležitosťou samých zborov.

Práca so spevokolom patrila kantorom. Čiže ak kantor bol pripravený na túto prácu a s vôľou ju vykonával, spev v zbore bol na úrovni. Z ústneho podania, ale i z písomných správ, ktoré nachádzame v zápisniciach cirkevného zboru, vidno, že o spev v selenčskom cirkevnom zbore bol veľký záujem. Zvlášť v zmluvách s kantormi sa zdôrazňuje, že jedna z podmienok prijatia do služby bola práve práca so spevokolom. Na samom začiatku sa cvičenia konali v súkromnom dome u Mučajovcov. Neskôršie v *Luterovom dome*, vlastnil ho cirkevný zbor a používal na svoju činnosť, pri takzvanej Dobríkovej škole (cirkevnej škole). V *Luterovom dome* bolo stále rušno. Tam sa pod vedením kantorov nacvičovali piesne, muži a ženy sa v ňom stretávali aj viackrát v týždni a také stretnutia sa potom využívali nielen na nácvik spevu, ale aj na všelijaké prednášky. Aj z rozprávania starších vieme, že sa ešte pred druhou svetovou vojnou tam stretávali muži a učili sa spievať nábožné piesne. Starší členovia zboru spomínali, že kantori tam nacvičovali dva spevokoly. Zmiešaný a mužský. Mužský spevokol záväzne spieval na veži, keď sa oslavoval príchod nového roka, o polnoci. Ich polnočný spev na uvítanie nového roka počúvala celá dedina. Spevokol mal aj do 50 členov. Jeho činnosť zanikla v posledných rokoch minulého storočia. Zmiešaný spevokol je však činný až do dnešných dní.

So spevokolom učiteľia-kantori pracovali dovtedy, kým im to štátne orgány nezakázali. Jedným z takých kantorov, na ktorého si Selenčania radi spomínajú, bol Juraj Miškovic. Pôsobil v rokoch 1931 – 1947. Keď mu štátnou mocou bolo zakázané, aby v zbore pôsobil ako kantor-učiteľ, zbor si na jeho miesto zvolil Štefana Turčana (1947 – 1967) a Pavla Surového (pôsobil dva roky samostatne). Obaja boli činní aj pri nacvičovaní spevokolu. Na ich prácu si ľudia doteraz spomínajú. Spevokol vystupoval v kostole pod ich vedením vždy, keď na to bola nejaká príležitosť. Spieval na priestore osobitne vyhradenom na ten účel, volali sme ho chórus. Teda nie tak, ako je to dnes praxou, pred oltárom, ale z chóru. Ženský spevokol mal vo zvyku spievať aj pri úmrtí členov zboru, na takzvanom modlení v pitvore a pred samým pohrebom, pred vynesení truhly na dvor. Táto prax sa dodnes zachovala, ibaže sa to teraz stáva v Dome smútku. Ženy sa na tento spev osobitne pripravovali a dodnes dbajú na to, aby piesne, ktoré budú spievať, určitým spôsobom, pravdaže symbolicky, hovorili o živote nebohého. Nespievať na pohrebe znamená uraziť rodinu zosnulého.

Po Turačanovi a Surovom ako kantor v zbore pôsobil, teda pracoval aj so spevokolom, Ján Sklabinský zo Silbaša. Pod jeho vedením spevokol navštívil viacero našich cirkevných zborov, kde ako hosťujúci spevokol spieval na službách Božích. Za jeho účinkovania sa spevokol zúčastnil aj celocirkevnej prehliadky

spevokolov v Kovačici. V tom období sa ešte spievalo na chóre.

Po svojom príchode do zboru (1985. roku) o spevokol sa kratší čas zaujímal aj zborový farár Vladimír Valent.

Po ňom prácu so spevokolom opäť prebral kantor Ján Sklabinský zo Silbaša. Po viacročnej prestávke bol znovu zvolený aj za zborového kantora a pričínal sa o to, aby pri zbore bol aktívny aj spevokol (obr. 67).

Obrázok 67. Spevokol pod vedením Anny Valentovej

V rokoch 1992 až 2000 so spevokolom pracovala (okrem v roku 1997) Anna Valentová, manželka zborového farára. Nacvičovala zmiešaný spevokol, ktorý mal zhruba 35 členov. Pod jej vedením zbor nacvičoval piesne v dvoj-, troj- a štvorhlase. Pod jej vedením spevokol absolvoval viacero návštev cirkevných zborov. Jeho vystúpenia boli doma pravidelné, spievalo sa na sviatky a na príležitostných slávnostiach. Za jej pôsobenia sa spevokol 1998. roku zúčastnil celocirkevnej prehliadky spevokolov v Padine.

Od roku 2000 je v zbore kantorom Mr. Juraj Súdi. Aktívne pracuje so spevokolom, spieva sa viachlasne. V tomto období spevokol začal cestovať aj do zahraničia, najmä na Slovensko. Navštívil zbory v Senici, Klenovci, Vyšnom Žipove, Budimíre, Galante, Návsí v Českej republike, a bol i v Slovinsku na návšteve viacerých zborov. Za jeho vedenia spevokol naspieval CD s 12 piesňami. Pod jednu z piesní sa ako autor podpísal aj sám kantor.

Spevokol sa v tomto období zúčastnil prehliadky spevokolov v Kovačici 2002 (celocirkevnej), ako i v Pivnici v 2007. roku a v Petrovci 2013. (celocirkevnej), v Hložanoch (seniorálnej) 2012. roku (obr. 68).

Spevokol sa aktívne zúčastňuje aj pri cirkevných sobášoch, keď priliehavými pesničkami umocňuje všetko to pekné, čo sa v živote mladomanželov práve odohráva.

Obrázok 68. Vystúpenie spevokolu pri príležitosti osláv 250 rokov od príchodu Slovákov do Selenče

Po boku kantora Juraja Súdiho ako výpomoc pôsobí aj Anna Margaréta Valentová.

V posledných rokoch selenčský zborový spevokol pôsobí pod menom Ozvena. Jeho administratívnym predsedom sa stal Juraj Javorník, toho času zborový dozorca.

Záverom môžeme povedať, že spevokol v Selenči vždy bol a je významnou zložkou v duchovnom živote tohto prostredia. To nie je iba spevacke teleso, v mnohom je i buditeľom a nositeľom duchovného života a môžeme tvrdiť – jedným zo stĺpov cirkevného života tohto zboru.

Ľudmila Berediová-Stupavská

SPEVOKOL SLOVENSKEHO EVANJELICKÉHO CIRKEVNÉHO ZBORU V KYSÁČI

Spievajte Hospodinu novú pieseň,
Jeho chválospev v zbere zbožných.
Žalm 149,1

Nábožná pieseň či modlitba bola a je každodennou potrebou veriaceho človeka. I žalmista v žalme 104,33 vyznáva: *Spievať chcem Hospodinu, dokiaľ žijem, hrať svojmu Bohu, dokiaľ tu budem.*

V ročenkách Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi sa dozvedáme, že spevokoly v našich cirkevných zboroch boli dlhšiu dobu zriedkavosťou v porovnaní s dnešnou dobou, keď sa stali neodmysliteľnou súčasťou cirkevného života.

Pri pátraní po začiatkoch cirkevného spevokolu v Kysáči, siahla som po knihe, ktorú zostavil ev. biskup Adam Vereš – *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a. v. v Kráľovstve juhoslovanskom v slove a obrazoch* (1930), kde vo svojom príspevku vtedajší kysáčsky kňaz Pavel Turčan na s. 40 píše, že *osnoval sdruženie evanj. mládeže a cirkevný spevokol*. Spevokoly v evanjelických cirkevných zboroch boli medziiným jednou z aktivít členiek oltárnych krúžkov žien. Máloktorý zbor mal mužský spevokol, ak aj, tak hodne neskôr ako ženský. Oltárny krúžok evanjelických žien v Kysáči bol založený v roku 1931 a bol činný po rok 1949. Obnovený bol 5. apríla 1959. Z tohto údaja vyplýva, že spevokol v Kysáči existoval predtým ako bol založený oltárny krúžok. Viedla ho údajne Zuzana Turčanová, manželka miestneho kňaza, ktorá po dlhú dobu zastávala aj funkciu predsedníčky Oltárneho krúžku ev. žien v Kysáči. Že to bol dievčenský spevokol, svedčí údaj z Ročenky V. – 1961, kde vo svojej správe zo zboru farár-senior Pavel Turčan píše: *Na Vianoce krásne spieval dievčenský spevokol pod vedením pani farárky...*

Nástupom mladého farára Andreja Berediho za kysáčskeho kňaza (1962) aktivita pokračuje v ženskom nábožnom krúžku pod vedením Zuzany Turčanovej, ktorá spevokol nacvičuje už štvorhlasne (obr. 69).

Avšak zo správy krajového seniora Gustáva Babylona o vnútorno-misijnej činnosti pre Báčku na roky 1963 a 1964 sa dozvedáme, že cirkevných spevokolov je aj ďalej málo, lebo neexistujú odborní pracovníci – nacvičovatelia. Podotkol tiež, že by to nemusel byť hneď štvorhlasný spevokol, stačil by aj dvojhlasný,

alebo aj jednohlasný, aby sa tak s ochotou oživil duchovný život v zbore. Spevokol spieval pri rôznych príležitostiach – na Vianoce, Veľkú noc, na misijných slávnostiach, pri príležitosti Svetového dňa modlitieb žien, zborových návštev a iných cirkevných sviatkov a na stretnutiach cirkevných spevokolov, kde bol často ocenený ako najlepší...

Obrázok 69. Kysáček, nedeľa po Vianociach, 1962

Obrázok 70. Kysáček, nedeľa po Vianociach, 1980

Dievčenský cirkevný spevokol existoval aj v Kovačici a tak si tieto dva spevokoly v r. 1967 vymenili návštevy. Najprv kovačické dievčatá pod vedením svojho zbormajstra Jána Bartoša navštívili Kysáč počas veľkonočných sviatkov a kysácke dievčatá návštevu opätovali na Turíce, pod vedením zbormajstra Jaroslava Miháľa (obr. 70). Vystúpili aj v susednej Padine.

Peknú a bohatú činnosť v Kysáči vyvinul ženský spevokol pod vedením kantorky Anny Verešovej, za kantorku bola zvolená v roku 1975, po odchode kantora Jaroslava Miháľa za predčitateľa do Jánošíka. Po matkinej smrti Verešová odchádza z Kysáča k svojim deťom do Starej Pazovy.

V roku 1980, presnejšie 1. marca, bola obnovená práca spevokolu. Prvýkrát vystúpili vo Veľkonočnú nedeľu. Vedúcim je znova Jaroslav Mihál, kantor, a v súbore je 28 mladších žien, vo veku 30 – 40 rokov. Pracujú veľmi seriózne. K nadvicovaniu sa schádzajú dvakrát v týždni. Vo svojich spomienkach Mária Kyseľová prezrádza, že kantor bol veľmi prísny, stále ich napomínal v snahe skvalitniť prednes zborového spevu a čím lepšie ho vycibriť. Mnohým starším sa to vraj nepáčilo a odišli zo spevokolu. No tak ako sa mihnali roky, aj spevokol opúšťali staršie cirkevníčky (niektoré z nich z Božej milosti žijú a zotrvávajú dodnes) a doň sa zapájali mladšie členky. V roku 2010, keď si pripomínal 30 rokov obnovennej činnosti, spevokol bol takmer 50-členný. Keď v roku 1983 bábškeho seniora a kysáckeho kňaza Andreja Berediho zvolili za biskupa Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Juhoslávii, v práci pokračoval novozvolený kňaz Ján Valent a v roku 1988 založil v Kysáči aj mužský spevokol, ktorému sa celý venoval, pokým ženský spevokol, ktorý pre podlomené zdravie a nevládu kantora J. Miháľa nepracuje na plné obrátky, nenachádza priazeň u svojho miestneho farára. Nevzdávajúc sa však svojej cirkvi a viery vo Všemohúceho, pokračuje v nábožnom speve pod taktovkou Ľudmily Berediovej-Stupavskej, s ktorou potom vystupuje aj vo vianočnom vysielaní televízneho magazínu Dotyky.

V roku 1995, pri príležitosti 15. výročia svojho založenia, členky ženského spevokolu si dali urobiť tabló, ktoré aj im, aj ich potomkom bude pripomínať činnosť tohto spevokolu a slúžiť ako pietna spomienka na zosnulého kantora Jaroslava Miháľa, ktorý v cirkevnom zbore a spevokole zanechal stopy hodné uznania. Toto výročie prebiehalo v súlade s piesňou:

*Pomáhal nám Hospodin,
pomáhal nám verne,
lásky Jeho poklady
drahé, neprieberné;
A tejto Jeho milosti*

*nieto konca kraja,
vše zas dúhou pokoja
tú zem s nebom spája.*

*Pomáhal nám Hospodin,
i pomáhať bude,
i v tej krivde na zemi,
i na večnom súde.
Slabí sme my, ach, slabí,
ale v pravde sila,
a tá pravda prebožia
vše zas zvíťazila!*

Po príchode kňazov Ondreja a Dariny Marčokovcov do Kysáča, činnosť zboru sa zotavuje. Farárka Darina Marčoková sa stala kantorkou, preberá na seba aj povinnosti okolo spevokolu a všetci spolu usilovne pracujú.

V tejto chvíli je spevokol zmiešaný, má viac ako 40 členov, dodnes nacvičil na desiatky pesničiek a nahral 5 CD, spolu s mládežou a Nedelnou besiedkou. Vystupuje pri rôznych príležitostiach doma, ale i v zahraničí, najmä na Slovensku (obr. 71).

Obrázok 71. Na chóre s kantorom Jaroslavom Mihál'om, 80-te roky 20. storočia

Kysáčsky spevokol dodnes spieva aj pri sobášoch, ale aj na pohreboch. Spieva na oslavu Božiu a preto prosíme Pána, aby uznal ich prácu.

Slovo Kristovo nech prebýva vo vás bohate;
vo všetkej múdrosti učte a napomínajte sa žalmami,
hymnami, duchovnými piesňami
a vďačne spievajte v srdciach Bohu.
Kol 3,16

Ľudmila Berediová-Stupavská **VOKÁLNO-INŠTRUMENTÁLNE TELESO VOX HUMANA**

Z idey usporadúvať vianočné koncerty a tak piesňou oslovovať ľudí sa v Novom Sade na sklonku roka 1991 zrodila vokálno-organová skupina Vox humana. To traja mladí ľudia sa rozhodli takýmto spôsobom rozdávať posolstvo mieru v krajine, ktorá akurát vykročila na cestu, akú si väčšina jej obyvateľstva nepriala, v ústrety vojny. Začali skromne vianočnými koncertmi pod názvom *Nesiem vám noviny*, potom nasledovali veľkonočné koncerty *Raduj sa a plesaj*, hostovania takmer v každej slovenskej vojvodinskej osade, zúčastnili sa aj mnohých humanitárnych koncertov, nespočetnekrát spievali na ekumenických modlitbách za mier a vystupovali aj na mnohých kultúrnych podujatiach doma, i v zahraničí. Kto sú tí mladí ľudia? Kolegovia z Hudobnej akadémie: Jarmila Juricová a Juraj Súdi, i autorka tohto textu. O tom, ako poriadne nás to pochytilo, svedčí skutočnosť, že nám na perfektné zohranie stačili iba dva týždne. Onedlho, pri premiérnom vysielaní našich nahrávok v Novosadskom rozhlase, sa Kvetoslava Benková na našu skupinu takto pozerala: *Keď zaznie organ, hneď sa mi v mysli vynorí obdobie vrcholnej cirkevnej hudobnej tvorby – Bachova hudba. Je mi taká blízka, ale bližšia a milšia mi je spolupráca s ľuďmi, ktorí ma na živý koncert do kostola prilákali. Urobili hudobný pokus, rozluskol sa tvrdý oriešok a z orieška, ako v pohádke, na dlani teplej a srdečnej vyrástla pieseň...*

O krátky čas po našom formovaní nám svoje manažérske schopnosti ponúkol Ján Dorča Jovi, ktorý sa ako vtedajší horlivec MSJ ihneď začal zasadzovať o to, aby práve matica vydala audiokazetu pod názvom *Raduj sa a plesaj*. Stalo sa. Prezentácia bola 24. apríla 1992 v Slávnostnej sieni Gymnázia Jána Kollára v Petrovci. A potom sa to poriadne roztočilo. Dostali sme pozvanie na V. svetový festival slovenskej mládeže v Martine (júl 1992). Vox humana už vtedy bola ukrátená o

jedného člena, lebo sa Juraj Súdi medzičasom oženil. V Martine sme koncertovali i v evanjelickom, i v katolíckom kostole. Aj na Slovensku sme zneli novo, pretože tam boli zvyknutí na náš krajský ľudový spev a folklór, koncert vážnej a nábožnej hudby ich prekvapil. A už 26. júla 1992 sme sa ocitli v rumunskom Nadlaku na pozvanie tamojšieho kňaza Dušana Sajáka.

Niekoľko rokov zaradom sme koncertovali v rámci slávnostných bohoslužieb na Slovenských národných slávnostiach, počnúc s obnovenými SNS 9. augusta 1992. A v spomienkach mám zachované aj posledné dni roka 1992, keď sme na Mikuláša koncertovali v Acsi pri Budapešti.

Koncertovali sme na slávnostných bohoslužbách pri otvorení Matičných dní v Komárne v roku 1993 a v organizácii Ústavu pre zahraničných Slovákov sme vystúpili aj v mestečku Svätý Peter a v Dulovciach, boli sme aj na III. dňoch kolied kresťanov Slovenska, keď sme sa denne presúvali z mestečka do mestečka a v snehu po kolená koledovali na námestiach pod jedličkami... Piesňou *Bože, Otče národov* sme otvárali folklórny festival v Detve, ale na nás čakala aj Hnúšťa, Liptovský Hrádok, Ľupča, Zvolen, Východná... Spoznali sme sa s mnohými ľuďmi a významnými osobnosťami.

Pretože Ján Dorča úprimne venoval nášmu Vox humana veľký kus seba, dovoľujem si spolu s in memoriam, zaradiť sem aj jeho text o nás uverejnený v Ročenke Sloven. ev. a. v. cirkvi v SR Juhoslávii XXXVI. – 1992:

Pred Vianocami v roku 1991 nečakane, tíško, ale veľmi premyslene a zodpovedne pred cirkevnú verejnosť (ale aj inde) vystúpili traja mladí umelci: Ľudmila Berediová (soprán), profesorka slovenského jazyka a literatúry, Juraj Súdi (tenor), študent všeobecnej hudobnej pedagogie a Jarmila Juricová, študentka všeobecnej hudobnej pedagogie a organu na Hudobnej akadémii v Novom Sade. Ich vzťah k hudbe (predovšetkým duchovnej) je vrúcnejší a milší, ale veľmi vážny. Pred verejnosťou sa zjavili akoby sa vybrali proti prúdu rieky, až do blízkosti jej prameňov. V tomto prípade nie fyzicky, ale duchovne. Ich poslaním pri roznášaní evanjelia po slovenských kostoloch u nás a v zahraničí (ČSFR a Rumunsko) bolo ponúknuť ľuďom dobrej vôle pokoj a lásku prostredníctvom hudby a piesne. Na taký spôsob podávania evanjelia príslušníci evanjelickej cirkvi neboli zvyknutí. Po vypočutí koncertov boli skôr prekvapení, ale aj ohromení ich profesionálnym prístupom k robote. Aj napriek tomu, že v niektorých prípadoch mnohí boli prekvapení (najmä starší, ktorí ináč tvoria väčšiu časť členstva ev. cirkvi) novým spôsobom náboru členstva do cirkvi, ich piesne nezostali v chrámoch, ale vynášali sa von, kde potom v ústach veriacich odzváňali dlhší čas.

Mgr. Jasmina Kotasová-Medveďová

SPEV A CIRKEVNÝ SPEVOKOL V SILBAŠI

Spevokol Slovenského evanjelického cirkevného zboru v Silbaši bol založený v roku 1933 Jánom Šomodim, ktorý bol zároveň jeho vedúcim. Bol to zbor mužsko-ženský, spieval štvorhlasne a počítal do 44 členov. Vystupoval v cirkvi, teda v chráme Božom, ako i mimo neho. Bol činný a svojím spevom zdobil tak pole cirkevné, ako i kultúrne a národné. Repertoár jeho piesní bol rôznorodý, zahŕňal i cirkevné, i ľudové pesničky.

Vystupoval v Silbaši, ale i mimo neho, o čom svedčia spomienky Zuzany Hložanovej, rodenej Šomodiovej, dcéry prvého vedúceho spevokolu, ktorá zdôrazňuje, že spevokol vystupoval aj v Sombore na prehliadke spevokolov, kde dávneho roku 1936 získal prvé miesto. Z tohto vystúpenia sa zachovala aj fotografia, Ján Šomodi stojí v strede. Bol to človek, ktorý horlivo a obetavo slúžil svojej dedine. Súčasne s prácou v zbore pracoval okrem iného aj so srbským mužským spevokolom (obr. 73).

Obrázok 73. Zmiešaný mužsko-ženský spevácky zbor zo Silbaša, r. 1936.
V druhom rade zhora v strede stojí jeho zakladateľ a vedúci Ján Šomodi

Zuzana Hložanová si spomína aj na to, keď ako malé dievča chodila so svojím otcom spievať a nacvičovať spev všade tam, kde bolo potrebné.

V Národnom kalendári na rok 1933 sa o pôsobení tohto spevokolu uvádza:

„Na Veľkonočný pondelok hrali ochotníci Slov. čít. spolku velehru ‚Starý zaľúbenec‘, zmiešaný sbor spieval slovenské piesne, ktoré nacvičil Ján Šomodi, za nového farára bol zvolený Pavel Strehársky zo Selenče. 29. mája bola vnútorno-misijná slávnosť báčskeho seniorátu.“ (Národný kalendár, r. 1933, s. 174 až 175)

A v Národnom kalendári na rok 1936 sú zapísané tieto udalosti zo Silbaša:

„31. januára zasvätila cirkev a obec výročie smrti Michala Šustera, farára. Pri hrobe spieval miestny spevokol, dp, biskup Samuel Štarke povedal príležitostnú reč.“ (Národný kalendár, r. 1936, s. 187).

Z uvedeného vyplýva, že silbašský spevokol svojím spevom skutočne pôsobil v rôznych oblastiach života a bol prítomný nielen pri radostných, ale aj pri vážnych a smutných udalostiach, ktoré človeka tiež občas navštívia (obr. 74).

Obrázok 74. Spevokol Slovenského čítacieho spolku v Silbaši, rok 1936

Zuzana Hložanová si ešte spomína, že tento spevokol sa každoročne zúčastňoval i na Slovenských národných slávnostiach v Petrovci, kde neraz i vystupoval. Bolo to najmä v 40. a 50. rokoch 20. storočia.

Silbašská mládež mávala svoje spevácke stretnutia v cirkevnom dome. Dom bol v tých časoch vlastníctvom cirkvi. Neskôr bol predaný, no dodnes stojí na ulici Bratov Novakovcov.

Spevokol postupne prestal pôsobiť a jedným z dôvodov bol aj zákaz verejného vystupovania a vôbec pôsobenia cirkvi v spoločnosti.

Po určitom čase činnosť spevokolu obnovil Daniel Šomodi, nový kantor, ktorého do kantorskej služby zasvätil už spomínaný Ján Šomodi. Na obnovení spevokolu sa pracovalo v rokoch 1960 až 1965.

Kedže členovia spevokolu pilne pracovali, v roku 1977 sa zúčastnili aj na prehliadke spevokolov v Kovačici. Pre tú príležitosť si nacvičili dve piesne – *Chváľte Boha a Otče národov*. Obsadili druhé miesto.

Vystupovali aj v Pivnici na prehliadke spevokolov, spievali pieseň *Nezúfaj, stádečko malé*.

Zo začiatku pôsobili ako ženský cirkevný spevokol, spievali dvojhlasne. Neskoršie sa do spevu zapojili i muži a tak sa spevokol opäť stal zmiešaným, a opäť spieval štvorhlasne.

Cirkevný spevokol obnovil svoju činnosť tretíkrát, keď do služby nastúpil nový kantor Daniel Šomodi ml., syn bývalého kantora Daniela Šomodiho st., ktorý po 44 rokoch kantorskej služby odišiel do dôchodku.

Mladý kantor so spevokolom začal pracovať hneď po svojom príchode na pracovisko.

Teraz zase spievajú iba ženy, spieva sa dvojhlasne. Stretávajú sa pravidelne v stredu večer, a keď treba, tak i častejšie. Učia sa spievať nové piesne, vystupujú príležitostne a to hlavne v dňoch veľkých kresťanských sviatkov, akými sú Vianoce, Veľká noc a Turíce.

Toho času sa spevokol usilovne pripravuje na prehliadku spevokolov, ktorá sa uskutoční 29. septembra 2013 v Petrovci. Zaspieva dve piesne: *Ži krásne v časnom živote a Ó, podťe ku mne všetci*.

Cirkevný spevokol v Silbaši sa trikrát obnovoval, ale vďaka Bohu pretrval dodnes. Svojou činnosťou zdobí tento nevelký, ale bohumilý cirkevný zbor. Nič iné mu teda ani popriať nemôžeme len to, aby sa mu darilo a aby sa vzťahal. A s úprimným srdcom chceme vyznať spolu so žalmistom: *Pevné je moje srdce, Bože, spievať a hrať Ti budem* (Žalm 108, 2). Nech Pán Boh i naďalej žehná to-muto dielu.

Mgr. Ján Vida

EVANJELICKÉ SPEVOKOLY V SRIEMSKOM SENIORÁTE V SÚČASNOSTI

Od príchodu Slovákov na územie Vojvodiny uplynulo vyše 260 rokov. Od tých čias chodníky a kľukaté cestičky slovenského národa poznačili všelijaké udalosti. Ale aj napriek ťažkostiam výrok, že náš národ slovenský je národ spevavý, platí podnes. Môžeme povedať, že azda ani jeden národ nemá také spevné bohatstvo ako my Slováci, zvlášť keď ide o duchovnú pieseň. Zbierky nábožných piesní, v minulosti Tranoscus a dnes Evanjelický spevník, zohrali a zohrávajú významnú úlohu v živote veriaceho človeka.

Spev, modlitba, vy najmilšie srdca môjho radosti, s vami sa k dokonalejšej chcem priblížiť zbožnosti; vieru upevníte, lásku roznetíte, istotou sa nádej stane, že v Kristu spásu získame.

Tieto slová nábožného pevcu najvýstižnejšie hovoria o tom, aký význam má spev v živote každého veriaceho človeka. Veď pieseň je prejavom osobnej viery a vzťahu človeka k Bohu. Veriaci človek – kresťan, je človekom spevu, ktorým vyjadruje všetko, čo cíti a prežíva vo vzťahu k Pánu Bohu.

Nábožný spev odznieva nielen v našich chrámoch počas služieb Božích či doma, dar duchovnej piesne prísne strážia a zachovávajú i cirkevné spevokoly, pôsobiace na pôde našich cirkevných zborov.

V Sriemskom senioráte našej cirkvi máme 7 matkocirkevných a 7 filiálnych zborov. V každom z nich spevu patrí významné miesto. Dvakrát sa modlí ten, kto spieva. Pozrime sa na jednotlivé spevokoly v našom senioráte.

BELEHRAD

V tomto cirkevnom zbore pôsobí zmiešaný cirkevný spevokol nazvaný Vokály, počíta 10 členov. Jeho vedúcim je Svetozar Mostarlic. Skúšky mávajú príležitostne, na ich zozname sú slovenské a srbské nábožné i ľudové piesne. Okrem toho, že svojím spevom okrášľujú služby Božie vo svojom zbore, spievali na koncertoch vo Veľvyslanectve SR a v reformovanom kostole, a vystupujú aj pri rôznych humanitárnych podujatiach.

BINGUL'A

Cirkevný spevokol v tomto cirkevnom zbore bol založený v roku 1958. Viedli ho čo zväčša farári a kantori, pôsobiaci v Binguli. Dnes je pri tomto cirkev-

nom zbore aktívny ženský spevokol pod vedením kantora Jaroslava Petržľana. Má 15 členiek (obr. 75). Stretávajú sa iba príležitostne – zväčša určitý čas pred vystúpením. Svojím spevom prispievajú k skrášleniu služieb Božích v období sviatkov a vystupujú aj na návštevách iných cirkevných zborov. Venujú sa prevažne piesňam náboženským, ale aj ľudovým.

Obrázok 75. Slovenský evanjelický spevokol v Binguli

ERDEVÍK

Spevokol v tomto zbore bol založený v sedemdesiatych rokoch, odkedy nepretržite pôsobí. Predtým zmiešaný, teraz však iba ženský spevokol počítajúci 15 členiek, sa stretáva na skúškach raz týždenne (obr. 76). Vedie ho Lyduška Kolárová, kantorka. Vystupujú pri sviatočných chvíľach v kostole a počas návštev iných cirkevných zborov. Zúčastnili sa aj ekumenického koncertu v Šíde.

SLANKAMENSKÉ VINOHRADY

V tejto malebnej dedinke bol spevokol založený v roku 1997. Pri nacvičovaní nábožných piesní spevokol, totiž jeho 15 aktívnych členiek, sa raz do týždňa stretáva iba v čase od adventu po veľkonočné sviatky (obr. 77). Nácviť spevu má na starosti Anna Dingová, zborová predčitatelka. Spevokol vystupuje v chráme Božom vo sviatky a pri návšteve iných zborov.

STARÁ PAZOVA

Staropazovský cirkevný spevokol Tília zaznamenal 11. výročie svojho pôsobenia. Má 35 členov a je zmiešaný (obr. 78). Jeho vedúcou je Anna

Ďurđevićová, kantorka. Návky mávajú dvakrát do týždňa. Na repertoári nacvičovaných piesní sú prevažne piesne nábožné, ale aj úpravy ľudových, filmových a klasických skladieb. Nacvičené piesne majú nahrané na piatich hudobných nosičoch – cédečkách. Okrem toho že vystupujú v kostole, spievali na programoch kultúrneho rázu, na festivale vojvodinských spevokolov v Rume, potom v Púchove, Banskej Bystrici.

Obrázok 76. Slovenský evanjelický spevokol v Erdevíku

Obrázok 77. Slovenský evanjelický spevokol v Slankamenských Vinohradoch

Obrázok 78. Slovenský evanjelický spevokol v Starej Pazove

ŠÍD

V šídskom cirkevnom zbore pôsobí ženský spevokol, vedie ho kantorka Nataša Kolárová. Počíta do 20 členiek (obr. 79). Piesne, ktoré nacvičili, nahrali na dve cédečká. Spevokol sa stretáva raz týždenne. Vystupuje v chráme a na návštevách, ktoré zbory navzájom a často usporadúvajú. Zúčastňuje sa i zborových koncertov.

Obrázok 79. Slovenský evanjelický spevokol v Šíde

V nemenovaných matkocirkevných a filiálnych cirkevných zboroch organizované spevokoly neexistujú. Je tomu tak preto, že nie sú ľudia, ktorí by sa podobrali okolo tejto záležitosti zhromaždiť väčší počet záujemcov, ale aj preto, že ich zbory sú počtom nevelké.

Keď sa pozrieme na svet vókol nás a na tradíciu duchovnej piesne, pochopíme, že prerástla hranice slovenského evanjelictva. Nábožný spev dlhé roky vychovával vo viere, kultúre a ľudskom spôsobe života aj mnohé generácie iných cirkví a vychováva ich tak dodnes. Vo svojich veršoch podáva pravdy Písma svätého, rovnako pomáha aj keď ide o kultúrnu stránku života alebo keď plní úlohu pestovania nášho slovenského jazyka. Pevne veríme a máme nádej, že aj v budúcnosti duchovná pieseň bude mať mnohonásobnú úlohu v živote nášho ľudu a význam pre všetkých nás.

RESUMÉ

Keď ide o prehľad cirkevných spevokolov v Srieme, na konferencii sa podarilo získať iba stručný popis tých spevokolov, ktoré vyvíjajú svoje aktivity v súčasnosti. Predstavené sú tak spevokoly pôsobiace v Belehrade, Binguli, Erdevíku, Slankamenských Vinohradoch, v Starej Pazove a v Šíde. Aj keď s vedomím, že aj tieto spevokoly prechádzali podobnou rozvojovou dráhou ako v iných slovenských prostrediach, teda že intenzita ich činnosti bola striedavo silná, nepodarilo sa nám získať podrobnejšie údaje o rokoch ich vzniku, ani o ich činnosti. Až na výnimku, akou je Stará Pazova, ktorej historický rozvoj je spracovaný v osobitnom príspevku Kataríny Verešovej. Aj napriek tomu obrazová príloha a stručný popis dokumentujú a odzrkadľujú prácu týchto spevokolov v dnešnej dobe.

REZIME

Tekst o crkvenim horovima u Sremu sadrži osnovne informacije i sažet popis činjenica vezanih za horove, koji razvijaju svoje aktivnosti u današnje vreme. Na ovaj način predstavljeni su horovi iz Beograda, Bingule, Erdevika, Slankamenskih Vinograda, Stare Pazove i Šida. Iako svesni činjenice da su horovi iz ovih sredina imali sličan razvojni put kao i horovi iz drugih slovačkih sredina u Bačkoj i Banatu, kao i da je intenzitet njihovog delovanja bio promenljiv, uglavnom nismo bili u mogućnosti da prikupimo više detalja i istorijskih činjenica o delatnosti ovih horova. Ovakve podatke uspeali smo da pribavimo samo za mesto Stara Pazova, čiji je istorijski razvoj predstavljen u tekstu Katarine Vereš. S druge strane, kratak opis svakog hora kao i fotografija, govore o tome kako ovi horovi deluju danas, i u tom smislu predstavljaju dokument jednog vremena.

Katarína Verešová

CIRKEVNÉ SPEVOKOLY V STAREJ PAZOVE V MINULOSTI A DNES

Skutočnosť, že v roku 1870 Staropazovčania mali spevokol, ktorý dokázal spievať štvorhlasne, navádza bádateľov a hudobných odborníkov na Dolnej zemi skúmať hudobný život ľudí, bývajúcich v minulosti na *južnej hranici* slovenskej kultúry.

Keď evanjelickí Slováci v Selenči začali v roku 1770 organizovane odchádzať do Starej Pazovy, sebou si brali aj Sväté písmo a spevník *Tranoscius*. Na tej dlhej, prašnej ceste vedúcej z Báčky do Sriemu, na pustatinu, do úplného neznáma, no s vierou v Boha v srdci a nádejou, že miesto, na ktoré ich odvedie, budú môcť natrvalo obývať, modlili sa a spievali duchovné piesne. Vedeli, že človek keď spieva, dvakrát sa modlí.

Piesne pre prvé služby Božie, ktoré sa konali 25. júna v roku 1770 pod holým nebom a pozostávali z modlitieb a spevu, a ktoré odbavil farár Samuel Španegel, vybral Štefan Lisý, evanjelický farár, ktorý spolu so slovenskými evanjelickými imigrantmi prišiel sem ako učiteľ, a pravdepodobne aj ako kantor.

Skutočnosť, že prisťahovalci súbežne s výstavbou vlastných domcov stavali aj svoju prvú modlitebnicu, hovorí o ich náboženskom cítení, ale aj o vzťahu k duchovnému spevu. Onedlho začali stavať aj kostol, ktorý bol dokončený v roku 1788. V jeho zadnej časti bol chór. Ináč miesto vyhradené v kostole pre organ a spevákov v Pazove volajú *chvor*.

V tom období v Starej Pazove pôsobil farár Adam Jesenský pôvodom z Turca. Kolískou znamenitej rodiny Jesenskej (Jessenius) je Turčiansky Jasen. Jarmila Jamborová v História rodiny Jesenskovicov od najstarších čias do konca 16. storočia píše o tom takto: „Završením reformácie v Jasene bolo, z dnešného pohľadu, barbarské prekrytie pôvodných fresiek na stenách kostola sv. Margity, ktorý sa stal protestantským až do roku 1709, keď bol násilne odňatý a vrátený do rúk katolíckej cirkvi. Jasenci aj naďalej zostali verní protestantizmu – evanjelickí farári slúžili omše priamo v príbytkoch jednotlivých zemianskych rodín, alebo zemanovia chodili do artikulárneho kostola v Necpaloch alebo na súkromné omše do kaplnky na Sklabinskom hrade. Situácia sa zmenila až po vydaní Tolerančného patentu Jozefom II., keď si Jasenci v roku 1783 postavili evanjelický kostol a navštevovali služby Božie tu.“¹

1 JAMBOROVÁ, História rodiny Jesenskovicov od najstarších čias do konca 16. storočia – Ján Jessenius

Prvý doklad o organizovanom speve v pazovskom prostredí nachádzame v Jesenského kronike na rok 1808. Samuel Jesenský, syn farára Adama Jesenského, dôkladne v nej opísal pohreb svojho otca. Píše takto: „Pán Laukonídes spieval kolektu v slovenskej reči... Spev sprievodu ozýval sa raz po nemecky, raz po slovensky. Sviatočnú náladu zväčšoval hlahol zvonov. V takomto poradí sprievod prišiel do kostola. Organom boli doprevádzané vhodne vybrané piesne...“²

Pazovská cirkev si zadovážila organ hneď, keď si veriaci tretíkrát vystavali svoj kostol. A v roku 1868 si kúpili aj nový organ, slúži im dodnes.

Keď v roku 1805 za učiteľa do Starej Pazovy prišiel Ján Garaj rodom z Novohradu, stal sa aj kantorom. V zmluve, ktorú uzavrel s cirkvou, sa okrem iného uvádza: „1. zaväzuje sa v ní pilnosť se usilovati, ze dne na den jak ve hraní na Organě, tak jaké v zpívání dokonalejším býti a každého zmatku a omylu, který jen nábožnosť a horlivost v spívání ruší, se plně vystřihati.“³

Pretože slovenský evanjelický cirkevný zbor v Pazove bol vtedy už početný a miestnosti na vtedajšej fare a v škole malé, možno predpokladať, že sa na chóre konal aj nácvik piesní. O tom hovorí aj *Bohoslužebný poriadok v cirkvi evanjelickej augsburského vyznania v Starej Pazove*, ustálený v roku 1875. Uviedla ho správa v čele s farárom Vladimírom Hurbanom. Jednotlivé časti kostola sú v tomto doklade takto predstavené: „V sakristii za oltárom sedáva farár medzi funkciami, počas spevu cirkvi. Hore pri organe na chóre sú lavice pre spevákov“. V Bohoslužebnom poriadku, ktorý komentármi v roku 1938 doplnil Vladimír Konštantín Hurban, je zaznamenané: „Chór. Na toto oddelenie v našom chráme je veľmi málo dbané. Stalo sa tak, že pri oprávke chrámu roku 1888 boli kasírované pavlače okolo chóru, je pravda na osov vonkajšieho pekného vzosrenia chrámu, avšak tým sa mnoho miesta stratilo a na chóre pre ohromné sklepania a múry, niet dostatočného miesta ani pre organ ani pre spevákov...“⁴

Farár Vladimír K. Hurban tu určite myslel na členov cirkevného spevokolu, lebo je všeobecne známe, že počas služieb Božích všetci spievajú príležitostne ladené náboženské piesne.

Kniha *Písne duchovní* vydané Jurajom Tranovským (Tranoscius) znamenala pre pazovských cirkevníkov od samotného založenia zboru neoceniteľný poklad a dokázala naplniť všetky ich duchovné potreby. No farár Štefan Leška,

Slováci na panovníckych dvoroch, SNK Martin 2012, s. 83 - 84.

2 Jesenského kronika. Preklad z nemčiny Vladimír Vereš (rukopis). ÚA SEAVC, DVV18080000/7502

3 Kontrakt medzi učiteľom a cirkvou uverejnený v článku Slovenská škola v Starej Pazove, autor Karol Lilge. Monografia Stará Pazova, Myjava 1932.

4 HURBAN, Vladimír Konštantín: Niekoľko pokynov... Bohoslužebný poriadok v cirkvi v Starej Pazove. Rukopis. ÚA SEAVC, RSK 0000boho/5450

ktorý v Pazove pôsobil v rokoch 1826 až 1849, Tranovského kancionál nahradil *Zpěvníkom*. Vysvetľuje sa to tým, že jeho otec Štefan Leška, ináč český superintendent, bol aj autorom cirkevných diel: *Nová kniha zpěvů...* (1796) a *Pjesničky duchovní* (1810). Vtedajší učители – kantori Ján Kutlík a Ján Langhoffer veriacich potom učili spievať i nové piesne. V dokladoch sa však uvádza, že tie piesne ľudia nemali radi, ako aj to, že v domácom prostredí sa vracali k Transociu. No aj tak sa snažili, rovnako ako aj príležitostné slávnostné piesne, dobre ich spievať, takže už k storočnici príchodu do Starej Pazovy, teda v roku 1870, ich spievali štvorhlasne. O tom písal Ján Mičátek v cestopisnej zlomke *Oslava prvej storočnice*, keď bol svedkom, ako pripomenul, veľkej oslavy v slovensko-srbskom mestečku – Starej Pazove: „Bol to svetlový pochod, ktorí usporiadali statní Staropazovčania k našej a svojej oslave. Keď sa pochod v rad usporiadali, zazvučali trúby, začali bubny, zacvendžali turecké pokrývky a vojenská banda deviateho petrovardínsko-hraničiarskeho pluku zahúdla nám zväčša slovenské kusy podľa istej vojensko-muzickej úpravy. V prvej prestávke očaruje nás naša hymna Kto za pravdu horí, odspievaná zdarile a jemne vo štvorhlasne spevokolom...“⁵ Udialo sa to pred evanjelickou farou v čase úradovania farára Benjamína Reussa. Zaujímavosť predstavuje taktiež fakt, že sa hudbe seriózne venovali muži, napriek tomu, že v tej dobe boli súčasne statnými hraničiarimi.

Avšak tesne po tejto oslave, v roku 1871, došlo k zrušeniu Vojenskej hranice, čo významne zasiahlo do života občanov, ich majetkových vzťahov a vôbec poznačilo život tu žijúcich ľudí. Treba spomenúť aj zmeny v oblasti školstva, lebo práve v tom roku bol vydaný reskript rakúskeho cisára s novým školským zákonom týkajúcim sa „hraničiarskeho“ územia, ktorým boli rozšírené učebné osnovy. Zmeny v oblasti školstva do života vtedy uviedla dvojica významných učiteľov: Pavel Kopčík a Ján Kamenár. Keď k tomu pridáme aj príchod Vladimíra Hurbana (syna Dr. Jozefa Miloslava Hurbana) do Starej Pazovy, v roku 1874, ktorý prinavrátil do kostola duchovné piesne z Tranovského kancionála, tak to určite pre pazovských evanjelikov boli šťastné chvíle. Preto ani neprekvapuje fakt, že sa farárovi Hurbanovi a učiteľom Kopčíkovi a Kamenárovi plne dôverovalo a samým tým aj umožnilo zabezpečiť lepšie školské a farské podmienky.

Po tridsiatich rokoch prišiel čas znovu si vyberať a nacvičovať piesne z Transocia a nie viac zo Zpěvníka. Významnú rolu zohral v tom aj učiteľ-katechéta Jaroslav Neumann, ktorý v Pazove pôsobil od roku 1893. Bol výborným organistom a na klavíri – skutočný virtuóz. Po jeho odchode do Petrovca, katechetom sa stal Juraj Ježo, výhonok významnej kopaničiarskej učiteľskej rodiny, ktorý „...založil aj cirkevný spevokol. Vydal noty pre Pašie na rozmnožovacom stroji.

⁵ MIČÁTEK, Ján: Oslava prvej storočnice. Zborník práca Stará Pazova 1770 - 1970, Obzor Nový Sad 1972, s. 467.

Taktiež založil husľový zbor, ktorý sa časom vyvinul na Quartet, kde hrávali i ťažšie veci: učiteľ Kaňa violínu, učiteľ Ježo kontru, farár Vladimír Hurban st. basu a farár Vladimír Hurban ml. klavír..."⁶ – uviedol VHV v životopise tohto významného učiteľa, hudobníka, divadelníka a vynálezcu. Na základe toho možno usúdiť, že Stará Pazova mala svoj cirkevný spevokol už na začiatku 20. storočia.

Hurbanovci boli hudobne nadaná rodina. Okrem otca Vladimíra Hurbana a matky Augusty (o jej láske k hudbe hovorí skutočnosť, že aj do výbavy dostala klavír a často hrávala spolu s nadanou pianistkou a komponistkou Czebákovou), aj dcéra Ľudmila sa učila hrať na klavíri z Damm Klavierschule, no a syn Vladimír sa hudbe plne venoval, najprv „po sluchu“ a potom aj celkom seriózne, písal dokonca libretá pre opery a operety. V prehľade dejín školstva možno stretnúť údaj uvedený katechétom Karolom Lilgem, že výučba náboženstva bola po prevrate nedostatočná, „lebo ev. učitelia vyučovali len vo svojich triedach. Všeobecným zjavom bolo, že i vo vyšších ročníkoch našli sa dietky, ktoré nevedeli nájsť v *Tranosciuse* pesničku“⁷. Bolo tomu tak predtým, ako za učiteľa náboženstva do Starej Pazovy prišiel Karol Lilge, vymenovaný v roku 1925 záhrebským poverením belehradskej vlády. Karol Lilge si túto povinnosť v škole svedomite konal až po chvíľu, keď náboženstvo ako vyučovací predmet na ľudovej škole bolo zakázané, čo sa stalo v štyridsiatych rokoch minulého storočia.

Po smrti Juraja Ježa v roku 1917 kantorskú povinnosť v cirkevnom zbore prebral Karol Dollinay (slúžil v Pazove od roku 1910): „Súčasne je kantorom pri tunajšej cirkvi a vedie cirkevný spevokol. Jeho zásluhou počínajú naše mladšie generácie spievať naše národné piesne a zanechávajú cudzie, zvonku donesené. Činnú účasť berie v miestnych osvetových spolkoch..."⁸

Pretože v Starej Pazove katechétmi boli určitý čas aj Adam Vereš (prvý biskup Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi) a Vladimír Konštantín Hurban (známy verejnosti ako výrazný predstaviteľ dramatickej moderny), mnohí sa domnievajú, že práve oni pripravovali detské spevokoly pre služby Božie pri príležitosti Štedrého večera, ktoré spevom oslavovali narodenie Ježiša Krista. V tom čase sa tu údajne ujal aj kresťanský zvyk, podľa ktorého mládenci chodia organizovane spievať cirkevné príležitostné piesne do domov, kde majú dievčatá a tak zvestujú narodenie Krista Pána. Tento zvyk sa pestoval do tak asi šesťdesiatych

6 Moje muzikálne dobrodružstvá – VHV. Vlastný životopis, Národná jednota 1933-34. Odklep – kniha VHV Vlastný životopis, Stará Pazova 2003, s. 40.

7 HURBAN, Vladimír Konštantín: In memoriam. Zo života Juraja Ježu. Rukopis. ÚA SEAVC RSK19170703/4535

8 Lilge, Karol: Slovenská škola v Starej Pazove: Monografia

rokov minulého storočia. S tým obdobím súvisí aj poriadok „sedávania“ v kostole. Miesto pre mládencov bývalo rezervované na chóre, pri kantorovi.

Programy v období adventu a na Štedrý večer, ako aj počas nešporných služieb Božích na Veľký piatok, boli zvláštne aj keď šlo o cirkevné spevokoly. Chýrečné boli lamentácie, ktoré sa pripravovali zvlášť a s osobitným záujmom na predvečer Veľkej noci. Neznámou zatiaľ zostala otázka ako a či vôbec sa v kostole alebo na fare hrali VHV scény s náboženskou tematikou.

Po výstavbe pazovského Slovenského národného domu (prvého slovenského objektu a inštitúcie tohto druhu mimo hraníc Slovenska) sa v osade vyvinul bohatší a rozmanitejší hudobný život, ktorý výrazne podporovala správa cirkevného zboru. Významnú úlohu v zbore a v Slovenskom národnom dome mali vtedy okrem farára, mladého Hurbana, aj katechéta a kantor Karol Dolinay s dcérami a Karol Lilge.

V análoch tohto zboru SEAVC zostali zapísané aj niektoré významné podujatia, do ktorých bol zapojený aj cirkevný spevokol v Starej Pazove:

- 3. 9. 1933 – uvítanie hlavy Srbskej pravoslávnej cirkvi, patriarchu Varnavu⁹
- 7. 11. 1934 – obchôdzka hrobu kráľa Aleksandra na Oplenci a slávnosť na jeho pamiatku odbavená v slovenskej reči s príležitostnou službou Božou¹⁰
- 25. 10. 1936 – program v Pazove na počesť tristoročného Transoscia¹¹

Počas druhej svetovej vojny do Pazovy prišiel ďalší kantor – katechéta Ján Podhradský, jeden z autorov hudby napísanej na libreto VHV *Pekná, nová, maľovaná kolíska*. Obnova duchovného života po ťažkých vojnových rokoch patrí rodine Verešovej, farárovi Vladimírovi Verešovi, ktorý do Pazovy prišiel v roku 1951 (po smrti Vladimíra Konštantína Hurbana), a jeho manželke Anne (rodom z Kysáča), ktorá hrala na klavíri. Pracovali ticho, no systematicky. Farár Vereš si spomedzi cirkevníkov, ktorí dobre vedeli hrať na organe, zvolil Tomáša Jaša za kantora, pretože poznal noty a vedel správne hrať. Anna Verešová, manželka pána farára, nacvičovala ženské spevokoly, pracovala s predkonfirmačnými deťmi a pokonfirmačnou mládežou (obr. 80). Organizovali misijné služby a často i návštevy iných cirkevných zborov.

Pre potreby tzv. biblických hodín a nedeľných biblických škôl časť fary bola prestavaná tak, že z dvoch miestností bola utvorená zborová sieň. Tak si veriaci začali zvykať učiť sa nové pesničky a zároveň pestovať spevokol. Taká prax, aby farárky učili deti, mládež a veriaci spievať duchovné piesne, pokračovala, potrvávala, a praktizovala ju aj farárska rodina Balážová. Po smrti Vladimíra Vereša,

9 Poriadok služby Božej z príležitosti návštevy patriarchu Varnavu, ÚA SEAVC BF19330903/750

10 Príprava pochodu na Oplenc, ÚA SEAVC UDR19341105/1738

11 Pozvánka a program. Tristoročný Transoscus, Písňe Duchovní. Kr. Predsedníctvo Cirkvi evanj. a. v. farár V. K. Hurban, ÚA SEAVC BF19361000/6160.

v roku 1973, bol ordinovaný Mgr. Ján Baláž, ktorý do Pazovy prišiel s manželkou Elenou, vyškolenou na učiteľskej akadémii na Slovensku. Jej krásny hlas a spev prilákal mnohých, takže sa časom stala aj kantorkou a nacvičovateľkou duchovných piesní. Elena Balážová sa po boku svojho manžela Jána plne venovala mládeži (obr. 81).

Obrázok 80. Ženský spevokol pod vedením Anny Verešovej v roku 1970

Obrázok 81. Spevokol pod vedením Eleny Balážovej v Petrovci v roku 1981

V roku 1983 spoločne zorganizovali prvé stretnutie evanjelickej mládeže (čo dnes významne prispieva k rozvíjaniu mládežníckych cirkevných spe-

vokolov v celej Vojvodine), a pazovská mládežnícka spevácka skupina nahrala dve audiové kazety. Okrem toho nacvičovali divadelné hry s biblickou tematikou. Dvestoročnica chrámu v Pazove bola v roku 1988 oslávená veľkolepo aj vďaka vystúpeniam spevokolov pazovských a hostujúcich. Pazovská mládež mala možnosť prostredníctvom hostovaní nadviazať hlbšie vzťahy s mladými veriacimi z iných prostredí práve vďaka misijným službám, ale aj preto, že sa organizovane venovala duchovnému spevu, do čoho zapájala aj mladých hudobníkov na harmonike, píšťalkách, flaute a bicích nástrojoch.

Po odchode rodiny Balážovej v roku 1989 na Slovensko, cítil sa nedostatok práce s mladými a so spevokolmi. Po príchode farára Mgr. Pavla Andrášika cirkevný zbor sa musel konsolidovať najprv organizačne. Cirkevná správa za kantora vtedy zvolila Ondreja Gírega, ktorý sa naučil hrať na organe. Spev nacvičoval najprv sám farár Pavel Andrášik. Povšimnutiahodné je, že farár Andrášik v roku 1992 dal dokopy cirkevný spevokol so speváckou skupinou SKUS-u h. Janka Čmelíka pri folklórnom súbore Klasy. Pri slávnostných príležitostiach spevokol potom spieval dvojhlasne aj duchovné pesničky. Neskôr sa do tejto práce zapojil aj Mgr. Juraj Miškovic mladší, profesor matematiky s nezvyčajným hudobným nadaním, ktorý po otcovi Jurajovi Miškovici st. z Hložian zdedil osobitnú lásku k duchovej hudbe. Miškovic sa zvlášť pričinil o nacvičovanie piesní zo Spevníka, ktorý sa v Pazove začal používať v roku 1997. Nový spevník, Sväté pašie sa začali v Pazove používať v roku 1998. J. Miškovic dokonca utvoril zmiešaný cirkevný spevokol z radov starších cirkevníkov, ktorý sa predstavil v peknom svetle aj na stretnutiach cirkevných spevokolov vo Vojvodine.

Pazovský cirkevný zbor vošiel do nového milénia bohatší o novú formu a náplň práce aj v oblasti hudby. Na návrh mladej ochotníckej režisérky Martiny Litavskej zborovým spevom obohatiť drámu Kristíny Royovej Bez Boha na svete (Slovenské divadlo VHV pri SKUS-e h. J. Čmelíka), Anna Đurđevićová, profesorka hudby, so spevákmi v SKUS-e h. J. Čmelíka a v cirkevnom spevokole založila spolkovo-cirkevný chór Tília, ktorý úspešne pôsobí dodnes. Ide o zmiešaný spevácky zbor, ktorý pravidelne vystupuje samostatne na koncertoch a reprezentuje Slovákov v Starej Pazove alebo spieva príležitostne doma, na hostovaniach vo Vojvodine a za hranicami.

V dnešných časoch, za pôsobenia farára Mgr. Igora Feldyho v Starej Pazove sa duchovný život aj v oblasti spevu významne skvalitnil. Na sviatky a pri humanitárnych koncertoch sa do práce zapájajú aj mladí, ako aj profesionáli z hudobných škôl, ktorí samostatne alebo spolu s evanjelickou mládežou vystupujú v chráme alebo pri iných príležitostiach a na vhodných miestach. Staropazovský evanjelický kostol je často zastávkou pre mnohé spevokoly, chóry a pre hudobníkov, ktorí pestujú duchovnú hudbu. Počas zájazdov v Srb-

sku svoje koncerty pred oltárom uskutočnili mnohé spevácke zbory a skupiny z USA, Švédska, Nórska, Nemecka, Česka, Slovenska....

V roku 2013 je v zbore utvorená ďalšia spevácka skupina *Primavera*, ktorá vznikla z chóru Tília (obr. 82). Je to okteto vedené kantorom Pavlom Kadlečíkom. Celý jeho hudobný program osviežili dve navzájom sa dopĺňajúce hudobné formy, čo rozhodne skvalitňuje tunajší duchovný život.

Obrázok 82. Zbor Tília s vedúcou Annou Ďurđevičovou v roku 2012

Ak sa k tomu dodá aj fakt, že sa v Starej Pazove stále zachovávajú aj piesne z Tranovského kancionála, napríklad na posedeniach pri mŕtvom (spievajú ich jednotliví speváci, ale žijú aj ako organizovaná spevácka forma), tak možno usúdiť, že sa v pazovskom cirkevnom zbore krásnou formou prelína tradícia s moderným prístupom k organizovanému duchovnému spevu a k hudbe vôbec. Tým sa dvojako oslavuje Boh a dvojnásobne šíri duchovná a hudobná kultúra tunajších Slovákov.

PaedDr. Juraj Súdi

MR. JÁN NOSÁL, HUDOBNÝ SKLADATEĽ A KANTOR RÍMSKOKATOLÍCKEJ CIRKVI V SELENČI

Ján Nosál sa narodil 17. 3. v roku 1941 v Selenči (obr. 83). Je známym hudobným skladateľom, pedagógom, upravovateľom piesní a kantorom. Je autorom zborových skladieb pod názvom *Rukováti*, prvej dolnozemskej slovenskej opery *Zypa Cupák* a oratória *Mária Magdaléna*. Jeho tvorba v oblasti vážnej slovenskej hudby nebola za jeho života zvlášť povšimnutá, ale v budúcnosti sa jej venuje adekvátny priestor.

Obrázok 83. Hudobný skladateľ Ján Nosál

Ján Nosál základnú školu zakončil v Selenči. Už ako 12-ročný bol kantorom v rímskokatolíckom kostole Najsvätejšej Trojice v Selenči. Strednú učiteľskú školu zakončil v Sombore. Ako učiteľ triednej výučby pracoval (1961 – 1962) v Selenči na ZŠ Jána Kollára. Pôsobil aj v Rádio Novom Sade ako hudobný redaktor v Slovenskej redakcii. Potom odišiel do Sarajeva študovať na vyššiu hudobnú školu smer Strunové hudobné nástroje a po jej zakončení (1965 – 1967) pracoval v Sokolci ako učiteľ hudobnej kultúry na tamjšej základnej škole. Vyučoval i na Strednej učiteľskej škole v Srijemskej Mitrovici (1967 – 1969). V základnej škole v Selenči (1969 – 1971) tiež pôsobil ako učiteľ hudobnej

kultúry. V roku 1971 odchádza do Belehradu, zapisuje sa na fakultu hudobných umení (1971 – 1975). Počas svojho školenia v Belehrade pracoval ako učiteľ hudobnej kultúry v Zemune na viacerých základných školách, v KUS Branka Radičevića založil tamburášsky orchester a bol i jeho umeleckým vedúcim (1973 – 1975). V roku 1977 na postgraduálnom štúdiu získal akademický titul magistra hudby, preštudoval Harmonický štýl St. St. Mokranjca.

Od roku 1978 pracuje v Aleksandrovcí ako hudobný redaktor vo vydavateľstve gramoplatní – Diskos, odkiaľ odchádza do predčasného, invalidného dôchodku. Dlhé roky externe spolupracoval s belehradskou TV. Štyri roky (1992 – 1996) strávil s rodinou na Slovensku. Žil v Horných Zeleniciach pri Trnave, potom sa vrátil do rodiska. Počas posledných dvoch rokov svojho života (2007 – 2009) bol znovu kantorom v rímskokatolíckom kostole v Selenči.

Ján Nosál je jedným zo zakladateľov selenčských festivalov *Selenča v znamení mladosti* a *Festivalu nových piesní v duchu ľudovej tvorby Selenča 70*, ktoré boli zárodkom festivalu Súťaž o slovenskú hudobnú tvorbu, neskoršie Zlatý kľúč, pre ktorý i komponoval.

V Zväze združení skladateľov SOKOJ sa s menom Jána Nosála stretávame v rôznych obmenách zhruba 500-krát. Nachádzame ho tam ako autora skladieb a úprav, ale i ako autora početných textov slovenských a mnohých srbských skladieb rôznych žánrov, upravovateľa slovenských ľudových piesní pre ľudový orchester RNS, zakladateľa tamburášskeho orchestra v KUS Branka Radičevića v Zemune a neskoršie i vlastného tamburášskeho orchestra pod menom Tamburaši s Dunava. V Selenči v roku 1996 založil súbor Matičiari.

Ján Nosál bol i zberateľom slovenských ľudových piesní, vydal ich v podobe harmonizovaných skladieb upravených pre spevácky zbor. Do zbierky, ktorú najprv nazval *Evenky*, a neskoršie *Rukováti*, zhrnul slovenské ľudové piesne podľa vzoru Rukoveti Stevana Stojanovića Mokranjca. Ide o skladby, ktoré sa v svetovej literatúre nazývajú suitami, vencami, venčekmi, kytkami, kyticami a podobne. Príznačné pre túto jeho prácu je to, že celky utváral z rozličných častí. Vydal dve knihy *Rukováti*, z ktorých prvá vyšla v roku 2002 a druhá o rok neskoršie. Prvá obsahuje 14 rukováti a dve skladby; dievčenský a mládenecký nápev. Do druhej zbierky zaradil 13 rukováti pre dospelé zbory a jednu malú rukováť pre detský zbor. Je aj autorom samostatných zborových skladieb utvorených pre Združené zbory Zvony zo Selenče a Neven z Báču. Medzi ne patrí Slovenská modlitba, Ave Mária, Materská krajina, Dolná zem, Selenča, Moj dični Bač, Gorko vino pijem, Škripi đeram.

V roku 2007 vyšla jeho zbierka zborových skladieb pod názvom Panonske rukoveti, je ich 7. Ide o srbské ľudové piesne harmonizované a upravené pre zmiešaný spevácky zbor.

Ján Nosál je autorom aj prvej dolnozemskej slovenskej opery pod názvom Zypa Cupák, ktorá sa dožila svojej premiéry v roku 2004 v Selenči, a existuje aj v podobe audiového zápisu. Jeho vzácnym duchovným dielom je dosiaľ stále nepredvedené oratórium Mária Magdaléna, písané pre sólistov, zmiešaný zbor, drevené a plechové dychové, sláčikové a bicie hudobné nástroje a harfu.

Zomrel 29. 1. 2009 v Selenči, kde je i pochovaný na rímskokatolíckom cintoríne.

RESUMÉ

Vzhľadom na to, že sa konferencia niesla v znamení témy Cirkevná hudba vojvodinských Slovákov, jej cieľom bolo podať širší záber tejto problematiky. Aj keď na konferencii dominovali témy z oblasti slovenskej evanjelickej hudby, do zborníka pridávame dôležitý medailón z oblasti pôsobenia rímskokatolíckej cirkvi, ktorá tu nachádza svoje silné zastúpenie v osobnosti hudobného skladateľa Mr. Jána Nosála. Ide o autora početných zborových skladieb, prvej dolnozemskej slovenskej opery, oratória a iných hudobných diel, tiež pedagóga, upravovateľa piesní a kantora rímskokatolíckej cirkvi. V zborníku podávame iba jeho stručný životopis, i keď si naplno uvedomujeme potrebu hlbšej a systematickejšej analýzy jeho hudobného diela a foriem, čomu sa v budúcnosti niekto iste aj odborne bude venovať.

REZIME

Konferencija na temu Crkvena muzika vojvođanskih Slovaka imala je za cilj da predoči javnosti nešto širi spektar ovog područja. Iako su na konferenciji dominirale teme iz oblasti muzičkog života Slovačke evangeličke crkve, u zbornik smo uvrstili i veoma važan segment iz života Rimokatoličke crkve u Selenči, koja nalazi svog značajnog predstavnika u ličnosti kompozitora mr Jana Nosala. U pitanju je autor brojnih horskih kompozicija, prve slovačke opere na ovim prostorima, oratorijuma i drugih muzičkih dela, takođe pedagog, muzički aranžer, kantor Rimokatoličke crkve. U zborniku navodimo samo kratk pregled njegovog muzičkog stvaralaštva, iako smo potpuno svesni potrebe za dubljom i sistematičnom analizom njegovog opusa, koju će, verujemo, neko izvršiti u budućnosti.

Prof. PhDr. Ján Michalko, ArtD. hovoril na tému Minulosť, súčasnosť a budúcnosť cirkevnej hudby v Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku

Účastníci konferencie a médiá

FOTOGALÉRIA

Mgr. art. Janko Siroma hovoril o organoch v kostoloch
dolnozemských Slovákov

Účastníci konferencie

Mgr. Sládan Daniel Srdić predstavil slovenské spevokoly v Banáte

Na konferencii sa prihovoriť i kňaz Slovenského ev. cirkevného zboru v Novom Sade Vladimír Obšust

FOTOGALÉRIA

Mgr. Ján Vida účastníkom konferencie priblížil slovenské spevokoly v Srieme

Diskusia počas konferencie

FOTOGALÉRIA

Anna Medved'ová prečítala príspevok Mgr. Jaroslava Kopčoka
na tému Slovenské spevokoly v Báčke

Juraj Ferík hovoril o kurzoch pre hru na organe

FOTOGALÉRIA

Diskusia a závery VIII. konferencie

Na záver odznel spev účastníkov konferencie

FOTOGALÉRIA

Príhovor riaditeľky M. Sklabinskej na úvod koncertu organovej hry
v novosadskom kostole

Prof. Ján Michalko ArtD. v novosadskom kostole Mena Máriinho

FOTOGALÉRIA

Starší spevokol Slovenského evanjelického zboru v Novom Sade

Návštevníci v novosadskom kostole

FOTOGALÉRIA

Komorný zbor Agapé z Nového Sadu

Návštevníci v novosadskom kostole

**ZBORNÍK PRÁC 8. KONFERENCIE
MUZIKOLÓGOV A HUDOBNÝCH ODBORNÍKOV
NOVÝ SAD 24. NOVEMBRA 2012**

VYDÁVA_ ÚSTAV PRE KULTÚRU VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV
POD ZÁŠTITOU_ NÁRODNOSTNEJ RADY SLOVENSKEJ NÁRODNOSTNEJ MENŠINY V
SRBSKU

ZA VYDAVATEĽA_ MILINA SKLABINSKÁ
EDITORIÁL A RESUMÉ_ MILINA SKLABINSKÁ
RECENZENT_ Doc. PhDr. MICHAL BABIAK, Mr.
JAZYKOVÁ ÚPRAVA A KOREKTÚRA_ KATARÍNA MELICHOVÁ
KOREKTÚRA SRBSKÝCH TEXTOV_ HELENA DESPIČOVÁ
FOTOGRAFIE_ CIRKEVNÉ ARCHÍVY A ARCHÍV ÚKVS
TECHNICKÁ ÚPRAVA_ JASMINA SIMONOVÍČOVÁ
NÁVRH OBALU_ KATARÍNA LUKIČOVÁ BALÁŽIKOVÁ
TLAČ_ STOJKOV
NÁKLAD_ 300 KUSOV

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице Српске, Нови Сад

783 (=162.4) (497.113) (082)

**KONFERENCIA muzikológov a hudobných odborníkov (8 ; 2012 ;
Nový Sad)**

Slovenská hudba vo Vojvodine 2012 : zborník prác 8.
konferencie muzikológov a hudobných odborníkov, Nový Sad,
24. novembra 2012 [na tému] Cirkevná hudba vojvodinských
Slovákov / [editoriál a resumé Milina Sklabinská] . - Nový
Sad : Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov , 2013 (Báčsky
Petrovec : Kultúra) . - 95 str. : ilustr. ; 20 cm

Tiraž 300. - Rezimei na srp. jeziku uz svaki rad.

ISBN 978-86-87947-17-7

a) Црквена музика, словачка - Војводина - Зборници
COBISS.SR-ID 281805831

Organizácia konferencie:

Národnostná rada slovenskej
národnostnej menšiny v Srbsku

Ústav pre kultúru
vojvodinských Slovákov

